

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL 3. SINIF HAYAT BİLGİSİ DERS
KİTABINDAKİ KARAKTERLERİ NİTELENDİREN
DEĞERLERİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Nagihan ARSLAN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ**

OCAK 2026, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Karakterleri Nitelendiren Değerlerin İncelenmesi” adlı **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Nagihan ARSLAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Temel Eğitim

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki
Karakterleri Nitelendiren Değerlerin İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 125 sayfalık kısmına ilişkin 09/01/2026 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %5'tir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 09/01/2026

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ. **Öğrenci:** Nagihan ARSLAN

KILAVUZA UYGUNLUK

“İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Karakterleri Nitelendiren Değerlerin İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Nagihan ARSLAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ danışmanlığında **Nagihan ARSLAN** tarafından hazırlanan “**İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Karakterleri Nitelendiren Değerlerin İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

09/01/2026

JÜRİ:

İmza

Danışman : **Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ**

Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BULUT**

Üye : **Doç. Dr. Bayram POLAT**

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun .../.../2026 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.../.../2026

Doç. Dr. Müge MANGA

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu tez çalışması, ilkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan karakterleri nitelendiren değerlerin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada, Türk Milli Eğitim Sisteminin eğitim programlarında ön görülen kök değerlerin, ilgili ders kitabındaki karakterlere nasıl yansıtıldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Tezimi yazım süresince bana destek sağlayan kıymetli hocam tez danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ' a sabrı ve emeği için çok teşekkür ederim.

Değerli jüri üyesi hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin BULUT ve Doç. Dr. Bayram POLAT' a tezime sağladıkları katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Her zaman destekleriyle yanımda olan sevgili eşime ve canım çocuklarıma; yardımlarını esirgemeyen değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onların katkısı olmasaydı, bu çalışmayı tamamlamak mümkün olmazdı.

Bu tezin, değerler eğitimi alanında yapılacak çalışmalara katkı sağlaması dileğiyle...

Nagihan ARSLAN, Erzincan, 2026

İLKOKUL 3. SINIF HAYAT BİLGİSİ DERS KİTABINDAKİ KARAKTERLERİ NİTELENDİREN DEĞERLERİN İNCELENMESİ

Nagihan ARSLAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2026

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

ÖZET

Bu araştırma, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan ilkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan karakterlerin hangi kök değerleri temsil ettiğini ve bu değerlerin alt tutum/davranışlar bağlamında nasıl yansıtıldığını incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma deseninde yürütülen çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış; ders kitabındaki metin, diyalog ve olay örgüsü içinde yer alan karakterlerin söylem ve davranışları sistematik biçimde çözümlenmiştir. Analizler sonucunda kitapta toplam 101 benzersiz karakter tespit edilmiş; karakterlerin önemli bir kısmının öğrenciler için olumlu örnek oluşturacak biçimde kurgulandığı ve %87'sinin rol model niteliği taşıdığı belirlenmiştir. Değerlerin temsili açısından, öğretim programında yer alan on kök değerinin tamamının ders kitabında bulunduğu; ancak değerlerin üniteler ve karakterler arasında dengeli dağılmadığı görülmüştür. En sık vurgulanan değerler sorumluluk (f=119) ve vatanseverlik (f=66) olurken; saygı (f=52), yardımseverlik (f=46) ve özdenetim (f=40) değerleri de belirgin düzeyde işlenmiştir. Buna karşılık adalet (f=7), dürüstlük (f=4) ve sabır (f=8) değerlerinin görece düşük sıklıkta yer aldığı saptanmıştır. Ünite temelli incelemede “Okulumuzda Hayat” ve “Ülkemizde Hayat” üniteleri değer ve karakter çeşitliliği bakımından öne çıkarken, “Sağlıklı Hayat” ve “Doğada Hayat” ünitelerinde daha sınırlı içerik gözlenmiştir. Değerlerin aktarımında karakterlerin davranışları, problem çözme süreçleri ve günlük yaşam bağlamları işlevsel araçlar olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak ders kitabı, kök değerlerin aktarımında güçlü bir potansiyel taşımakla birlikte, az temsil edilen değerlerin daha görünür kılınması ve değerlerin ünitelere daha dengeli dağıtılması yönünde geliştirmeye açıktır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı, Kök Değerler, Rol Model

EXAMINATION OF THE VALUES CHARACTERIZING THE CHARACTERS IN THE 3RD GRADE PRIMARY SCHOOL LIFE STUDIES TEXTBOOK

Nagihan ARSLAN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, October 2026

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Nusrettin YILMAZ

ABSTRACT

This study aims to examine which core values are represented by the characters in the 3rd grade *Life Science* textbook published by the Turkish Ministry of National Education and how these values are reflected through associated attitudes and behaviors. Conducted within the framework of a qualitative research design, the study employs the document analysis method. The discourse and actions of characters featured in the textbook—within texts, dialogues, and narrative structures—were systematically analyzed. As a result of the analysis, a total of 101 unique characters were identified. It was determined that a significant portion of these characters were designed to serve as positive examples for students, with 87% functioning as role models.

In terms of value representation, all ten core values defined in the national curriculum were found to be included in the textbook; however, these values were not evenly distributed across units and characters. The most frequently emphasized values were **responsibility (f=119)** and **patriotism (f=66)**, followed by **respect (f=52)**, **helpfulness (f=46)**, and **self-control (f=40)**. In contrast, **justice (f=7)**, **honesty (f=4)**, and **patience (f=8)** were found to be represented less frequently. A unit-based analysis revealed that the units "*Life in Our School*" and "*Life in Our Country*" stood out in terms of character and value diversity, while "*Healthy Living*" and "*Life in Nature*" featured more limited content. In the transmission of values, characters' behaviors, problem-solving processes, and real-life contexts were utilized as functional tools.

In conclusion, while the textbook demonstrates strong potential for conveying core values, it also presents areas for improvement, particularly in making

underrepresented values more visible and ensuring a more balanced distribution of values across the curriculum units.

Keywords: Value, Values Education, 3rd Grade Life Science Textbook, Root Values, Role Model

İÇİNDEKİLER

İLKOKUL 3. SINIF HAYAT BİLGİSİ DERS KİTABINDAKİ KARAKTERLERİ NİTELENDİREN DEĞERLERİN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1.1. Problem Durumu	5
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Alt Problemleri	6
1.5. Araştırmanın Varsayımları	6
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.7. Tanımlar	7

İKİNCİ BÖLÜM	9
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1. Değer ve Değerler Eğitimi	9
2.2. Karakter ve Değer Eğitimi Yaklaşımları.....	13
2.3. İlkokul Düzeyinde Karakter ve Değer Eğitiminin Önemi	15
2.4. Hayat Bilgisi Dersinin Karakter ve Değer Eğitimindeki Rolü	18
2.5. Karakterizasyon Tanımı ve Stratejileri	20
2.5.1. Fiziksel Tanım	21
2.5.2. İsim	21
2.5.3. Eylemler	21
2.5.4. Çevre	22
2.5.5. İlgili Alanları	22
2.5.6. Davranışlar	23
2.5.7. Tutum.....	23
2.5.8. Diyalog	24
2.5.9. Düşünceler	24
2.5.10. Diğer Karakterin Bakış Açısı	24
2.5.11. Geçmiş Deneyimler	25
2.6. Çalışmaya Konu Olan Değerler	25
2.6.1. Adalet Değeri.....	26
2.6.2. Dostluk Değeri.....	26
2.6.3. Dürüstlük Değeri	27
2.6.4. Özdenetim Değeri	27
2.6.5. Sabır Değeri.....	27

2.6.6. Saygı Değeri.....	28
2.6.7. Sevgi Değeri.....	28
2.6.8. Sorumluluk Değeri.....	29
2.6.9. Vatanseverlik Değeri	29
2.6.10. Yardımseverlik Değeri	30
2.7. İlgili Araştırmalar.....	30
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	34
YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın Modeli	34
3.2. Veri Toplama Kaynağı	34
3.3. Veri Toplama Aracı	34
3.4. Veri Toplama Süreci.....	35
3.5. Verilerin Analizi.....	35
3.6. Verilerin Güvenilirliği	36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	37
BULGULAR	37
4.1. Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Karakterleri Nitelendiren Değerler	37
4.1.1. Birinci Ünite: Okulumuzda Hayat	37
4.1.2. İkinci Ünite: Evimizde Hayat	58
4.1.3. Üçüncü Ünite: Sağlıklı Hayat	74
4.1.4. Dördüncü Ünite: Güvenli Hayat	79
4.1.5. Beşinci Ünite: Ülkemizde Hayat	90

4.1.6. Altıncı Ünite: Doğada Hayat.....	113
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	119
5.1. Sonuç	119
5.2. Tartışma.....	120
5.2.1. Değerler Eğitimi Üzerine Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırma	120
5.2.2. Hayat Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırma	121
5.2.3. Karakterizasyon ve Değer Aktarımı Üzerine Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırma	122
5.2.4. Rol Model İşlevi Açısından Bulguların Tartışılması	122
5.3. Öneriler	123
5.3.1. Öğretim Programına Yönelik Öneriler	123
5.3.2. Ders Kitabı Yazımına Yönelik Öneriler	124
5.3.3. Öğretmen Uygulamalarına Yönelik Öneriler	124
5.3.4. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	124
KAYNAKÇA.....	126
ÖZ GEÇMİŞ	132

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

CEP	: Character Education Partnership (Karakter Eğitim Ortaklığı)
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
f	: Sıklık
İHBDK	: İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı
K	: Kök Değer
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1: “Okulumuzda Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı.....	37
Tablo 4.2: “Okulumuzda Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler.....	38
Tablo 4.3: “Evimizde Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı	59
Tablo 4.4: “Evimizde Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler	59
Tablo 4.5: “Sağlıklı Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı	74
Tablo 4.6: “Sağlık Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler	75
Tablo 4.7: “Güvenli Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı	79
Tablo 4.8: “Güvenli Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler	80
Tablo 4.9: “Ülkemizde Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı	91
Tablo 4.10: “Ülkemizde Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler.....	91
Tablo 4.11: “Doğada Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı	113
Tablo 4.12: “Doğada Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler	114

GİRİŞ

İnsanın yaşam süreci; ihtiyaçlarını karşılama biçimi, alacağı kararlar ve geleceğe dair tasarruflarıyla bilişsel ve sosyal niteliklerine bağlı olarak şekillenir. Bireyler yaşamları boyunca sürekli olarak bir değer ve değerlendirme süreci içerisinde yer alırlar. Kurulan insan ilişkileri, karşılaşılan durumlar, yaşanan olaylar ve tüm bunlara karşı verilen tepkiler; bireyin değer sistemiyle doğrudan ilişkilidir. İnsan, diğer kişileri, olayları, durumları ve kendisini değerlendirme eğilimindedir. Bu değerlendirme süreci, insanın doğasında bulunan bir yapı özelliği olmasının yanı sıra, varlığını anlamlandırmasının da temel bir koşuludur (Kuçuradi, 2020, ss. 3-11).

Dürüst bir yaşama yön veren değerler, bireyin ulaşmayı arzuladığı idealleri temsil eder ve olması gerekeni ifade eden normatif nitelikler taşır. Bu değerler, bireyin hem mesleki yaşamının hem de günlük yaşantısının temelini oluşturarak, yaşamına anlam kazandıran inanç ve kanaatlerle şekillenir. Tercihlerini, kararlarını ve davranışlarını yönlendiren bu değerler, bireyin içsel tutarlılığını ve ahlaki duruşunu belirleyen önemli birer ölçüt işlevi görür (Erdem, 2003, s. 56).

Değerler yalnızca bireyin iç dünyasını düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda toplumsal yaşamın da temel yapı taşlarını oluşturur. Toplumu oluşturan bireylerin taşıdığı değerler, ortak bir yaşam kültürünün ve sosyal düzenin oluşmasında belirleyici rol oynar. Empati, saygı, adalet, sorumluluk ve yardımlaşma gibi değerler, bireyler arası ilişkilerin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesini sağlar. Bu yönüyle değerler, bireysel düzeyde başlayan ancak toplumsal boyutta etkisini gösteren bir dinamizm taşır.

İnsanın, içinde yaşadığı sosyal çevreyle ve doğayla uyumlu ilişkiler kurabilmesinin temel şartı, insani değerleri benimsemesidir. Sevgi, saygı, doğruluk, dürüstlük ve adalet gibi değerler, bireyin hem kendisiyle hem de çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasına olanak tanır. Bu bağlamda insani değerler, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay ya da duruma karşı sergilediği duyarlılık biçimleridir. Değerler aynı zamanda bireyin eylemlerini yönlendiren temel unsurlardır. Bireyin yalnızca gündelik yaşamını sürdürmesini değil, aynı zamanda belli hedeflere ulaşmasını sağlayan karar mekanizmalarının temelini de bu değerler oluşturur (Mengüşoğlu, 2021, ss. 102-105).

Eğitim, medeniyet kurma ve hedeflere ulaşma aracıdır. Sadece bilgi aktarmakla kalmaz, vicdanı besleyen değerler kazandırır ve erdemli insan yetiştirir. Günümüzde

eğitimi vazgeçilmez kılan, küresel ölçekte değerlerin zayıflamasıdır (Mahiroğulları, 2010, ss. 1281-1286). Bu nedenle eğitim, bireylerin hem akademik hem de ahlaki gelişiminde vazgeçilmez bir rol üstlenir.

Bireyin toplumsal yapıya sağlıklı biçimde entegre olabilmesi için çocukluk döneminden itibaren değer temelli bir toplumsal bilinç geliştirmesi gerekir. Durkheim, bu bilinçlenmenin en etkili şekilde okullar aracılığıyla sağlanabileceğini ileri sürer; okulun, bireyin mensubu olduğu ulusu tanımasına ve ona karşı sorumluluk duygusu geliştirmesine olanak tanıyan en temel ahlaki araç olduğunu ifade eder (A. M. R. Power, 2018, s. 190).

Türk Millî Eğitim Sistemi'nin genel amaçları incelendiğinde, karakter ve değer eğitiminin, eğitimin temel unsurlarından biri olduğu görülür. Milli Eğitim Temel Kanunun 2. Maddesi; “Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” (MEB, 1973). Bu açıdan eğitim sistemimizin genel amaçlarından birinin karakter ve değer eğitimi ile ilgili olduğu açıktır.

Eğitim programları, öğrencilere değerlerin önemini kavrayabilecekleri ve bu doğrultuda karakter gelişimlerini sürdürebilecekleri öğrenme ortamları sunmalıdır. Bu programlar, öğrencilerin yalnızca akademik açıdan başarılı olmalarını değil, aynı zamanda olumlu kişilik özelliklerine sahip, iyi bireyler olarak yetişmelerini hedeflemelidir. Temel değerleri içselleştirmiş bireyler yetiştirmek, okulların asli görevlerinden biridir. Okullar, yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını biçimlendirme gücüne sahip olmalıdır. Eğitim programları, öğrencilerin yaşamlarıyla doğrudan bağlantılı olmalı; onlara entelektüel, duygusal ve sosyal açıdan gelişim imkânı sunmalıdır (Yaşaroğlu, 2018, s. 726).

Hayat Bilgisi dersi, ilkokul kademesinde değerler eğitimi açısından önemli bir konuma sahiptir. Değerler, eğitim kurumlarında ilgili kazanımlar ve ders kitapları aracılığıyla öğrencilere kazandırılır. Toplumun temel kültürünü ve değerlerini geliştirme ile bunları gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğunu üstlenen eğitim kurumlarında, bu işlevi en doğrudan yerine getiren ders, Hayat Bilgisi dersi (Erbaş, 2020, s. 931). Hayat

bilgisi dersi, çocuğu hayata hazırlayan ve sosyal hayatın kurallarını öğreten ders mahiyetinde olduğundan önem arz eder.

Ülkemizde 2004 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından öğretim programlarında kapsamlı bir değişim süreci başlatılmış ve bu süreçten Hayat Bilgisi dersi de önemli ölçüde etkilenmiştir. İlkokul kademesinde değerler eğitimi açısından Hayat Bilgisi dersinin önemli bir misyon üstlendiği; bireyin toplumsallaşma sürecine katkı sağlayan temel derslerden biridir.

Öğretim programlarında öngörülen amaçlara ulaşılabilmesi, nitelikli ders kitaplarının varlığına bağlıdır. Ders kitapları, eğitim-öğretim sürecinde öğrenmeyi yönlendiren ve kolaylaştıran temel materyaller arasında yer almaktadır. Teknolojik gelişmeler farklı öğretim araçlarını eğitim ortamlarına kazandırmış olsa da ders kitapları hâlâ işlevselliğini sürdürmektedir. Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özelliklerine uygun şekilde hazırlanmış ders kitapları, öğretimin etkililiğini artıran önemli kaynaklar olarak kullanılabilir (Aytan vd., 2018, s. 635).

Hayat Bilgisi ders kitapları, çocuğun dünyaya açılan ilk penceresi niteliğindedir. Bu kitaplar, yalnızca bilgi aktarımı yapmakla kalmayıp, bireyin yeterliliklerini geliştirmesine, beklenti ve hedeflerini uygulama fırsatı bulmasına imkân sağlayan temel araçlardır. Ders kitaplarında değerler, metinler ve görseller aracılığıyla öğrencilere sunulmaktadır. Öğretim programında yer verilen değerlerin ders kitaplarına yansıtılması ise, değerler eğitiminin etkili bir biçimde yürütölmesi açısından önem taşımaktadır (T. Öztürk & Özkan, 2018, s. 175).

Okul öğrenmelerinde çocuklar, gözlemden sıkça yararlanır. Bu süreçte öğretmenler, önemli bir gözlem kaynağıdır. Henüz muhakeme becerileri tam gelişmemiş çocuklar, gördüklerini ve izlediklerini kolayca örnek alabilmektedir (Atmaca, 2021, s. 223). Rol model, bireyin hedeflerini, beklentilerini ve davranışlarını örnek aldığı, özdeşim kurduğu kişi veya gruplar olarak tanımlanmaktadır. Kişiliğin şekillendiği çocukluk döneminde rol modellerin etkisi belirgindir. Bu süreçte ilk rol modeller anne ve baba iken, ilerleyen yıllarda sosyal çevredeki diğer kişiler de etkilidir. Çocuk için anne ve baba, öğrenci için ise öğretmen ve kitaplar önemli rol model kaynaklarıdır. Özellikle ilkokul çağındaki çocuklar, yalnızca çevrelerindeki kişileri değil, kitaplarda yer alan

karakterlerin davranışlarını da benimseyip içselleştirebilmektedirler (Emral vd., 2022, s. 357).

Ders kitapları, planlı ve programlı bir öğrenme aracı olduğundan, kullanılan modellerin niteliği büyük önem taşır. Gerçekçi olmayan, yapabileceklerinin ötesinde özelliklere sahip kişilerin davranışlarını taklit eden öğrenciler, çoğu zaman hayal kırıklığına uğrar ve özgüven kaybı yaşar. Bu nedenle, gerçek kişilerin rol model olarak sunulması, öğrencilerin benlik algılarının gelişimine olumlu katkı sağlar (Yazıcı, 2011, s. 2176).

Karakter, metnin olaylarını belirlenen mekân ve zamanda akışını sağlayan, vücuda bürünmüş kurgusal tiptedir. Karakter, kendi hikayesi ve fiziksel farklılığıyla çocuğun zihninde resimler oluşturarak akılda kalır. Çocuk kitapları için yaratılacak karakterlerin fiziksel görünümleri kadar iç yapıları da önemlidir. Karakterler kısa boylu, kepçe kulaklı, mavi gözlü, uzun saçlı gibi fiziki özelliklerinin yanında sinirli, uslu, ahlaklı, söz dinleyen, yalan söylemeyen, dürüst gibi iç dünyasını yansıtan arketiplere de sahip olmalıdır (Erdal, 2023, s. 372).

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Problem Durumu

Karakter ve değer eğitimi, bireyin toplumsal yaşama uyum sağlaması, sorumluluk bilinci geliştirmesi ve olumlu davranışlar kazanmasında temel bir rol oynamaktadır. Bu eğitimin temelleri ilkokulda atılmakta; öğrencilerin değerleri tanıma, içselleştirme ve davranışa dönüştürme süreçlerinde ders kitapları önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle Hayat Bilgisi dersi, içerdiği kazanımlar ve günlük yaşamla kurduğu doğrudan ilişki nedeniyle karakter ve değer eğitiminin en yoğun biçimde yer aldığı derslerden biridir (Yaşaroğlu, 2018, s. 726). Ders kitaplarında yer alan metinler, görseller ve etkinlikler aracılığıyla sunulan karakterler, öğrencilere çeşitli değerleri dolaylı ya da doğrudan aktaran rol modeller olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda karakterlerin hangi değerlerle nitelendirildiği, bu değerlerin hangi anlatım yolları üzerinden öğrenciye sunulduğu ve karakterlerin değer eğitimi açısından nasıl bir yapı sergilediği önem kazanmaktadır (Emral vd., 2022, s. 358). Ancak alanyazın incelendiğinde, Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan karakterlerin değerler ve karakter eğitimi açısından bütüncül ve sistematik biçimde ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan karakterlerin, hangi değerleri ne ölçüde yansıttığının ve bu değerlerin karakterizasyon süreciyle nasıl sunulduğunun ortaya konulmasını gerekli kılmaktadır. Bu amaçla çalışmada, ilkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki karakterleri nitelendiren değerlerin neler olduğu problem durumu olarak kabul edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki karakterleri nitelendiren değerlerin incelenmesidir. Bu çalışmada, ilkokul 3.sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki karakterleri nitelendiren değerler, kök değerler ve karakterlerin rol modellik

özellikleri açısından incelenmiştir. Bu bağlamda, karakterlerin özellikleri ve değerleri üzerine odaklanılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Hayat Bilgisi dersi, uzun yıllardır ilkokul düzeyinde öğrencilerin temel yaşam becerilerini kazanmalarında önemli bir yere sahiptir. Bu ders; tarih, coğrafya ve yurttaşlık gibi sosyal bilim alanları ile sağlık, güvenlik ve doğa bilimlerine ilişkin içerikleri bir araya getirerek oluşturulmuştur. Öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak yapılandırılan Hayat Bilgisi dersi, günlük yaşamla doğrudan ilişkilendirilen kazanımlar yoluyla bireylerin daha bilinçli, etkin ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır (Tezcan vd., 2017, s. 477). Ders kitapları ise Milli Eğitim tarafından her eğitim-öğretim yılında kullanılan temel eğitim materyalidir ve son derece önemlidir (Özçınar, 2022, s. 1). Eğitim hayatının başlangıcında öğrencilerin öğrenmeye en istekli olduğu dönemde, gerçek hayat dersi olarak okutulan Hayat Bilgisi dersinden hedeflenen faydayı sağlayabilmek için, dersin öğretim programının ve ders kitaplarının tüm yönlerden değerlerle donatılması icap etmektedir (Sarı & Yolcu, 2021, ss. 135-140). Bu bağlamda 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki karakterleri nitelendiren değerlerin, karakter ve değer eğitimi bakımından incelenmesi, alana katkı sağlayacak bir çalışma olarak görülmektedir.

1.4. Araştırmanın Alt Problemleri

Araştırmanın alt problemleri şu şekildedir;

1. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında geçen karakterler ve özellikleri nelerdir?
2. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki karakterleri nitelendiren değerler ve bu değerlerin kök değerler ile alt tutum ve davranışlarla ilişkileri nelerdir?
3. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki karakterlerin rol modellik özellikleri nelerdir?

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada; incelenen Hayat Bilgisi ders kitabının öğretim programına uygun olarak hazırlandığı, metinlerde yer alan karakterlerin değer aktarımı amacıyla

kurgulandığı ve araştırmada kullanılan analiz yönteminin karakterleri nitelendiren değerleri ortaya koymada yeterli olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın doğru sonuçlara ulaşabilmesi için bu çalışma belirli yönlerden sınırlandırılmıştır. Bu bakımdan araştırma Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.12.2023 tarih ve 118 sayılı kurul kararı ile 2024-2025 öğretim yılından itibaren beş yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilen 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabıyla ve 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programının temel yapısı ve 3. Sınıf kazanım ve açıklamalarında yer alan kök değerler (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) ile sınırlandırılmıştır.

1.7. Tanımlar

Değer: Bireyin neyin önemli ve tercih edilir olduğuna ilişkin yargılarını belirleyen, davranışlarına yön veren ve toplumsal olarak paylaşılan, görece kalıcı ve soyut ilke ve inançlardır (Schwartz, 1992, ss. 3-5). Değerler, bireylerin ve grupların eylemlerini, tercihlerini ve yaşam amaçlarını şekillendiren temel ölçütler olarak işlev görür. (Schwartz, 1992, ss. 3-5).

Değer Eğitimi: Bireylere, içinde yaşadıkları toplumda ve evrensel olarak kabul gören etik, ahlaki ve sosyal değerleri sistematik bir şekilde kazandırmayı; bu değerleri anlamalarını, içselleştirmelerini ve günlük yaşamlarında tutum ve davranışlarına yansıtma amaçlayan planlı, kapsamlı ve süreklilik arz eden eğitim sürecidir (Halstead & Taylor, 2000, s. 170). Bu süreç, sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda duyuşsal gelişimi ve karakter oluşumunu da hedefler.

Ders Kitabı: Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış ve yürürlükteki öğretim programları ile öğrenme kazanımları doğrultusunda, belirli bir ders için uzmanlar tarafından hazırlanmış, öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılan ve öğretim sürecinde temel başvuru kaynağı olarak kullanılan resmi, standart öğretim materyalidir. Yapılandırılmış içeriği, görsel unsurları ve etkinlikleri ile öğrenmeyi yönlendirici bir araçtır.

Hayat Bilgisi Dersi: İlkokulun temel derslerinden biri olarak, öğrencilerin kendilerini fiziksel, duygusal ve sosyal yönleriyle tanıma ve yakın ve uzak çevrelerini (aile, okul, toplum, doğa) keşfetmelerini; toplumsal yaşamın gerektirdiği temel bilgi,

beceri, tutum ve değerleri (sorumluluk, saygı, işbirliği, çevre bilinci vb.) kazanmalarını ve günlük yaşamda karşılaşacakları problemlere çözüm üretebilecek temel yaşam becerilerini geliştirmelerini amaçlayan, disiplinler arası bir yaklaşıma sahip derstir.

İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı: Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ilkokul 3. sınıf düzeyinde okutulması onaylanan, Hayat Bilgisi dersi öğretim programına uygun olarak hazırlanmış resmi ders kitabıdır. Bu çalışmada metin içinde kolaylık sağlamak amacıyla “İHBDK” kısaltması ile anılmaktadır.

Karakter: Bireyin tutum, düşünce, niyet ve davranışlarına tutarlı bir şekilde yansıyan, zaman içinde görece süreklilik ve istikrar gösteren, onun ahlaki yapısını ve kişiliğini tanımlayan erdemli (dürüstlük, sorumluluk, adalet, nezaket vb.) veya erdemsiz özelliklerin bütünsel yapısıdır (M. Berkowitz & Bier, 2007, s. 7). Karakter, değerlerin eyleme dönüşmüş halini ifade eder.

Karakter Eğitimi: Bireylerin olumlu ve evrensel ahlaki değerleri (erdemleri) bilmelerini, benimsemelerini, içselleştirmelerini ve bu değerleri günlük yaşamlarının her alanında (okul, aile, toplum) tutarlı bir şekilde davranış olarak sergilemelerini hedefleyen; okulun tüm faaliyetlerine (öğretim programı, okul kültürü, sosyal etkinlikler) yayılan bilinçli, planlı ve sistematik eğitim yaklaşımıdır (Lickona, 1991, ss. 51-53). Bu yaklaşım, iyi karakterli bireyler ve vatandaşlar yetiştirmeyi temel amaç edinir

Karakterizasyon (Karakter Betimlemesi): Bir edebi, öğretici veya anlatsal metinde (ders kitabı, hikâye, roman vb.) yer alan karakterlerin (gerçek veya kurgusal kişilerin), fiziksel görünüşleri, psikolojik özellikleri (duyguları, düşünceleri, motivasyonları), sosyal statüleri, geçmişleri ve davranış kalıplarıyla okuyucuya tanıtılması, detaylandırılması ve inandırıcı bir şekilde betimlenmesi sürecidir (Forster, 2002, ss. 67-69). Etkili bir karakterizasyon, okuyucunun karakterle özdeşleşmesini ve onun değer yargılarını anlamasını sağlar.

Rol Model: Bir bireyin (özellikle çocuk ve gençlerin) kişilik gelişiminde, tutum ve davranışlarını biçimlendirip yönlendirmede, değer ve inanç sistemlerini oluşturmada etkili olan; sergilediği olumlu tutum, söz, eylem ve başarılarıyla ona örnek oluşturan, taklit etme ve özdeşim kurma nesnesi haline gelen gerçek kişi (öğretmen, ebeveyn, toplum lideri) ya da kurgusal karakterdir (Lickona, 1996, s. 95). Rol modeller, soyut değerlerin somutlaştırıldığı önemli araçlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer ve Değerler Eğitimi

Değer, dilsel kökeni itibarıyla “güçlü olmak” anlamına gelen Latince “valere” fiilinden türetilmiştir (M. Uçar, 2019, s. 19). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “bir şeyin önemini belirlemede kullanılan soyut ölçüt, bir şeyin karşılık geldiği kıymet veya üstün nitelik” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023k). Değerler ise arzulanan prensipler, standartlar ya da nitelikler olarak açıklanır. Özünde iyi olma hali, başka bir nesne ya da varlıkla ilişkili olmaksızın kendiliğinden iyi kabul edilen durumları ifade eder. Değerler, yaşamın anlamını belirleyen; ona kıymet kazandıran tutum ve inançlardır (Yazıcı & Yazıcı, 2011, ss. 114-115). Bu bağlamda “değer”, bireyin davranışlarına yön veren tekil bir zihinsel ölçütü ifade ederken; “değerler” ise bu ölçütlerin toplumsal yaşamda ortaklaşa kabul gören, normatif ve sistemli halini temsil etmektedir.

Değer kavramı, genellikle inançlar, tutumlar, eğilimler ve normatif ölçütlerle ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır. Değer, insanı diğer canlılardan ayıran, insana özgü nitelikleri içeren ve bireyin davranışlarına yön veren inançlar bütünüdür. Felsefi açıdan değer, insanın isteyen ve ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesneyle kurduğu ilişki sonucunda ortaya çıkan bir olgudur (Ulusoy & Dilmaç, 2020, ss. 13-16).

Değer, bireyin maddi ve manevi durumlar karşısında geliştirdiği tutumları yönlendiren ölçüttür. Olaylar, nesneler ve olgular arasında yapılan tercihlerde öncelik belirlemektedir. Zihinsel ve duygusal süreçlerde şekillenir, bireyin inanç ve davranışlarına yön vermektedir (Bolat, 2016, s. 325).

Değer, bireyin kendine ve çevresine yönelik davranışlarına rehberlik etmektedir. Toplumsal kurallar ve gelenekler aracılığıyla iyi-kötü, doğru-yanlış ayırt edilmektedir. Böylece birey kendi ahlaki ölçütlerini geliştirmektedir. Değerler, yaşamın niteliğini

yükseltmektedir. Doğuştan değil, gözlem ve etkileşimle öğrenilmektedir (Fidan, 2024, s. 363). Değerlerin gözlem ve etkileşim yoluyla öğrenilmesi, özellikle çocukluk döneminde bireylerin karşılaştıkları rol modellerin önemini ortaya koymaktadır. Değerlerin öğrenilme sürecinde eğitim ortamları ve özellikle ders kitaplarında yer alan metinler, karakterler ve olay örgüleri önemli bir rol üstlenmektedir.

Bilsky ve Schwartz, değerlerin genel karakteristiklerine ilişkin beş temel özelliği vurgulamışlardır: Değerler, (1) bir kavram veya inanca dayanır; (2) arzulanan amaç ve davranışı ifade eder; (3) belirli durumların ötesine geçer; (4) olayların ve davranışların seçimini yönlendirir; (5) göreceli önem sırasına sahiptir (Bilsky & Schwartz, 1994, s. 164). Bu özellikler, değerlerin eğitsel metinlerde ve ders kitaplarında hangi davranışlar, tutumlar ve karakter özellikleri üzerinden yansıtıldığını incelemede kuramsal bir çerçeve sunmaktadır.

Değer kavramı, en genel anlamıyla “kıymet” terimine denk düşmekte olup, estetik niteliği vurgulayan sanat eserlerinden bir arazinin ekonomik değeri gibi maddi karşılıklara kadar farklı bağlamlarda kullanılabilir. Bununla birlikte, günlük kullanımda daha çok çoğul biçimiyle yer alan “değerler” terimi, etik ve ahlaki yönleriyle öne çıkmaktadır. Bu bağlamda değerler, bireyin ya da toplumun temel insani eğilimlerini temsil eden ve iyi bir yaşam sürme, öz saygı geliştirme ile kişilerarası ilişkilerde tutarlılığı sağlama gibi yönelimlere rehberlik eden normlar, inançlar ve ilkeler bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Maxwell, 2018, ss. 149-150). Değerler, bireyin içinde bulunduğu topluluk veya sosyal bağlamdaki tutum ve davranışlarını yönlendiren, idealize edilen ve övgüye değer kabul edilen davranış kurallarıdır.

Değerlerin iki temel kaynağı bulunmaktadır: dışsal ve içsel unsurlar. Dışsal kaynak, bireyin içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel çevreyle ilişkilidir. Kişinin toplumdaki statüsü, eğitim düzeyi, fiziksel özellikleri ve kendisine atfedilen roller bu kaynağı oluşturur. Toplum tarafından şekillenen değer yargıları bu duruma örnektir. İçsel kaynak ise bireyin kendi iç dünyasında oluşur. Kişinin davranışlarını değerlendirmesi, öz denetim sağlaması, takdir görme isteği ve doğru davranışlara yönelmesi bu kaynağın göstergesidir. Bu iki kaynak bir araya gelerek bireysel ve toplumsal değer sisteminin oluşumuna zemin hazırlar (Fichter, 2019, s. 168). Bu içsel ve dışsal değer kaynakları,

ilkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan karakterler aracılığıyla öğrencilere dolaylı biçimde aktarılmakta ve değerlerin somutlaştırılmasına hizmet etmektedir.

Değerler, birçok açıdan bireysel ve toplumsal yaşam için temel bir öneme sahiptir. Onlar yalnızca günlük eylem ve davranışlarımıza yön veren ilke ve ölçütler olmakla kalmaz, aynı zamanda genel yaşam tarzımızı ve hayatın yönünü belirlemede de etkili rol oynar. Bu belirleyicilik, bireyin seçeceği meslekten, toplum ya da başkaları adına fedakârlıkta bulunmasına, hatta nasıl bir anne veya baba olacağına kadar geniş bir alanı kapsar. Değerler aynı zamanda bireysel kimliğin ayrılmaz bir parçasıdır; kişiler çoğu zaman sahip oldukları değerlerle nitelenir. Toplumsal yaşam açısından da değerlerin önemi büyüktür. Sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde, toplumsal varlığın sürdürülmesinde, bireylerin birlikte yaşama kültürünün oluşmasında, siyasal ve ekonomik sistemlerin yapılandırılmasında ve hatta toplumların geleceğinin şekillenmesinde değerler belirleyici bir rol üstlenir. Bu nedenle ders kitaplarında sunulan karakterlerin hangi değerlerle ilişkilendirildiğinin incelenmesi, değerler eğitiminin niteliğini değerlendirmek açısından önem taşımaktadır.

Her toplum, geleceğini şekillendirecek bireyleri yetiştirirken, kendine özgü değerlerini esas alarak eğitim sistemini oluşturmaktadır. Eğitimin tüm kademelerinde hedeflerin belirlenmesinde en önemli ölçüt, toplumun sahip olduğu değerlerdir. Değerler, eğitimde hem yönlendirici bir unsur hem de doğrudan öğretim konusudur. Değerlerin öğrenilmesi sosyal roller aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan bir süreçtir. Bu sürecin sürdürülebilmesi için, benimsenen değerlerin hem yetişkinler hem de gençler tarafından desteklenip onaylanması gerekir. Böylece toplumsal değerler, nesiller arası bir miras olarak yaşatılabilmektedir (Kaymakcan & Meydan, 2011, s. 30).

Değerler ve ahlaki karakter, insanın doğasında var olan sosyal yönüyle paralel bir şekilde, kişinin içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından biçimlenir. Eğitimin temel amacı ise çocukları, gençleri ve yetişkinleri toplumsal gelenekler, etik normlar, roller ve beceriler etrafında sosyalleştirmek; bu süreci aile, çevre, toplum ve kültürel bağlam içerisinde gerçekleştirmektir. Bu çerçevede değerler yalnızca öğrenilmez; aynı zamanda içselleştirilerek toplumsal bağlamda grup dinamikleri ve ilişkiler aracılığıyla sergilenmektedir (Johnson & Johnson, 2019, ss. 221-222). Değer kazandırma süreci, bireylerin olumlu bir ahlaki sosyalleşme yaşamalarını hedeflemektedir. Başarılı bir ahlaki

sosyalleşme süreci ile eğitim arasındaki ilişki birbirine bağlı ve örtüşen unsurlardan oluşmaktadır (Johnson & Johnson, 1979). Bu unsurlar arasında şu maddeler yer almaktadır: (1) Ortak hedefleri, değerleri ve kültürü paylaşan ahlaklı bir topluluğun parçası olmak. Bu bağlamda üyeler aidiyet hissini ve referans grup ihtiyacını topluluğa dâhil olarak karşılarlar. (2) Karşılıklı olumlu, kişisel ve samimi ilişkiler geliştirmek. (3) Etkilemeye ve etkilenmeye eşit derecede açık olmak. (4) Aktarılan değerleri yansıtan davranış kalıplarını benimseyecek model kişilere açık olmak. (5) Toplum odaklı ve ahlaki davranışları süreklilik arz eden şekilde uygulamak. (6) Topluluk üyeleri arasında görüş ayrılıklarını içeren ahlaki tartışmalara katılım sağlamak. (7) Topluluk çıkarları arasında meydana gelen çatışmaları adalet temelinde çözmek. Bu unsurların etkili bir biçimde okullarda varlık gösterebilmesi için iş birliğine dayalı öğrenme ortamları, yapılandırmacı tartışmalar ve bütünlleştirici müzakere süreçleri hayata geçirilmelidir. Okulların bu koşulları sağlaması, değerler eğitiminin niteliğini artıracak temel faktörlerden biridir. Bu çerçevede, ders kitaplarında yer alan karakterlerin sergilediği davranışlar ve üstlendikleri roller, öğrencilerin ahlaki sosyalleşme süreçlerinde etkili birer rol model olarak değerlendirilmektedir.

Karakter ve değer eğitiminde eğitim uzmanlarının dikkatini toplaması gereken ve altı çizilen üç ana yön vardır. Bunlardan birincisi; Aristoteles'in pratik yetenekler konusunda temel eğitime verdiği önemdir. *Nikomakhos' a Ahlak* 'ta en azından başlangıç aşamasında karakter ve ahlak eğitiminde erdemi işlemenin uygulama temelli bir eğitim ve alıştırma sorunu olduğunun üzerinde durmuştur (Carr, 2019, s. 125). Aristotelesçi erdem ahlakının sonuçlarından ikincisi; erdemler, temel psikolojik ve pedagojik sistemin örnek alma veya örnek olma (rol modellik) biçiminde tezahür ettiği aile ve okul ortamlarında oluşturulan “teşvik, sevgi ve destek” dolu ikliminde daha sağlam geliştirilebilir olduğudur (Carr, 2019, s. 126). Söz konusu yaklaşım öğretmen ve ebeveynlerin iyi ve erdemli düşünme ve tavırlarıyla “rol model olma” karakter eğitimiyle uyumludur ve bu araştırmada karakterlerin rol modellik özellikleri üzerinde de durulmuştur. Üçüncüsü ise; ahlaki alışkanlığın temelini oluşturduğu bütün bir erdem ve karakter gelişiminin yolu, Aristoteles'in *Pratik Hikmet* olarak isimlendirdiği muhakeme ya da düşünme şeklinin eğitiminden geçmekte olduğudur (Carr, 2019, s. 126). Aristoteles'in erdem eğitime ilişkin bu üç temel yönü (erdem eğitiminde pratik önem, ebeveyn ve öğretmen etkisi, erdemli alışkanlığın düşünsel boyutu), günümüzde karakter

ve değer eğitimi kavramlarının temellerini oluşturmaktadır. Bu kuramsal çerçeveden hareketle, İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında yer alan karakterleri nitelendiren değerler ve rol model olabilecek nitelikleri incelenmiştir.

UNESCO'ya göre, değerler eğitimi çocukların ve gençlerin olumlu değerleri keşfetmelerine, geliştirmelerine ve potansiyelleri doğrultusunda ilerlemelerine olanak tanıyan eğitimsel çabalardır (UNESCO, 2002). Değerler eğitimi esasen bireylere değerlerin aktarılması sürecidir. Okullarda, ahlaki ve toplumsal eğilimlerin iyileştirilmesi amacıyla pedagojik ve yönlendirme odaklı yapıların oluşturulmasıyla tanımlanmaktadır (M. W. Berkowitz, 2011, ss. 154-155). Karakter eğitimi ise bireylerin yaşam kararlarını şekillendiren değerleri öğrenmesini sağlayan kapsamlı bir gelişim sürecidir. Bu süreç; zihinsel, kişisel ve toplumsal gelişimin bir bütününü kapsamaktadır (Hall, 2018, s. 296). Eğitim kurumları ve toplumun farklı sosyal yapılarında uygulanan planlı ğretim süreçleri, çocukların toplumsal yaşam açısından değerlerin önemini kavrayabilmesini amaçlamaktadır. Bu süreç "değerler eğitimi" olarak adlandırılır. Okullar, hem evrensel insan değerlerin hem de ait olunan toplumun ortak değerlerinin yaşatılmasında bireyleri bu değerlerle kaynaştırmak ve bağlılık geliştirmelerine rehberlik etmek gibi önemli bir rol üstlenmektedir (Halstead, 2018, s. 151). Bu süreçte ders kitaplarında yer alan karakterler, değerlerin öğrencilere aktarılmasında dolaylı bir öğrenme aracı olarak işlev görmektedir. Bu çerçevede değerler eğitimi, ilkokul hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan karakterlerin sergiledikleri tutum ve davranışlar üzerinden öğrencilere aktarılan değerlerin incelenmesi bağlamında ele alınmıştır.

2.2. Karakter ve Değer Eğitimi Yaklaşımları

Türkçe sözlükte karakter, "bir nesnenin veya kişinin kendine özgü yapısı, onu diğerlerinden ayıran temel özellikler, bireyin davranış biçimlerini belirleyen ana unsurlar ve kişinin düşünüş ve eylemlerinde tutarlı, sağlam kalabilmesini sağlayan özellikler bütünü" biçiminde tanımlanmaktadır (TDK, 2023k). Sözcüğün kökeni eski Yunanca "charassein" kelimesine dayanmaktadır ve bu kelime "şekillendirmek, nakşetmek, işaretlemek, alamet" gibi anlamlar taşımaktadır (Ekşi & Katılmış, 2022, s. 6). Ayrıca karakter, "bir bireyin davranışları, alışkanlıkları, yetenekleri, değerleri ve düşünce tarzı gibi temel unsurların bir araya gelerek diğer bireylerden ayrışmasını sağlayan bir bütündür" şeklinde ifade edilmektedir (Cevizci, 2002, s. 589).

Karakter eğitimi ise, bireyin yaşamına yön veren ve karar alma süreçlerinde etkili olan değerleri öğrenmesini destekleyen çok boyutlu bir gelişim süreci olarak tanımlanabilmektedir. Karakter, zihinsel, bireysel ve toplumsal gelişimi etkileyen olumlu veya olumsuz niteliklerin bir bütünüdür. Bu özelliklerin gelişimi büyük ölçüde ilkokuldan lise eğitimine kadar genişleyen örgün eğitim sürecinde şekillenmektedir. Bununla birlikte, yalnızca eğitim kurumları değil; bireyin dahil olduğu sosyal çevre, aile yapısı ve okul dışındaki topluluklar da karakter gelişiminin desteklenmesinde rol oynamaktadır (Hall, 2018, s. 296). Bu süreçte öğretmenler, aile bireyleri ve eğitim materyallerinde yer alan karakterler, öğrenciler için rol model işlevi görmektedir.

Karakter ve ahlak eğitimi görüşleri üç ana yaklaşım etrafında yapılandırılmıştır. İlk yaklaşım, çocuklara erdemlerin kazandırılmasını temel almakta ve doğru karar verebilme becerisini desteklemektedir. Aristoteles'e dayanan bu geleneksel anlayış, erdemlerin küçük yaşta kazanılmasını ve sosyal etkileşimi vurgulamaktadır; ayrıca toplumsal aidiyet ve bireyin temsili rolünü ön plana çıkarmaktadır. İkinci yaklaşım, akıl ve muhakemeyi merkeze alır; ahlak gelişiminin adalet ve tarafsızlık çerçevesinde dışsal etkilerden bağımsız olarak gerçekleşebileceğini öne sürmektedir. Bu gelişimsel yaklaşım Sokratesçi düşünceyle ilişkilendirilmiştir. Üçüncü yaklaşım ise duygulara vurgu yapar ve bağlanma teorisi, manevi eğitim gibi kuramlara dayanmaktadır (Nucci & Narvaez, 2019, s. 2). Bu çalışmada özellikle erdem temelli yaklaşım çerçevesinde, ders kitaplarında yer alan karakterlerin değerleri davranış yoluyla yansıtma biçimleri üzerinde durulmuştur.

Okullarda öğrencilerin bilimsel bilgi kazanmalarını desteklemeye yönelik stratejilerle birlikte etik değerler, sosyal sorumluluk ve toplumsal fayda odaklı becerilerin geliştirilmesini amaçlayan karakter ve değer eğitimi; yol, yöntem, strateji ve yaklaşım kavramlarıyla ifade edilmektedir (M. W. Berkowitz, 2011, s. 155). Bu bağlamda Meydan (2014), karakter ve değer eğitimi yaklaşımlarını “insanın doğası ile insan-toplum-çevre ilişkilerini tanımlama biçimlerindeki farklılıklar, değerlerin kaynaklarına ilişkin görüşler ve değer öğretiminde belirlenen temel amaçlar ile kullanılan yöntemler” açısından sınıflandırmıştır (Alver & Kesicioğlu, 2019, ss. 156-157). Bireyler ve toplumlar tarafından önemli görülen değerlerin aktarımı sürecinde seçilen yöntemin ulaşılacak sonucu doğrudan etkilediği belirtilmiştir (Akbaş, 2015, s. 252). Eğitim sürecinde görev alan öğretmenlerin karakter ve değer eğitimi yaklaşımına dair yeterlikleri, tercih edilen

yöntem ve stratejilerle uyumlu araç-gereç kullanımı; bu eğitimin başarısını doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda ders kitaplarında yer alan karakterlerin hangi değerleri, hangi davranış ve tutumlar aracılığıyla yansıttığının incelenmesi, karakter ve değer eğitimi yaklaşımlarının somut uygulamalarını ortaya koymak açısından önem taşımaktadır.

2.3. İlkokul Düzeyinde Karakter ve Değer Eğitiminin Önemi

Farklı felsefî bakış açılarına sahip ahlak ve karakter eğitimcileri, öğrencilerin etik gelişiminde okulların ve sınıfların karakter ve değer eğitimindeki rolünün önemi üzerinde uzlaşmaktadır (Watson, 2019, s. 191). Her ne kadar okullarda yürütülen ahlak eğitiminin büyük bir çoğunluğunun ders planları, müfredat rehberleri veya davranış hedeflerinde resmi olarak yer almamış da olsa, öğrenciler, "iyi insan olmak" kavramını; okulda kendilerine öğretilen ya da öğretilmeyen diğer unsurlarla, sınıf yaşamında yer alan günlük rutinlerle, kendilerinden beklenen davranışların sonuçlarına dair beklentilerle ve öğretmenlerinin uyarı, yönlendirme ve tutumları aracılığıyla şekillendirmektedir (Ryan, 1986, ss. 167-168).

Günümüzde şiddet olaylarının artışı, aile yapısındaki zayıflamalar, suç oranlarının yükselişi, iş ahlakındaki eksiklik, gençlerin toplumdan uzaklaşması gibi birçok sosyal sorun, karakter ve değer eğitime duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Modern toplum yapısında bu eğitim genellikle aile, okul, akran grubu, sivil toplum kuruluşları ve medya araçları gibi çeşitli kaynaklar üzerinden sağlanmaktadır. Ancak okul dışındaki bu kaynakların yetersiz kalma ya da negatif davranışların aktarılmasına yol açma olasılığı oldukça yüksektir (Yazıcı & Yazıcı, 2011, ss. 113-131). İlkokul düzeyinde karakter ve değer eğitiminin planlı biçimde yürütüldüğü okullarda temel derslerden biri Hayat Bilgisi dersi'dir. Bu ders kapsamında kullanılan ders kitapları, değerlerin çocuklara aktarılmasında önemli bir araç niteliği taşımaktadır.

Okul, bireyin sahip olduğu değerleri geliştiren kritik bir merkezdir. Erken çocukluk dönemine özgü yapılandırmacı yaklaşımlar ise doğumdan itibaren yaklaşık 8-9 yaşa kadar olan süreçte çocuğun gelişimini desteklemek adına elverişli yöntemler sunmaktadır. Bu yöntemler müfredatın tüm alanlarında (dil ve yazma becerisi, matematik, fen, sosyal bilgiler, güzel sanatlar) ve tüm gelişim boyutlarında (zihinsel, fiziksel, sosyal, duygusal, ahlaki) uygulanmaktadır. Ancak bu alanda geleneksel ve

ilerlemeci yaklaşımlar arasında yüz yılı aşkın süredir süregelen bir tartışma bulunmaktadır. Tartışmanın odağında çocuklara toplumsal norm ve değerlerin doğrudan aktarılmasının mı yoksa bu normları kendi adalet anlayışı, hak kavramı ve başkalarına saygı çerçevesinde oluşturmalarının mı öncelikli olacağı sorusu yer almaktadır. Goodman (2000)'a göre yapılandırmacı erken eğitim yaklaşımlarının çoğu henüz işlem öncesi dönemlerdeki çocukların gelişim seviyesine uygun değildir. Çünkü bu dönemdeki çocuklar benmerkezci bir aşamadır ve ahlaki muhakeme yetenekleri yeterince gelişmemiştir. Goodman'ın görüşüne dayanarak küçük yaştaki çocukların kendi kişisel normlarını oluşturmak için hazır olmadıkları söylenebilmektedir. Bu doğrultuda öğretmenlerin açık kurallar koyarak çocukların dışsal rehberlik ihtiyacından yararlanması gerektiğini ifade etmektedir (Hildebrandt & Zan, 2019, s. 377). İlkokul çağındaki çocukların içinde bulunduğu eşsiz dönem göz önüne alındığında yerinde ve doğru bir müdahale büyük önem taşımaktadır; zira karakter gelişimi erken çocuklukta tamamlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ilkokul 3. Sınıf dönemi, çocukların dışsal rehberliğe açık olmalarıyla birlikte temel ahlaki tutum ve davranışların şekillendiği kritik bir gelişim evresi olarak değerlendirilmektedir.

Karakter eğitimi; bireyin ve toplumun faydasına olan erdemleri ve insani nitelikleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Okullar, olgun bir karakterin temelini oluşturan erdemleri desteklemeli ve bu erdemlerin bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarının tümünü geliştirecek bir yaklaşım benimsemelidir. Bir bütün olarak karakterin gelişimini sağlamak ise okulun ahlaki yaşamının tüm yönlerini karakter eğitimi fırsatlarına dönüştüren kapsamlı bir model gerektirmektedir. Bu yaklaşım hem doğrudan yöntemleri (örneğin müfredat), hem de dolaylı yolları (örneğin olumlu bir ahlaki ortam oluşturma) içine almaktadır. Aynı zamanda yetişkin otoritesini benimsemeyi, öğrencilerin sorumluluk bilincini artırmayı, ahlaki bilgelik geleneğini aktarmayı, eleştirel düşünmeyi teşvik etmeyi ve öğrencilerin zor durumlarda doğru kararlar almasını sağlamayı kapsamaktadır (Lickona, 1996, ss. 93-100).

Thomas Lickona (1996)'nın, 1996 yılında Karakter Eğitimi Ortaklığı (CEP) tarafından benimsenen on bir ilkesi şu şekilde sıralanmıştır:

1. Okullar, ahlaki değerlere dayalı bir temel oluşturmalıdır.

2. Karakter, bireyin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını kapsayacak şekilde tanımlanmalıdır.

3. Okullar, karakter eğitiminde karşılaşılabilecek sorunları önceden öngörmeli ve sistemlerini buna uygun şekilde kurmalıdır.

4. Okullar, ahlaki değerlerin yaşandığı örnek ortamlar haline gelmelidir.

5. Herkes, ahlaki davranış sergileme fırsatlarından faydalanabilmelidir.

6. Akademik çalışmalar öncelikli olarak ele alınmalıdır.

7. Öğrencilerde değerler bağlılığını artırmak için okullar motive edici stratejiler geliştirmelidir.

8. Okullar arasında iş birliği yapılmalı ve standartlaşmış karakter eğitimi uygulamaları oluşturulmalıdır.

9. Öğretmenler kadar öğrenciler de okulda ahlaki liderlik görevini üstlenmelidir.

10. Ebeveynler ve toplum üyeleri, okulun karakter eğitimi çabalarıyla uyum içinde çalışmalıdır.

11. Karakter eğitimi, okul, öğrenci ve çalışanlar açısından sonuçları açısından değerlendirilmelidir (Arthur, 2019, ss. 100-106). Bu ilkeler, karakter ve değer eğitiminin yalnızca soyut kazanımlar düzeyinde değil, okul ortamında sergilenen tutum ve davranışlar üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ders kitaplarında yer alan karakterlerin, söz konusu ilkelerle örtüşen davranış örüntüleri sergileyip sergilemediklerinin incelenmesi, karakter ve değer eğitiminin ilkökul düzeyindeki yansımalarını anlamak açısından önem taşımaktadır.

Çocuklarda karakter ve değer eğitiminde çocuğa ilgi gösteren kişi önemli bir etkiye sahiptir. Bu kişiyle çocuk arasında kurulan bağ güvenilir, güçlü ve duygusal olması gerektiğinden bu bağ sayesinde çocuk, ilgi gösteren kişinin etkisine açık hale gelir ve onun değerlerine uygun davranmaya istekli olur. Vicdani ve ahlaki değerler çocukla ilgilenen kişi arasındaki güçlü ve samimi iletişimde çocuk tarafından içselleştirilmektedir (Lapsley, 2019, s. 49).

Karakter ve değer eğitimi yöntemleri içerisinde en etkili olanlardan biri şüphesiz rol model öğrenmedir. Rol model, bireyin gözlemleyerek ve etkileşimde bulunarak

davranışlarını benimsediği kişidir. Özellikle çocuklar, çevrelerinde kendileriyle ilgilenen ve bakım sağlayan aile bireylerini ve öğretmenlerini yakından gözlemler; bu kişilerle olan etkileşimlerine dayanarak taklit yoluyla kendi değer kimliklerini şekillendirirler.

Rol model kavramı, bireyin günlük yaşamındaki tutum ve davranışlarını, değerlerini, benlik gelişimini, karakter özelliklerini, kişiliğini ve kimliğini; giyim tarzını, akademik başarısını, mesleki hedeflerini ve kariyer gelişimini; yaşam ideallerini ve beklentilerini etkileme gücü olan kişi veya kişiler için kullanılmaktadır (Ekşi & Ersoy, 2022, s. 145). "Model" kavramı ile eşdeğer düşündüğümüzde ise “örnek alınmaya değer kimse veya şey” anlamına karşılık gelmektedir. Bu bağlamda rol model, kişinin gözlemlediği bireydeki bir özelliği kendisiyle ilişkilendirerek örnek aldığı kişiyi ifade etmektedir. Eğitim bağlamında rol model kavramı, yalnızca gerçek kişilerle sınırlı olmayıp, ders kitaplarında yer alan karakterler aracılığıyla da öğrencilere sunulabilmektedir.

Eğitimciler, aileler ve toplum liderleri sağlıklı karakter gelişimi için rol model olma sorumluluğunu üstlenmelidir. Özellikle öğretmenler sınıf ortamında oluşturdukları koşullarla öğrencilerin güvenilir insanlara bağlanmalarını, sağlıklı ilişkiler kurmalarını ve anlamlı duygusal bağlanmaları öğrenmelerini sağlayabilmektedir. Yoğun bir bağlanma duygusu yaşayan öğrenciler kendilerini güçlü ve güvende hissederler; bu bağlanma onların hem kendilerine hem de çevresindekilere karşı merhamet duymasını sağlamaktadır. Merhamet duygusu ise bireyde kötülüğün ve değer yoksunluğunun risklerine karşı farkındalık yaratmakta; bu süreç sonunda yaşamı koruma konusunda kararlı, içten ve istekli bir karakter geliştirmektedir. Bu tür anlamlı bağlanmayla merhamet dolu bireyler yetişmekte ve bu kişiler hayatlarına değer veren güçlü karakter özellikleri sergilemektedir (Kessler & Fink, 2019, ss. 468-469). Bu doğrultuda, ilkökul Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan karakterlerin, öğrenciler için rol model olabilecek nitelikleri hangi değerler bağlamında yansıttığının incelenmesi, karakter ve değer eğitiminin ilkökul düzeyindeki işlevini ortaya koymak açısından önemli görülmektedir.

2.4. Hayat Bilgisi Dersinin Karakter ve Değer Eğitimindeki Rolü

Hayat Bilgisi dersi ilkökulun ilk üç sınıfında yer alan bir derstir. Hayat Bilgisi dersi, “Çocukların eğitim süreciyle iyi bir insan, iyi bir vatandaş olması, çevresine etkin bir biçimde uyum sağlaması için gereken temel davranışları kazanmasına aracılık eden

ilk ders” olarak tanımlanmaktadır (Akinoğlu, 2002, ss. 1-14). Hayat Bilgisi dersi, öğrencinin hem çevresine adaptasyonu ve yaşama aktif katılımı konusuna ağırlık verirken hem de gelecekte göreceği derslerin temelini oluşturmakla ilgilenmektedir. Hayat Bilgisi dersinin amacı, bireyleri toplumsal düzene alıştırmaktır. Değerler eğitiminin amacı ise bireyleri sosyal normlara göre davranan kişiler olarak yetiştirerek, toplum yapısını koruyup, etkileşimi kolaylaştırmaktır (Demir, 2018, ss. 1-5). Hayat Bilgisi dersinin özel amaçlarında öğrencilere, birey, toplum ve doğa çizgisinde bilgi, beceri ve değer kazandırılacağı dile getirilerek; “Aile ve toplumun temel değerlerine sahip olur.”, “Milli, manevi ve insani değerleri yaşantısal hale getirir” gibi amaçlar yer almaktadır. Bu sebeple, hayat bilgisi dersi amaçlarının değerler eğitiminin amaçları ile büyük ölçüde örtüştüğünü ve benzer amaçlara hizmet ettiğini söylenebilmektedir. Kişilik gelişiminin mühim bir düzeyi olan ilkokul aşamasında, disiplinler arası bir ders olan Hayat Bilgisi; öğrencilere dürüstlük, saygı, adalet, eşitlik gibi değerleri evrensel anlamlarını da dikkate alarak kazandırmaktadır (Sarı & Yolcu, 2021, ss. 135-140).

İlkokul basamağında karakter ve değer eğitiminin önemli öğelerinden biri okutulan ders kitaplarıdır. Öğretim işinde öğretim materyallerine ihtiyaç duyulur ve bu materyaller öğretimin niteliğini etkileyen unsurlardan biridir. Ders kitapları da bu materyallerin başında gelmektedir (Erbaş & Başkurt, 2021, ss. 787-788). Ders kitapları, “öğretim programlarında yer alan konulara ait bilgileri planlı ve düzenli bir biçimde inceleyip açıklayan, bilgi kaynağı olarak öğrenciyi dersin hedefleri doğrultusunda yönlendiren ve eğiten” ana öğelerdendir. Ders kitapları, öğretim programlarının içeriğini aktaracak, dersin kazanımlarını sağlayabilecek ve öğrencileri bilgi, beceri, değer bakımından geliştirecek yeterlikte düzenlenmelidir. Karakter ve değer eğitimi açısından bakıldığında, Hayat Bilgisi dersinin değer kazandırma işlevinden dolayı Hayat Bilgisi ders kitabının da değerleri sunma açısından hedefe ulaştırabilir nitelikte olması gerekmektedir. Hayat Bilgisi ders kitabında değerler, metinlerle ya da görsellerle sunularak Karakter ve Değer eğitiminde istenen kazanımlara ulaşılmaya çalışılmaktadır (T. Öztürk & Özkan, 2018, s. 173).

Ders kitaplarında yer alan metin ve görsellerde kullanılan karakterler, öğrencilere sunulan değerlerin somutlaştırılmasında temel araçlar arasında yer almaktadır. Bu karakterler aracılığıyla değerler yalnızca tanımlanmakta değil; aynı zamanda davranışlar,

tutumlar ve ilişkiler üzerinden örneklendirilmektedir. Bu yönüyle ders kitabı karakterleri, öğrencilerin değerleri içselleştirmesinde rol model işlevi üstlenmektedir.

Kök değerler, “Kazandırılması hedeflenen değerler arasında öncelikli öneme sahip olan ve diğer disiplinlerle ortak olarak kazandırılması hedeflenen temel değerler” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2018). Kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, özenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirtilmiştir (MEB, 2018). Kök değerler Hayat Bilgisi dersi öğretim programı içeriğinde “Değerlerimiz” başlığı altında tüm eğitim sürecinin ortak amacı olarak belirtilmiştir. Bu doğrultuda, İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan karakterlerin yansıttıkları değerlerin ve öğrenciler için rol model olma niteliklerinin incelenmesi, karakter ve değer eğitiminin ders kitapları aracılığıyla nasıl yapılandırıldığını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

2.5. Karakterizasyon Tanımı ve Stratejileri

“Karakter” kavramı, bir anlatıda yer alan insan, hayvan veya nesne gibi varlıkları ifade eder. Karakter, güçlü bir içsel derinliğe sahip olmakla birlikte, nesnel gerçeklik ve toplumsal unsurlarla uyumlu bir yapıda da gelişim gösterebilir (Sazyek, 2013, s. 190). Türk dil kurumu sözlüğünde edebi anlamda karakter kavramının tanımı; “bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse” dir (TDK, 2023e). Yazarlar, kurguladıkları metinlerde karakterlerin niteliklerini okuyucuya aktarmak ve onların kişilik özelliklerini anlaşılır kılmak amacıyla çeşitli anlatım tekniklerinden yararlanır. Yazarın, anlatının niteliğine uygun bir kişiyi kurgulayıp ona insani özellikler kazandırarak canlandırması, karakterizasyon olarak adlandırılır (Tekin, 2016, s. 78). Karakterizasyon, bir karakterin kişilik özelliklerini doğrudan (karakterin kişiliğine dair bilgilerin açık ve net bir biçimde okuyucuya aktarılması) ya da dolaylı (karakterin kişiliğinin karakterin eylemleri, düşünceleri, sözleri ve diğer kişilerle olan etkileşimleri aracılığıyla aktarılması) olarak sunma sürecidir. Bu süreçte yazar, karakterin bireysel özelliklerini okuyucuya aktarabilmek için çeşitli stratejilerden yararlanır (Curteman, 2015).

Karakterizasyon süreci, bu çalışmada da 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki karakterlerin özellikleri betimlenirken kullanılan on bir temel strateji üzerinden gerçekleştirilmiştir (Curteman, 2015).

2.5.1. Fiziksel Tanım

Karakterin dış görünüşüne ilişkin doğrudan betimlemeleri içerir. Genellikle en yaygın kullanılan ve anlaşılması kolay stratejidir. Okuyucunun zihninde belirli bir imge oluşturmak amacıyla karakterin fiziksel özellikleri açıkça tanımlanır.

Örneğin:

“Nehir, okula geldiğinde sıra arkadaşı Alper’in yorgun olduğunu ve gözlerini ovuşturduğunu gördü.” (İHBKD, s.75).

“Ekmeğinin içine koyacağı domatesi kesmeye çalışırken yanlışlıkla parmağını kesti. Telaşla annesine seslendi. Annesi hemen Hakan’ın yanına geldi. Hakan’ın parmağındaki yarayı temizledi ve çekmecedan aldığı yara bandını Hakan’ın parmağına yaptırdı.” (İHBKD, s.124).

“Buraya vardıklarında gürül gürül akan şelalenin eşsiz güzelliğine hayran oldular. Emre’nin babası, burada küçük şelalelerin ve yedi küçük göletin bulunduğunu söyledi. (...) Gezerken gördükleri kocaman ağaçlar ilgilerini çekti.” (İHBKD, s.157).

2.5.2. İsim

Karakterin ismi, onun kökeni, eğitim düzeyi, mesleği ve yaşadığı çevre hakkında çeşitli ipuçları sunabilir. İsimler, karakterin sosyal kimliğine dair çağrışımlar yaratır.

Örneğin:

“Çocuklar, size Deniz’i tanıtmak istiyorum. (...) Merhaba arkadaşlar! Benim adım Deniz.” (İHBKD, s. 14)

“O sırada duvardaki panoda asılı olan bir yazı dikkatimi çekti. Yazı, Nuri Demirağ adında birinin hayatını anlatıyordu. (...) Türkiye’deki demir yollarının büyük bir bölümünün inşasını gerçekleştirmiş. Bu sebeple Atatürk kendisine ‘Demirağ’ soyadını vermiştir.” (İHBKD, s. 173)

“Vecihi Hürkuş, ilk Türk uçağını yapmış ve uçurmuştur. Bu uçağa kendi adını vermiştir.” (İHBKD, s. 175)

2.5.3. Eylemler

Karakterin sözlü ve fiziksel davranışları, diğer karakterlerle olan etkileşimleri aracılığıyla kişiliğini açığa çıkarır. Bu strateji, karakterin alçakgönüllü/kibirli, iyi huylu/kötü niyetli, sempatik/bencil gibi yönlerini dolaylı olarak gösterir.

Örneğin:

“Biz de okul olarak kitap toplama kampanyası başlatıyoruz. (...) Göndereceğimiz kitapların içine hazırlayacağımız ayrıçaları koyup okul idaresine teslim edeceğiz. Onlar da kitapları güzel bir şekilde paketleyip kardeş okulumuza gönderecekler.” (İHBKD, s. 29)

“Çiftçiler, yetiştirmek istediği ürünleri eker, biçer ve onların bakımını yaparlar. Hayvan yetiştiriciliği yaparak hayvansal ürünler elde eden çiftçiler de vardır.” (İHBKD, s. 38)

“Bize gelirken evimizi kolaylıkla bulabilmeniz için dün akşam bir kroki çizdim.” (İHBKD, s. 64)

2.5.4. Çevre

Karakterin yaşadığı ülke, şehir, mahalle, ev ya da oda gibi mekânsal unsurlar; onun değerleri, yaşam tarzı ve kişisel gelişimi hakkında bilgi sunar.

Örneğin:

“Ne kadar güzel bir bahçesi varmış. O bahçede arkadaşlarıyla ne güzel oyunlar oynamışlardır. Keşke bizim apartmanımızın bahçesi de bu kadar büyük olsaydı!” (İHBKD, s. 57)

“Öğretmenim, benim dedem de yaşadığı köyün muhtarı. Köyleri de muhtar yönetiyor değil mi?” (İHBKD, s. 152)

“Halası ve kuzeni hafta sonu Antalya’ya Emreleri ziyaret etmek için gelmişti.” (İHBKD, s. 156)

2.5.5. İlgil Alanları

Karakterin ilgi duyduğu alanlar, onun kişilik özellikleriyle doğrudan ilişkilidir. Farklı ilgi alanları, farklı dünya görüşlerinin ve yaşam tarzlarını yansıtır.

Örneğin:

“İki yıldır yüzme eğitimi alıyorum. (..) Yüzmenin yanı sıra kitap okumayı ve müzik dinlemeyi çok severim. Resim yapmaya da ilgi duyuyorum.” (İHBKD, s.14)

“Okuldaki satranç kursuna katılıp bu oyunda ben de kendimi geliştirmek istiyorum.” (İHBKD, s. 15)

“Ben de halk oyunlarına ilgi duyduğum için seçmelere katıldım. Halk oyunu ekibine seçilen yirmi kişi arasında yer aldım.” (İHBKD, s.26)

2.5.6. Davranışlar

Jestler, mimikler, duruş ve tekrar eden davranışlar gibi eylemler, karakterin ruhsal durumunu ve alışkanlıklarını yansıtarak okuyucuya karakter hakkında ipuçları verir.

Örneğin:

“Çağrı, duran iki aracın arasından geçmez. (...) bu yüzden karşıdan karşıya geçerken güvenli geçiş yollarını kullanır.” (İHBKD, s. 122)

“Selim, gündüz vakti ışığı açmamalısın. Oda zaten aydınlık. Elektriği tasarruflu kullanırsan faturamız daha az gelir.” (İHBKD, s. 72)

“Bugün yaşadıkları ona ders olmuştu. Eve gider gitmez bir plan yapıp duvara asacaktı. Böylece daha düzenli ve başarılı bir öğrenci olacaktı.” (İHBKD, s. 75)

2.5.7. Tutum

Karakterin yaşamdaki olaylara, sorunları çözüm biçimine ve diğer kişilere karşı takındığı bakış açısıdır. Bu bakış açısı olumlu, olumsuz, önyargılı, üstünlükçü veya tarafsız olabilir.

Örneğin:

“Olayı gören nöbetçi öğretmen, kaygan zemin işaretini gösterdi ve onları kaygan zeminde koşmamaları konusunda uyardı.” (İHBKD, s. 124)

“Sakin bir şekilde apartmandaki komşularının kapılarını çalarak onlara evindeki yangından bahsetti.” (İHBKD, s. 128)

“Yakında basketbol kursuna başlayacaksın ve bir spor ayakkabıya ihtiyacın olacak. Biriktirdiğin parayla spor ayakkabı olarak aile bütçemize de katkıda bulunmuş olursun. (..) Peki anneciğim. Öyleyse ayakkabı reyonuna gidelim.” (İHBKD, s. 78)

2.5.8. Diyalog

Karakterin ne söylediği ve nasıl söylediği de onun kişiliğine dair bilgi verir. Kelime seçimleri, konuşma hızı, tonlamalar ya da tereddütler; karakterin zekâ düzeyi, eğitim geçmişi, duygusal durumu gibi çeşitli yönlerini yansıtır.

Örneğin:

“Aslıcığım, bu duruma ben de çok üzıldüm.” (İHBKD, s. 162)

“Günaydın anne, ne yapıyorsun?” (İHBKD, s. 166)

“Seni rahatsız ettiğim için özür dilerim Ayça.” (İHBKD, s. 19)

2.5.9. Düşünceler

Karakterin iç sesinden yansıtılan düşünceler, onun gerçek duygularını ve motivasyonlarını ortaya koyar. Bu strateji; karakterin kendine güveni, korkuları, dürüstlüğü ya da sahtekarlığı gibi niteliklerini görünür kılar.

Örneğin:

“Hemen kitabı alıp gelirim, diye düşünerek reyonun olduğu tarafa yöneldim.” (İHBKD, s. 131)

“Eve gelip biraz dinlendikten sonra ödevimi düşünmeye başladım.” (İHBKD, s. 160)

“Esmâ okuldan eve dönerken öğretmeninin verdiği ödevi düşünüyordu.” (İHBKD, s. 169)

2.5.10. Diğer Karakterin Bakış Açısı

Başka karakterlerin, söz konusu karakter hakkında sahip olduğu duygular ve düşünceler, karakterin sosyal çevresindeki algılanış biçimini gösterir. Bu bakış açıları nefret, korku, hayranlık, kıskançlık gibi çeşitli tepkiler içerebilir.

Örneğin:

“Öykü, ne kadar güzel resim yapıyorsun!” (İHBKD, s. 15)

“Sen de satrançta çok başarılısın.” (İHBKD, s. 15)

“Seda, albümde babaannesinin de çocukluk fotoğraflarını gördü. (...) Geçmişle günümüz arasında farklılıklar kadar benzerlikler de olduğunu anladı.” (İHBKD, s. 57)

2.5.11. Geçmiş Deneyimler

Karakterin yaşamında daha önce deneyimlediği olaylar, onun kişiliğinin şekillenmesinde belirleyici rol oynar. Karaktere özgü bir geçmiş kurgulamak, onu daha inandırıcı ve akılda kalıcı hale getirir.

Örneğin:

“Eski evimiz yüzme kulübüne çok uzaktı. Haftalık antrenmanlarımın sayısı arttığı için kulübe gitmek zor oluyordu. Bu nedenle bu mahalleye taşındık.” (İHBKD, s. 14)

“Geçen yıl il genelinde düzenlenen turnuvaya kulüp olarak katıldık. Turnuvada ikinci oldum. (...) Böyle bir ödülü kazandığım için çok mutlu oldum.” (İHBKD, s. 26)

“Deden eskiden arzuhalciydi. Dilekçe ve mektuplarını yazarken bu daktiloyu kullanıyordu.” (İHBKD, s. 56)

Yazarın kullandığı karakterizasyon araçları doğru yorumlandığında, okuyucu karakterin kişiliğini açıkça kavrayabilir. Karakterin kişiliğini anlamak önemlidir; çünkü bu özellikler çoğu zaman hikâyedeki çatışmanın kaynağıdır. Bazen karakterin kişiliği sorunların nedeni olur, bazen de sorunlarla başa çıkmasını engeller. Bu nedenle karakter özelliklerini bilmek, hikâyenin gidişatını ve yaşanan güçlükleri anlamayı kolaylaştırır. Bu stratejilerin etkili ve tutarlı bir biçimde kullanılması, karakterin temsil ettiği değerlerin kalıcı olarak benimsenmesine ve okuyucuda davranışsal olarak karşılık bulmasına katkı sağlar.

2.6. Çalışmaya Konu Olan Değerler

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen ve 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında yer alan kök değerlerin eğitim sistemine dahil edilmesi ile bireylerin ahlaki kararlar alabilme ve bu kararları davranışlarına yansıtabilme yeterliliğini kazanmaları amaçlanmıştır. Bu anlamda öğrencilere kazandırılması hedeflenen 10 temel kök değer aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.6.1. Adalet Değeri

Adalet sözcüğü TDK güncel Türkçe sözlükte “1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. 2. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması; türe. 3. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları. 4. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme.” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2023d).

Adalet, ahlaki ilkelerden biri olarak ya da erdemli bir bireyin temel niteliklerinden biri şeklinde tanımlanmaktadır. Her iki yaklaşımda da özünde, karşıt taraflar veya rekabet eden çıkarlar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümüne yönelik yargıda bulunma ve hakkaniyetli bir tutum sergileme durumu söz konusudur. Literatürde adaletin üç temel türünden söz edilmektedir. Bunlardan ilki olan “bölüştürücü adalet”, bir topluluk ya da toplum üyeleri arasında mal, hizmet ve faydaların dengeli bir biçimde dağıtılmasına ilişkindir. “Cezalandırıcı adalet”, bireylerin işledikleri suçlara karşılık verilecek yaptırımların belirlenmesi ve uygulanması sürecini ifade etmektedir. “İşlemsel adalet” ise, devletin yürütme mekanizmalarında olduğu gibi, yasa ve politikaların tarafsızlık ilkesine uygun biçimde uygulanmasına vurgu yapmaktadır (Reed, 2018a, s. 1).

2.6.2. Dostluk Değeri

Dost sözcüğünün Türkçe sözlükteki karşılığı, “Sevilen, güvenilen, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse; yar, düşman karşıtı.” dır (TDK, 2023b). Dostluk ise, “Dost olma durumu; mihribanlık, ülfet.” Şeklindedir (TDK, 2023c).

Dostluk ve yakın arkadaşlık, iki birey arasında karşılıklı destek, iş birliği ve ilgi temelinde gelişen bir kişilerarası ilişki biçimidir. Dostluk ilişkilerinde birey, karşısındaki kişinin iyiliğini doğrudan önemseyip onun yararını gözetmektedir. Bu karşılıklı ilgi, önemseme ve duygusal paylaşım, dostluğu nitelik bakımından tanıdıklardan ya da yalnızca ortak sorumluluklar nedeniyle bir arada bulunan kişilerden ayıran temel unsurlardır. Sosyal gelişim açısından merkezi bir rol üstlenen dostluk, bireyin hem kendisini hem de arkadaşını şekillendiren kişisel bir deneyim niteliği taşımaktadır. Ayrıca dostluk ilişkileri, ahlaki gelişim bağlamında da özel bir öneme sahiptir. Çocuklar, başkasının bakış açısını anlamayı ve içselleştirmeyi büyük ölçüde dostluklar aracılığıyla öğrenmektedir. Bu yönüyle dostluk, empati becerilerinin gelişiminde bireyin karşılaştığı ilk ve en etkili öğrenme ortamlarından birini oluşturmaktadır (Frabutt, 2018, s. 185).

2.6.3. Dürüstlük Değeri

Dürüstlük, Türk Dil kurumu sözlüğünde doğruluk olarak tanımlanmaktadır. Doğruluk ise, “Düşüncelerin gerçekle uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023a). Dürüstlük, bireyin hem kendisiyle ilgili meselelerde hem de diğer insanlarla olan ilişkilerinde doğruluk ilkesine bağlı kalma eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Bu değeri açıklamak için bir örnek, kişinin yalan söylemenin daha kolay veya avantajlı olacağı bir durumda dahi gerçeği ifade etmesidir. Ancak dürüstlük yalnızca doğruyu söylemekle sınırlı değildir; aynı zamanda verilen bilginin, sorunun amacına uygun, yeterli ve dinleyici tarafından doğru anlaşılacak şekilde aktarılmasını da içermektedir. Bireyin kendisine karşı dürüst olması konusu ise kendi zayıf yönlerini kabullenmesini, belirli bir durumda ortaya çıkabilecek sorgulanabilir eğilimlerini ya da olumsuz niyetlerini fark edebilmesini gerektirmektedir. Dürüstlük, yalnızca tekil bir davranış biçimi değil; daha çok bireyin yaşamında süreklilik gösteren bir tutum ve belirli bir şekilde davranma eğilimi olarak değerlendirilmektedir (Reed, 2018b, s. 200).

2.6.4. Özdenetim Değeri

Öz denetim, Türk dil kurumu güncel Türkçe sözlükte, “1. Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması; otokontrol. 2. Bir kurum veya kuruluşun işleyişini, amacına ve standartlara göre kendisinin kontrol etmesi.” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2023f). Öz denetim, kişinin tepkilerini idealler, değerler, ahlaki ölçütler ve toplumsal beklentilerle uyumlu biçimde düzenleyebilme; aynı zamanda uzun vadeli amaçlarına ulaşmayı destekleyecek şekilde yönlendirebilme becerisidir (Baumeister vd., 2007, s. 352).

2.6.5. Sabır Değeri

Sabır kelime anlamı, “1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi; dayanç, ıdam. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme.” şeklinde ifade edilmiştir (TDK, 2023g). Sabır, bireyin zorlayıcı koşullar altında cesaretini ve metanetini koruyabilme yetisini ifade eden bir değerdir. Sabırlı birey, uzun süreli gecikmelere ve çeşitli tahriklere rağmen öfkesini denetim altında tutarak moralini yitirmeden sürecini sürdürebilmekte ya da beklemeye devam edebilmektedir. İnsan yaşamlarının farklı dönemlerinde ve alanlarında

rahatsız edici, tahammül sınırlarını zorlayan durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu tür durumlarda bireyler, çoğu zaman istemsiz ve sert tepkiler gösterebilmektedir. İnsanı olumsuz yönde etkileyen bu duygularla başa çıkmada sabır, insan davranışları açısından temel bir değer olarak öne çıkmaktadır. Nitekim sabır, bireyi olumsuz duygulardan uzaklaştıran ve yaşam kalitesini artıran önemli bir insani değerdir (Okçu & Pilatin, 2018, s. 103).

2.6.6. Saygı Değeri

Saygı, “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023h). Saygı, en yalın biçimiyle, bir kişi ya da nesnenin gerçek değerini tanımak ve dikkate almak olarak tanımlanır. Bu kavram, yalnızca bireyin kendisine duyduğu özsaygıyı değil; aynı zamanda diğer insanlara, hayvanlara, mülkiyete ve çevreye yöneltilecek saygıyı da kapsar. Özsaygı, kişinin kendisini küçük düşürecek, onurunu zedeleyecek veya aşağılayacak davranışlara izin vermesini engelleyen bir tutum olarak değerlendirilir. Saygının teorik ve pratik boyutları, teologların yanı sıra ahlak ve siyaset felsefecilerinin de temel ilgi alanlarından birini oluşturur. Bununla birlikte saygı, toplumsal yaşamda kısa vadede somut sonuçları bulunan önemli bir vatandaşlık erdemi niteliği de taşır. Saygının üç temel biçimde ortaya çıktığı ileri sürülür: (1) istisnasız her insana yalnızca insan olma niteliğinden dolayı borçlu olunan genel saygı, (2) kişilerin sahip oldukları toplumsal konum veya roller sebebiyle gösterilen saygı ve (3) bireyin içten gelen bir tavır olarak sergilediği saygı. Bu bağlamda, bireylerin saygıyı mutlaka hayranlık uyandırma ya da itibar kazanma yoluyla elde etmeleri gerekmez; söz konusu saygı türü, yalnızca insan olmanın doğasından kaynaklanan temel bir hak olarak kabul edilir (Davidson, 2018a, s. 430).

2.6.7. Sevgi Değeri

Sevgi kavramı sözlük anlamı, “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet.” şeklindedir (TDK, 2023i). Sevgi, insani ilişkilerde benimsenmesi gereken, güveni artıran, ilişkileri güçlendiren ve yaşamdan haz almayı sağlayan temel bir değerdir. Bireyin doğa ile kurduğu bağ, vatana duyduğu bağlılık, hayata tutunma isteği, toprağa verdiği önem, hayvanlarla kurduğu ilişki ve yaşama bağlılığı sevgi değerinin yansımalarıdır. Çocukların sevgi değerini

içselleştirmeleri ise öncelikle çevrelerinden sevgi görmeleriyle mümkündür. Ayrıca, çocukların hayata sevgiyle bakabilmeleri için okudukları kitaplarda sevgi değerinin önemine yer verilmelidir (Yıldız, 2011, s. 204).

2.6.8. Sorumluluk Değeri

Sorumluluk, “1. Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi; sorum, mesuliyet, uhde. 2. Sorumlu olmayı gerektiren bir yükümlülüğün kendisi; ağırlık.” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2023j). Sorumluluk, kelime anlamı itibarıyla “karşılık verme yeteneği” şeklinde tanımlanır. Kavram, bireyin görevlerini ve olumlu yükümlülüklerini ifade eder. Sorumluluk, kişiyi verdiği sözleri yerine getirmeye, gerektiğinde doğru olanı savunmaya, yanlış olanı düzeltmeye ve bedeli olsa dahi müdahalede bulunmaya yöneltir. Aynı zamanda bireyin güvenilirliğini ve dürüstlüğü tanımlayan bir nitelik olup, evde, iş yaşamında ve ait olunan topluluklarda görev ve yükümlülükleri yerine getirme becerisini yansıtır. Bir kimse, üyesi bulunduğu grup için üzerine düşeni yapacağı konusunda güven uyandırıyorsa, sorumluluk sahibi bir birey olarak değerlendirilir. Bireyin sorumluluğu yalnızca başkalarına karşı değil, aynı zamanda kendisine karşı da söz konusudur. Kişi, kendi ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde hareket etme yükümlülüğü taşır. Bununla birlikte sorumluluk, insanın yalnızca yakın aile fertleri ve çevresindekilere değil, aynı zamanda daha geniş toplumsal kesimlere yönelik olarak da başkalarının iyiliği için tepki verme ve gerekli durumlarda harekete geçme becerisini içerir (Davidson, 2018b, s. 451).

2.6.9. Vatanseverlik Değeri

Vatansever, “yurdunu, milletini büyük bir tutku ile seven, bu uğurda her türlü özveriye katlanan kimse.”; Vatanseverlik, “Vatansever olma durumu” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2023l).

Vatanseverlik, milletin birliğini ve vatanın bütünlüğünü korumaya yönelik bilinçli bir inançtır. Vatansever birey, milletin tarihini, kültürünü ve değerlerini tanır, onlara sahip çıkar. Aynı zamanda ülkesinin kazanımlarını ve kültürel mirasını koruma sorumluluğunu taşır (Karagözoğlu, 2018, s. 98).

2.6.10. Yardımseverlik Değeri

Yardımsever Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlükte, “Yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven; iyicil, vergili, hayırsever.”; yardımseverlik ise, “Yardımsever olma durumu.” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2023m).

Yardımseverlik, toplumdaki ilişkileri güçlendiren, bağlılığı artıran ve birlik duygusunu pekiştiren bir değerdir. Bu değer, insanlar arasında saygı, sevgi ve hoşgörünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Yardım, kişinin kendi imkânlarını başkalarının iyiliği için kullanmasıdır. Bu, muhtaç bireylere destek olmak, sosyal kuruluşlara bağışta bulunmak ya da gönüllü faaliyetlere katılmak şeklinde gerçekleşmektedir (Aktepe, 2014, s. 18).

2.7. İlgili Araştırmalar

Literatür taraması yapıldığında benzer çalışmaların olduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan biri, “Türk Tarihinde Değerler ve Değerler Eğitimi Üzerine Bir İnceleme” dir. Sevda Gülşah YILDIRIM ve Muammer DEMİREL (2019) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; Türk tarihi ve kültüründe önemsenen değerler ve bu değerlerin kazandırılma yöntemini ortaya çıkarmaktır. Araştırma sonucunda; 40 değer ortaya çıkarılmıştır. Bu değerlerden bazılarının programda yer almadığı görülmüştür. Değer kazandırma yolu olarak, bütünsel anlamda her bir paydaşa (aile, okul, çevre/toplum, öğretmen, eğitim sistemi vb.) düşen sorumluluklar belirlenmiştir. En sık karşılaşılan yöntem rol model olmaktır. Diğer bir yöntem ise farklı şekillerde (nasihat verme, hikayelerden değer aktarma gibi) telkin ederek değer kazandırmadır (Yıldırım & Demirel, 2019, ss. 92-99).

Bir diğer çalışma, Mehmet Fatih KAYAN (2022) tarafından yapılan, “Yükselen Bir Değer: Karakter Eğitimi” dir. Bu araştırmayla; doğru ile yanlış ayırt edebilen, sorumluluk taşıyan, demokratik bir perspektife sahip, adalet, dürüstlük, cesaret, empati gibi değerleri benimsemiş, kısacası sağlam bir karaktere sahip bireylerden oluşan bir toplumsal yapı, dünya genelinde ulaşılması gereken hedeflerden olduğu ve bu bağlamda, son yıllarda giderek daha fazla önem kazanan ve kabul gören yaklaşımlardan biri olan karakter eğitimi incelenmiştir (Kayan, 2022, ss. 256-280).

Bir diğer çalışma, “İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” dir. Filiz Hatay UÇAR ve Sevda ÇETİNKAYA tarafından yapılan bu çalışmanın amacı;

ilkokul 1,2,3. Sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında MEB öğretim programında yer alan kök değerlerin hangi durumda ve ne düzeyde yer verildiğini araştırmaktır. Araştırmada tüm ders kitaplarında en çok yer alan değerlerin sorumluluk, dostluk, saygı ve özdenetim olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada adalet, dürüstlük, sabır ve yardımseverlik değerlerinin ders kitaplarında daha fazla yer alması ve ünitelere dağılım göstermesi önerisinde bulunulmuştur (F. H. Uçar & Çetinkaya, 2021, ss. 275-291).

Bir diğer çalışma, “Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Derslerinde Kullandıkları Değerler Eğitimi Yaklaşımları” dır. Ahmet Akif ERBAŞ (2020) tarafından yapılan çalışmanın amacı; hayat bilgisi derslerinde değerlerin hangi yaklaşımlarla kazandırıldığına ilişkin durumun ortaya konmasıdır. Araştırmanın sonucuna göre; öğretmenler hayat bilgisi derslerinde daha çok değer belirginleştirme yaklaşımlarının kullanıldığını ifade ederken, gözlem sonucunda öğretmenlerin değer telkinin yaklaşımını kullandıkları tespit edilmiştir. Hayat bilgisi derslerinde, sınıf öğretmenleri, değer eğitimi yaklaşımlarından en fazla değer telkini ve değer açıklama yaklaşımlarını kullanmışlardır (Erbaş, 2020, ss. 926-941).

Bir diğer çalışma, “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Değer Öğretimi yaklaşımları Açısından İncelenmesi” dir. Deniz Emine GÖKÇE ve Hakan DÜNDAR (2021) tarafından yapılan çalışmanın amacı; İlkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında verilmeye çalışılan değerlerin, değer öğretim yaklaşımlarından hangileri kullanılarak verildiğinin ortaya konmasıdır. Bu araştırmada, üç ders kitabı incelenmiş ve ders kitaplarında “sorumluluk” değerinin en fazla yer verilen değer olduğu; “değerlerin doğrudan öğretimi” yaklaşımı da en fazla yer verilen değer öğretim yaklaşımı olduğu sonucuna varılmıştır. Ders kitaplarında bilgi verici metinlerin kullanıldığı ve değer öğretimi yaklaşımının kullanılmasında sınıf seviyesi ve ünite farklılığı gözlemlenmediği sonucuna varılmıştır (Gökçe & Dündar, 2021, ss. 65-81).

Bir diğer çalışma, “İlköğretimde 7-12 Yaş Arası Çocuklarda Ahlaki Karakter Özellikleri ve Eğitimi” dir. Murat SOYSAL (2010) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; ilköğretimde 7-12 yaş arası çocukların ahlaki karakter eğitiminin, özellikle üzerinde durulması gereken konular dikkate alınarak incelenmesidir (Soysal, 2010, s. 1).

Bir diğer çalışma, “Hayat Bilgisi Öğretim Programındaki Değerlerin Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Yansıma Durumu” dur. Ahmet Arif ERBAŞ ve İrfan BAŞKURT (2021)

tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; hayat bilgisi öğretim programlarında belirtilen değerlerin hayat bilgisi ders kitaplarında yer alma durumlarının ortaya konmasıdır. Araştırmanın sonucunda; 1.sınıf hayat bilgisi ders kitabında 574 değer ifadesinin, 2. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında 583 değer ifadesinin, 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında ise 933 değer ifadesinin yer aldığı tespit edilmiştir (Erbaş & Başkurt, 2021, s. 786).

Bir diğer çalışma. “3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi” dir. Dilek Güzel CANDAN ve Gürkan ERGEN (2014) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; ilkököl 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitapları temel evrensel değerleri içermesi açısından incelenmesidir (Candan & Ergen, 2014, ss. 134-161).

Bir diğer çalışma, “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi” dir. Talip ÖZTÜRK ve Zeynep Sude ÖZKAN (2018) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; ilkököl 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve resimlerin değerler açısından incelenmesidir. Bu çalışma ile incelenen ders kitabında en çok yer alan değer “sevgi”, en az yer alan değer ise “misafirperverlik” olduğu sonucuna ulaşılmıştır (T. Öztürk & Özkan, 2018, ss. 172-204).

Bir diğer çalışma, “Hayat Bilgisi Öğretim Programına Kök Değerlerin Yansımalarının İncelenmesi” dir. Canan GÜRMAN (2023), tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programına kök değerlerin yansımalarını analiz etmektir. Araştırmanın sonucunda; programın sınıf düzeylerinde kazanım ve açıklamalarda yer verilen kök değerlerin ünitelerde toplam dağılıma oranla en fazla Okulumuzda Hayat ve Evimizde Hayat ünitelerinde yer aldığı; Ülkemizde Hayat, Güvenli Hayat, Doğada Hayat ünitelerinde ise daha az yer verildiği belirlenmiştir. Sağlıklı Hayat ünitesinde ise kök değerlere yer verilmediği belirlenmiştir (Gürman, 2023, s. 2).

Bir diğer çalışma, “Değer Eğitimi Perspektifinde Öğretmen Rolü” dür. Seren ZÜMRÜTKAL ve Halis Adnan ARSLANTAŞ (2021) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; okullarda verilen değer eğitimi uygulamalarında öğretmenlerin ortaya koydukları rollerin önemini tespit etmektir (Zümrütkal & Arslantaş, 2021, ss. 240-253) .

Bir diğer çalışma, “İlkokul Ders Kitaplarında Rol Modellerin Cinsiyete ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı” dır. Tuğçe EMRAL, Ahmet ŞİMŞEK ve Nur

ÜTKÜR GÜLLÜHAN (2022) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; öğrencinin hayatı ile özdeşleştirme yapabildiği derslerin ders kitaplarında yer alan rol modeller öğrencinin olumlu tutum ve davranışları içselleştirmesine katkı sağladığından ilkokulda okutulan Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarındaki rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanına göre dağılımını belirlemektir (Emral vd., 2022, ss. 355-380).

Diğer bir çalışma, “Hayat Bilgisi Derslerindeki Değerler Eğitime İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri” dir. Ahmet Akif ERBAŞ ve İrfan BAŞKURT tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; sınıf öğretmenlerinin değerler eğitiminin Hayat Bilgisi derslerindeki konumuna dair görüşlerini incelemektir. Araştırmanın sonucunda; öğretmenlerin kendilerini değerler eğitimi yaklaşımları noktasında iyi bir rol model olarak gördüğü sonucuna varılmıştır. Araştırmada, öğretmenlerin değerler eğitiminin öneminin farkında olduğu ve bununla ilgili desteklenmeleri gerektiği önerilerinde bulunulmuştur (Erbaş & Başkurt, 2022, ss. 159-185).

Diğer bir çalışma, “Hayat Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarının Kök Değerler ile İlişkisinin Değerlendirilmesi” dir. Anıl ESEMEN tarafından yapılan bu çalışmanın amacı; 2019 Hayat Bilgisi öğretim programı kazanımlarının içerikte belirtilen “kök değerler” (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) bağlamında incelenmesidir. Araştırmanın sonucunda; hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının en fazla ilişkili olduğu değerlerin sorumluk ve vatanseverlik, en az ilişkili olduğu değerlerin adalet, dostluk, dürüstlük olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca kök değerlerin ünitelere dengeli dağılmadığı sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonucunda Hayat Bilgisi öğretim programında adalet, dostluk ve saygı değerlerine daha fazla yer verilmesi önerisinde bulunulmuştur (Esemen, 2020, ss. 16-29).

Literatür taramasında “Hayat Bilgisi Ders Kitabı, Hayat Bilgisi Dersi, Karakter ve Değer Eğitimi, Karakter, Değer” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Hayat Bilgisi ders kitaplarının karakter ve değer eğitimi bakımından karakterleri nitelendiren değerler üzerinden incelendiği herhangi bir çalışma olmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın literatürdeki bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır (Şimşek & Yıldırım, 2016, s. 41). Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Veri Toplama Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını “İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı” oluşturmaktadır. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabı T.C Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 28.12.2023 tarih ve 118 sayılı kurul kararı ile 2024-2025 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir. MEB Yayınlarına ait olan kitabın dört yazarı vardır. Ayrıca; editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, program geliştirme uzmanı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, rehberlik uzmanı kitabın hazırlanmasında görev almıştır. İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında “Okulumuzda Hayat”, “Evimizde Hayat”, “Sağlıklı Hayat”, “Güvenli Hayat”, “Ülkemizde Hayat” ve “Doğada Hayat” olmak üzere altı ünite vardır. Kitap 224 sayfadan oluşmaktadır. Her ünitenin içinde kazanımlara uygun konu başlıkları bulunmaktadır. Konu başlarında “Hazırlık Çalışması”, konu sonlarında “Etkinlik” bulunmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Araştırmada analiz edilen olgu veya olaylarla ilgili veriler içeren yazılı dokümanın ayrıntılı biçimde taranması ve bu verilerden yeni bir bütün oluşturulması, doküman

analizi olarak tanımlanır (Creswell, 2012). Doküman analizi, belirlenmiş bir amaç için kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini içermektedir. Eğitim alanında “eğitim programları, ders içerikleri, verilen bir eğitimin etkililiği ve eğitim uygulamaları” doküman analizi ile araştırılabilir (Sak vd., 2021). Araştırmanın veri toplama aracı olarak karakter ve değer analiz formundan ve kod rehberinden yararlanılmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde kitaptaki karakterler türüne ve temsil ettiği değer ya da değerlere göre incelenmiştir. Değerler incelenirken karakterlerin özellikleri, kök değerler ve bunlarla ilişkili tutum ve davranışlar, karakterlerin rol modellik özellikleri esas alınmıştır. Veri toplama sürecinde 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki karakterler belirlenmiştir. Belirlenen bu karakterlerin karakterizasyon özellikleri ve rol modellik özellikleri, karakterleri nitelendiren değer ya da değerler kök değerler ve bunlarla ilişkili bazı tutum ve davranışlar temelinde tespit edilmiştir. Toplanan veriler bulgular kısmında ortaya konurken karakterlerin karakterizasyonu yapıp, rol modellik özellikleri belirtilmiştir. Ardından karakterin temsil ettiği değer ya da değerler bahsi geçen kitaptan alıntılama yapılmıştır. Böylelikle 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada betimsel analiz türü kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler belirlenen temalara göre sınıflandırılır, sınıflandırılan bu verilere ait bulgular özetlenir ve özetler araştırmacının birikimi ile yorumlanır. Betimsel analiz dört aşamalı bir süreçten oluşur. (1) Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulur: Araştırma sorularından ve araştırmanın kuramsal çerçevesinden hareketle veri analizi için çerçeve oluşturulur. Bu çerçeveye göre verilerin toplanacağı kategori ve temalar belirlenir. (2) Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: tematik çerçeveye göre elde edilen veriler ayrıntılı okunarak düzenlenir. Sonuçlar yazılırken kullanılacak olan doğrudan alıntılar ve örnekler bu aşamada seçilir. (3) Bulguların tanımlanması: düzenlenen veriler tanımlanır ve gerekiyorsa doğrudan alıntılarla desteklenir. (4) Bulguların Yorumlanması: Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişki kurulması, anlamlandırılması bu aşamada yapılır (Creswell, 2012).

Analiz sürecinde, karakterlerin karakterizasyonu yapılmıştır ve özellikleri ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Karakterlerin özellikleri ve davranışları kod rehberindeki alt tutum ve davranışlarla ilişkilendirilmiştir. Böylelikle karakterlerin özellikleri ve davranışları değerlerle eşleştirilmiş ve kodlanmıştır. Karakterlerin temsil ettiği değerler, üniteler bazında gruplandırılmıştır. Karakterlerin yansıttığı değerler, kitaptan doğrudan alıntılarla örneklendirilmiştir. Karakterlerin temsil ettiği değerler ünite genelinde tablo haline getirilerek görselleştirilmiştir.

3.6. Verilerin Güvenilirliği

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla veri toplama süreci titizlikle yürütülmüştür. “İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders Kitabı” yalnızca bir kez değil; farklı zaman aralıklarında tekrar tekrar okunarak incelenmiştir. Her bir metin, içerdiği değerler açısından en az üç kez okunmuş; bu okumalar neticesinde karakter ile öne çıkan kök değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler sunulurken metinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Karakter ile değer arasında kurulan ilişkiler, metinsel bağlamdan koparılmadan mantıksal çerçevede yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde ulaşılan bulgular, daha önce benzer konularda yapılmış çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmış ve literatürle ilişkilendirilmiştir. Çalışma süresince nesnellik esas alınmış, öznellikten uzak durulmuştur. Sürecin her aşaması alanında uzman bir akademisyenin denetiminde yürütülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Karakterleri Nitelendiren Değerler

4.1.1. Birinci Ünite: Okulumuzda Hayat

Bu üniteye yer alan on konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller ayrıntılı olarak incelenmiş; elde edilen bulgular **hangi değer, ne kadar ve kim üzerinden** sorularına yanıt verecek şekilde tablo haline getirilmiştir.

Tablo 4.1: “Okulumuzda Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Değer/Toplam Görülme Sıklığı (f)	Değeri Yansıtan Karakter Sayısı	Karakter Türü	Değeri Yansıtan Tutum/Davranış Kodları
Adalet (f=1)	1	İnsan	K1/2
Dostluk (f=7)	7	İnsan	K2/1,2,3,4,5
Dürüstlük (f=3)	3	İnsan	K3/1,2,3
Özdenetim (f=11)	5	İnsan	K4/1,2,3
Sabır (f=2)	2	İnsan	K5/1
Saygı (f=10)	7	İnsan	K6/1,2,3
Sevgi (f=3)	3	İnsan	K7/1,2
Sorumluluk (f=23)	16	İnsan	K8/1
Vatanseverlik (f=12)	8	İnsan	K9/1,2,4,5
Yardımseverlik (f=16)	9	İnsan	K10/1,3,4,6

Tabloda yer alan frekanslar (f), ilgili değerin üniteye yer alan metin, diyalog ve görseller aracılığıyla toplam görülme sayısını; karakter sayısı ise söz konusu değeri yansıtan farklı karakter sayısını ifade etmektedir. Bir karakter birden fazla değeri yansıtabilmektedir. Bu nedenle değerler bazında hesaplanan karakter sayılarının toplamı, üniteye yer alan benzersiz karakter sayısından (n=31) daha yüksek olabilmektedir.

Tablo 4.1’de, “Okulumuzda Hayat” ünitesinde yer alan değerlerin karakterler aracılığıyla nasıl ve ne sıklıkta yansıtıldığı ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu dağılıma ilişkin genel betimleyici çerçeveyi ortaya koymak amacıyla, üniteye yer alan karakter sayısı ile değer-karakter eşleşmelerine ilişkin toplu göstergeler Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2: “Okulumuzda Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler

Gösterge	Değer
Üniteye tespit edilen benzersiz karakter sayısı	31
Değer-karakter eşleşmelerinin toplamı (Tablo 1’deki karakter sayılarının toplamı)	61
Değerlerin toplam görülme sıklığı (f toplamı)	88

Bu tabloda sunulan göstergeler, nitel doküman analizi kapsamında elde edilen bulguların genel betimleyici çerçevesini ortaya koymak ve Tablo 4.1’de sunulan değer dağılımını bütüncül olarak özetlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2’de sunulan bulgular doğrultusunda, “Okulumuzda Hayat” ünitesine ilişkin genel değerlendirmeler aşağıda ele alınmıştır.

4.1.1.1. Ünitelerden Elde Edilen Genel Bulgular

“Okulumuzda Hayat” ünitesinde yer alan on konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller incelendiğinde, değerler eğitimi bağlamında **toplam 31 farklı karakter** aracılığıyla değerlerin aktarıldığı belirlenmiştir. Tablo 4.1’de yer alan *değeri yansıtan karakter sayısı* değer bazında hesaplandığından, aynı karakter birden fazla değeri yansıtabilmekte; bu nedenle söz konusu sütunlardaki toplamalar, üniteye **benzersiz karakter sayısına (n=31)** birebir karşılık gelmeyebilmektedir. İncelenen karakterlerin her birinin, farklı bağlamlarda **en az bir değeri** yansıttığı tespit edilmiştir.

Üniteye yer alan karakterlerin tamamının **insan türünde** olduğu, başka bir karakter çeşidine yer verilmediği görülmüştür. Cinsiyet dağılımı açısından değerlendirildiğinde, kadın karakterlerin erkek karakterlere kıyasla daha fazla temsil

edildiği belirlenmiştir. Ayrıca üniteye yer alan karakterlerin **30'unun rol model niteliği taşıdığı**, yalnızca **1 karakterin** rol model özelliği göstermediği tespit edilmiştir.

Ünite genelinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen **on kök değerin tamamına** en az bir kez yer verildiği belirlenmiştir. Tablo 4.1'de sunulan bulgular doğrultusunda, değerlerin üniteye **toplam görülme sıklıkları** incelendiğinde, **sorumluluk** değerinin (f=23) en sık işlenen değer olduğu; **adalet** değerinin ise (f=1) en az yansıtılan değer olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra **yardımseverlik** (f=16), **vatanseverlik** (f=12) ve **saygı** (f=10) değerlerinin de yüksek sıklıklarla işlendiği belirlenmiştir. **Özdenetim** (f=11) ve **dostluk** (f=7) değerlerinin orta düzeyde yer aldığı; **dürüstlük** (f=3), **sevgi** (f=3) ve **sabır** (f=2) değerlerinin ise üniteye görece düşük sıklıkta yansıtıldığı tespit edilmiştir.

4.1.1.2. Kadın Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan 1. üniteye **ilk karakter bir kadın öğretmendir**. Bu karakter; uzun kahverengi saçları yarım toplanmış, yeşil tişörtlü, kahverengi etekli ve güler yüzlü bir şekilde betimlenmiş; bu görsel sunumla öğretmenin öğrenciler için güven verici ve yaklaşılabılır bir rol model olarak konumlandırıldığı görülmüştür. Karakter, sınıfın ortasında durarak yeni gelen öğrenciyi diğer öğrencilere tanıtmaktadır. Öğretmen, öğrencinin mahalleye yeni taşındığını belirtmekte ve eğitimine artık bu okulda devam edeceğini ifade etmektedir. Ayrıca yeni öğrenciden kendinden bahsetmesini isteyerek, cesaretlendirmektedir; söz hakkı tanımaktadır.

Öğretmen karakteri, yol gösterici, rehber, destekleyici, iş birliğine açıktır. Sınıfına yeni gelen öğrenciyi diğer öğrencilere tanıtarak, kaynaşmasına yardımcı olmaktadır. Bu özellikleriyle öğretmen karakteri, yardımseverlik değeri bağlamında öğrencilere rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Bu öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **yardımseverlik, sevgi ve sorumluluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Yardımseverlik Değeri:

“Çocuklar, size Deniz'i tanıtmak istiyorum. Deniz, bize biraz kendinden bahseder misin?” (İHBKD, s.14).

Sevgi Değeri:

“Arkadaşınız ve ailesi mahallemize yeni taşınmışlar.” (İHBKD, s.14).

Sorumluluk Değeri:

“Deniz bundan sonra eğitimine bizimle devam edecek.” (İHBKD, s.14).

4.1.1.3. Deniz Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci üniteye yer alan diğer bir karakter Deniz karakteridir. Bu karakter; kısa kahverengi saçlı, mavi saçlı, turkuaz etek ve beyaz tişört giymiş gülümseyen bir kız çocuğu olarak betimlenmiştir. Sınıfın ortasında öğretmenin yanında durmaktadır. Güler yüzlü ve olumlu bir karakterdir. Diğer öğrencilere kendini tanıtarak heyecanlı olduğundan, neden bu mahalleye taşındıklarından ve ilgi alanlarından bahsetmektedir. Bu karakterin alçak gönüllü ve diğer insanlara değer veren yönünü yansıtmaktadır. Deniz karakteri kendini iyi tanıyan, zayıf ve güçlü yönlerini bilen, kendini geliştirmeye açık sosyal yönü güçlü bir karakterdir. Ailesinin Deniz’in yüzme kulübüne gitmesinden dolayı daha yakın olan bu mahalleye taşınması ise aile birliğine verdikleri önemi vurgulamaktadır. Yüzme kurslarına düzenli devam etmesi kendisine duyduğu sorumluluğu yansıtmaktadır. Yarışmalara katılması, bu yarışmalardan dereceler alması ve zayıf olduğu yanlarının farkında olması ise karakterin öz güven sahibi olduğunu ve davranışlarının sorumluluğunu alabildiğini göstermektedir.

Deniz karakteri, özgüven sahibi, cesur ve kendini geliştirmeye açıktır. Kendinden emin duruşu ile özdenetim değeri bağlamında diğer öğrencilere rol model niteliği taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Deniz karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk, yardımseverlik, saygı, özdenetim, sevgi ve sabır** değerlerini yansıtmaktadır.

Özdenetim Değeri:

“Ben de ilimizde ve Türkiye genelinde düzenlenen yarışmalara katıldım. Bu yarışmalarda dereceler aldım...Resim yapmaya da ilgi duyuyorum. Fakat bu alanda pek iyi değilim. Okulumuzda resim kursu varsa kursa katılıp resim yapma becerimi geliştirmek isterim.” (İHBKD, s.14).

Sabır Değeri:

“Yüzmenin yanı sıra kitap okumayı ve müzik dinlemeyi çok severim.” (İHBKD, s.14).

Saygı Değeri:

“Merhaba arkadaşlar! Benim adım Deniz. Bugün sizlerle yeni okulumdaki ilk günüm olduğu için çok heyecanlıyım...Ailem yüzme alanında iyi olduğumu fark edince benim de fikrimi alarak beni yüzme kulübüne kaydettirdiler.” (İHBKD, s.14).

Sevgi Değeri:

“Eski evimiz yüzme kulübüne çok uzaktı...Bu nedenle bu mahalleye taşındık.” (İHBKD, s.14).

Sorumluluk Değeri:

“İki yıldır yüzme eğitimi alıyorum. Haftalık antrenmanlarımın sayısı arttığı için kulübe gitmek zor oluyordu.” (İHBKD, s.14).

Yardımseverlik Değeri:

“Bir süre sonra öğretmenlerim yarışmalara katılmam konusunda beni cesaretlendirdi.” (İHBKD, s.14).

4.1.1.4. Öykü Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci üitedeki karakterlerden diğeri Öykü isimli karakterdir. Bu karakter, sarı uzun saçları örülmüş, beyaz tişört ve mavi etek üzerine yeşil iş önlüğü giymiş, elinde resim fırçası tutan bir kız çocuğu olarak betimlenmiştir. Bu görsel ile diğeri öğrencilere, yetenekli olduğu alanlarda özgüvenli olmaları için bir örnek olarak sunulmuştur. Öykü karakteri arkadaşına teşekkür ederek ve arkadaşının başarısını dile getirerek diğeri insanların kişiliklerine verdiği değeri yansıtmaktadır. Satranç kursuna katılarak kendini geliştirmek istemesi ise davranışlarının sorumluluğunu alabildiğini göstermektedir. Öykü karakterinin ilgi alanları resim ve satrançtır; bu karakter gelişime açık ve öğrenmeye istekli bir tutumu yansıtmaktadır.

Öykü karakteri, özgüvenli, davranışlarını yetenekleri doğrultusunda yönlendirebilen bir karakterdir. Yetenekli olduğu alanda çaba sarfetmekte aynı zamanda geliştirilebilir yönlerinin de farkındadır. Satranç konusunda kendisini geliştirmek istemesiyle beraber bu konuda iyi olan arkadaşını da överek saygı göstermektedir. Bu

özellikleriyle özdenetim ve saygı değerleri bağlamında rol model konumunda yer almaktadır.

Öykü karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı ve özdenetim** değerlerini yansıtmaktadır.

Özdenetim Değeri:

“Okuldaki satranç kursuna katılıp bu oyunda ben de kendimi geliştirmek istiyorum.” (İHBKD, s.15).

Saygı Değeri:

“Teşekkür ederim Mete. Sen de satrançta çok başarılısın.” (İHBKD, s.15).

4.1.1.5. Mete Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci üitedeki karakterlerden bir diğeri Mete karakteridir. Bu karakter, kahverengi saçlı, beyaz tişörtlü, satranç oynayan erkek bir çocuk olarak betimlenmiştir. Karakterin bu tasviri, diğr öğrencileri sevdikleri ve yetenekli oldukları alanlara yönelmeleri için teşvik edici bir rol model olarak göstermektedir. Bu karakter, arkadaşının başarısını takdir etmektedir. Karakterin satrançtaki başarısı da takdir edilmektedir. Bu ifadeler üzerinden karakterin diğr insanlara değr verdiği vurgulanmaktadır.

Bu Mete karakteri, alçak gönüllüdür ve naziktir. Karakter bu özellikleriyle saygı değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Mete karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı** değerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Öykü, ne kadar güzel resim yapıyorsun!” (İHBKD, s.15).

4.1.1.6. Erkek Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci üitedeki karakterlerden bir diğeri erkek öğretmendir. Bu karakter, kahverengi saçlı, siyah ceketli, elinde not defteri ile arkası dönük bir şekilde betimlenmiştir. Bu sunum öğretmeni güven verici bir rol model olarak temellendirildiği görülmüştür. Öğretmen sınıfın ortasında öğrencilerle konuşmaktadır. Öğrencilere arkadaşlık ilişkileri ile ilgili soru sorarak düşünmeye yönlendirmektedir.

Bu karakter, rehber ve iletişime açıktır. Öğrencileri dostluk ilişkisi hakkında düşünmeye yönlendirmektedir. Bu özellikleriyle öğretmen karakteri dostluk değeri bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Bu öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk** değerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Çocuklar arkadaşlık ilişkilerindeki olumlu ve olumsuz davranışlara örnek verir misiniz?” (İHBKD, s.17).

4.1.1.7. Yağız Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan karakterlerden biri de Yağızdır. Yağız karakteri, esmer, mavi gözlü, açık mavi tişörtlü bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Sınıfta, sırasında parmak kaldırarak izin istemektedir. Bu görselle yağız karakteri, iyi yürekli, dost canlısı, terbiyeli bir rol model olarak verildiği görülmüştür. Bu karakter, arkadaşlık ilişkilerindeki olumlu özelliklerden örnekler saymaktadır.

Bu karakter, arkadaşlarıyla birbirini sevip saymanın, yardımlaşmanın, nezaket ifadeleriyle konuşmanın gerektiğini vurgulamaktadır. Bu farkındalığından dolayı Yağız karakteri, dostluk değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Yağız karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk** değerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Birbirimizi sevip saymak, yardımsever olmak ve konuşurken nezaket ifadeleri kullanmak olumlu davranışlardır.” (İHBKD, s.17).

4.1.1.8. Ece Karakterinden Yansıtılan Değerler

Ünitedeki karakterlerden bir diğeri Ece karakteridir. Konu ile ilgili metinde diyalogu bulanan bu karakterin sınıf ortamında bulunan üç kız öğrenciden hangisi olduğu belirsizdir. Arkadaşlık ilişkilerindeki olumsuz davranışlara örnek vermektedir. Dostluk değerinin alt tutum ve davranışlarından biri olan etik davranmak, Ece karakterinin söylediği alay etmemek örneği ile örtüşmektedir. Yine alt tutum ve davranışlardan biri olan güvenilir olmak, Ece karakterinin söylediği oyun kurallarına uyma örneği ile örtüşmektedir.

Bu karakter, arkadaşlarına kaba ve sert davranmanın, onlarla alay etmenin, oyun kurallarına uymamanın, arkadaşlık ilişkilerinde yapılmaması gerektiğinin farkındadır. Bu farkındalığından dolayı Ece karakteri dostluk değeri bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Bu Ece karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk** değerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Arkadaşlarımıza kaba ve sert davranmak, onlarla alay etmek, oyun oynarken kurallara uymamak olumsuz davranışlardır.” (İHBKD, s.17).

4.1.1.9. Beren Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan karakterlerden biri de Beren karakteridir. Bu karakter, kahverengi uzun saçları iki yandan toplanmış, mavi gözlü, beyaz kazaklı ve güler yüzlü bir kız çocuk şeklinde betimlenmiştir. Bu sunumla, Beren karakteri, dost canlısı, nazik bir rol model olarak verildiği görülmüştür. Karakter elindeki kitabı karşısındaki çocuğa uzatmaktadır. Konu içerisinde geçen diyalogda arkadaşına kitabı beğendiğini söyleyerek teşekkür etmektedir.

Bu ifadelerle vefalı ve insanların kişiliklerine değer veren bir tutum sergilemektedir. Bu karakter, insan ilişkilerine önem veren, güvenilir ve saygılı kişilik özelliklerine sahiptir. Bu özellikleriyle Beren karakteri, dostluk değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Beren karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk ve saygı** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Geçen hafta verdiğin kitabı okudum ve çok beğendim.” (İHBKD, s.19).

Saygı Değeri:

“Teşekkür ederim, Alper.” (İHBKD, s.19).

4.1.1.10. Alper Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite de yer alan karakterlerden bir diğeri de Alper karakteridir. Bu karakter, kahverengi saçlı yeşil gözlü, beyaz kazaklı, mavi pantolonlu, güler yüzlü erkek çocuk şeklinde betimlenmiştir. Bu görsel ile Alper karakteri, öğrenciler için dost canlısı,

nazik bir rol model olarak verildiği görülmüştür. Arkadaşıyla kitabını paylaşan bir karakterdir.

Kitabı geri alırken nazik ve kibar cevaplar vererek diğer insanların kişiliklerine değer verdiğini göstermektedir. Alper karakteri, bu özellikleri ile saygı değeri bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Alper karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı** değerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Rica ederim Beren. Beğenmene sevindim.” (İHBKD, s.19).

4.1.1.11. Ayça Karakterinden Yansıtılan Değerler

Ünitede yer alan karakterlerden bir diğeri Ayça karakteridir. Bu karakter, kahverengi saçları iki yandan örülü, beyaz tişörtlü, yüzünde kızgın bir ifade olan kız çocuk olarak betimlenmiştir. Arkadaşına dikkatini dağıttığı için dersi dinleyemediğini ve üzüldüğünü söyleyerek açık ve anlaşılır olmayı yansıtmaktadır.

Bu karakter, rol model nitelikli davranışlar sergilememektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **dürüstlük** değerini yansıtmaktadır.

Dürüstlük Değeri:

“Dikkatimi dağıtıyorsun, dersi dinleyemiyorum. Bu da beni üzüyor Doruk.” (İHBKD, s.19).

4.1.1.12. Doruk Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan karakterlerden biri Doruk karakteridir. Bu karakter, turuncu kıvrık saçlı, beyaz tişörtlü, yüzünde şaşkın bir ifade olan erkek çocuk şeklinde betimlemiştir. Hatasını kabul eden bir tutum sergilemektedir. Bu tutum davranışlarının sorumluluğunu üstlendiğini göstermektedir.

Bu karakter, hatasını kabul eden, gerektiğinde özür dileyebilen, iyi ahlaklı bir kişidir. Bu özellikleriyle Doruk karakteri özdenetim değeri bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar ortaya koymaktadır.

Doruk karakteri, farklı ifadeler üzerinden **özdenetim** değerini yansıtmaktadır.

Özdenetim Değeri:

“Seni rahatsız ettiğim için özür dilerim Ayça.” (İHBDK, s.19).

4.1.1.13. Kız Öğrenci Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan birinci üniteye diğer bir karakter kız öğrenci karakteridir. Bu karakter, Artvin yöresine ait halk oyunları yöresel kıyafetini giymiş, kumral bir kız çocuğu olarak betimlenmiştir. Bu görsel ile kendine güvenen, sosyal ilişkilere açık, milli kültür mirasına sahip bir rol model olarak konumlandırıldığı anlaşılmıştır. Öğretmenin 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı için halk oyunu oluşturulacağını ve Artvin yöresine ait bir halk oyunu oynanacağını söylemektedir. Kız öğrenci, halk oyunlarına seçilen yirmi kişi arasında olduğunu ifade etmektedir ve oyunu oynadıkça kendine olan güveninin arttığını belirtmektedir. İlgi duyduğu alanda seçmelere katılarak kendisine olan sorumluluğunu yerine getirdiği anlaşılmaktadır; yeni arkadaşlıklar edinmesinden dolayı ise insanlara güven duyduğu düşünülmektedir.

Kız öğrenci karakteri, özgüvenli, kendini kontrol edebilen kişilik özelliklerine sahip olduğu görülmüştür. Bu özellikleriyle kız öğrenci karakteri, özdenetim değeri bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar ortaya koymaktadır.

Kız öğrenci karakteri, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik, sorumluluk, özdenetim ve dostluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Ayrıca başka sınıflardan oyuna katılan öğrencilerle tanışma fırsatı bularak yeni arkadaşlıklar da kurdum.” (İHBDK, s.26).

Özdenetim Değeri:

“Halk oyunu ekibine seçilen yirmi kişi arasında yer aldım... çalışmalara başladığımızda çok heyecanlıydım. Oyunu kurallarına uygun ve güzel oynayabilecek miyim, diye merak ediyordum...Oyunu oynadıkça kendime olan güvenim arttı.” (İHBDK, s.26).

Sorumluluk Değeri:

“Ben de halk oyunlarına ilgi duyduğum için seçmelere katıldım.” (İHBDK, s.26).

Vatanseverlik Değeri:

“Öğretmenimiz, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamaları için halk oyunları ekibi oluşturulacağını söyledi...Öğretmenimiz, Artvin yöresine ait bir halk oyunu oynayacağımızı söyledi.” (İHBKD, s.26).

4.1.1.14. Erkek Öğrenci Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünitedeki diğer bir karakter erkek çocuk karakteridir. Bu karakter, kıvrık saçlı, mavi gözlü, beyaz tişörtlü, yeşil pantolon ve spor ayakkabılı, gümüş madalya takmış, elinde kupa tutan bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Erkek çocuk üzerinden kendini tanıma ve ilerleme odaklı, azimli bir tutum yansıtılmaktadır. Okulundaki satranç kulübünden eğitim aldığını belirtmektedir. Satranç oynamayı bilmediğini ve öğretmeni sayesinde çok iyi öğrendiğini ifade etmektedir. Kulüpteki arkadaşları sayesinde öğrendiğini söyleyerek arkadaşlarına duyduğu güveni belirtmektedir. Katıldığı satranç turnuvalarında kazandığı derece ve kupalardan dolayı mutluluğunu dile getirmesi kendine olan güvenini; aldığı satranç eğitiminin de azmini yansıttığı düşünülmektedir.

Erkek öğrencinin konuşmasında, satranç oyunu, sabırla ve kararlılıkla açıkça ilişkilendirilmektedir. Bu karakter, özgüven sahibi ve azimlidir. Erkek öğrenci karakterinin bu özelliklerle, sabır ve özdenetim değerleri bağlamında rol model nitelik taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Bu erkek çocuk karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk, yardımseverlik, dostluk, sabır, vatanseverlik ve özdenetim** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Kulüpteki arkadaşlarımla satranç oynayarak da kendimi geliştirdim.” (İHBKD, s.26).

Özdenetim Değeri:

“Turnuvada ikinci oldum. Madalya ve kupa kazandım. Böyle bir ödülü kazandığım için çok mutlu oldum.” (İHBKD, s.26).

Sabır Değeri:

“Aldığım satranç eğitimi kendimi tanımamı, sabırlı ve kararlı olmamı sağladı.” (İHBKD, s.26).

Sorumluluk Değeri:

“Okulumuzdaki satranç kulübünde iki yıldır eğitim alıyorum.” (İHBKD, s.26).

Vatanseverlik Değeri:

“Geçen yıl il genelinde düzenlenen turnuvaya kulüp olarak katıldık.” (İHBKD, s.26).

Yardımseverlik Değeri:

“Satranç oynamayı bilmiyordum, kulüp öğretmenimiz sayesinde çok iyi öğrendim.” (İHBKD, s.26).

4.1.1.15. Funda Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan karakterlerden bir diğeri Funda öğretmendir. Bu karakter, kahverengi uzun saçları düzgün toplanmış, kahverengi etekli ve sarı bluzlu, elinde kitap tutan genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Sınıfta öğrencilerine kardeş okul kampanyasından bahsetmektedir. Kardeş okulla iletişime geçildiğinden ve okuma kitaplarına ihtiyaçları olduğundan, öğrencilerinde yıpranmamış kitaplarını getirerek kampanyaya destek verebileceğinden söz etmektedir. Ayrıca kardeş okul öğrencileri için kitap ayracı yapabileceklerini de söylemektedir. Bu ifadelerle paylaşma, iş birliği yapma, merhametli olma, cömert olma yansıtıldığı tespit edilmiştir. Okulda yapılan bu kampanyaya kendilerinin de katkı sağlaması çevresine karşı sorumluluk duyduklarını göstermektedir. Daha önce yaptıkları kitap ayracını hatırlatarak aynısından tekrar yapıp hediye olarak gönderme fikrini sunmaktadır. Funda öğretmen, süreci planlayıcı ve yönlendirici ifadeler kullanan bir rol model olarak konumlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Funda öğretmen karakteri, iş birliğine açık, merhametli ve paylaşımcıdır. Bu özellikleriyle Funda öğretmen karakteri yardımseverlik değeri bağlamında rol model niteliklerine sahip davranışlar sergilemektedir.

Bu Funda öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **yardımseverlik, sorumluluk, dostluk ve sevgi** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Hatırlıyorsanız daha önce sizlerle keçeden kitap ayracı yapmıştık.” (İHBKD, s.29).

Sevgi Değeri:

“Bu ayraçlardan tekrar hazırlayıp kitaplarla birlikte hediye olarak göndersek sizce güzel olmaz mı?” (İHBKD, s.29).

Sorumluluk Değeri:

“Biz de okul olarak kitap toplama kampanyası başlatıyoruz...Göndereceğimiz kitapların içine hazırlayacağımız ayraçları koyup okul idaresine teslim edeceğiz.” (İHBKD, s.29).

Yardımseverlik Değeri:

“Sizlere okulumuzda düzenlenen kardeş okul kampanyasından bahsetmek istiyorum. Okul yönetimi, kardeş okulumuzla iletişime geçti. Kardeş okulumuzun öğretmenleri en çok okuma kitaplarına ihtiyaçları olduğunu söyledi...” (İHBKD, s.29).

“Okumuş olduğunuz, yıpranmamış kitaplarınızı getirerek sizler de kampanyaya katılabilirsiniz...Onlar da kitapları güzel bir şekilde paketleyip kardeş okulumuza gönderecekler.” (İHBKD, s.29).

4.1.1.16. Selin Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan diyalogda ifadeleri bulunan Selin karakterinin, verilen görselde hangisi olduğu belli değildir. Öğretmenin sunduğu fikrin çok güzel olduğunu söylemektedir. Kardeş okula gönderecekleri kitapların arasına yaptıkları ayraçları yerleştirme fikrini sunmaktadır. Öğretmenin sunduğu fikre katılım göstererek çevresine karşı duyduğu sorumluluğu yansıtmaktadır.

Selin karakteri insancıl, paylaşımcı ve iş birliğine açıktır. Bu özellikleriyle Selin karakteri, yardımseverlik değeri bağlamında rol model niteliklerine sahip davranışlar sergilemektedir.

Bu Selin karakteri, farklı ifadeler üzerinden **yardımseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Yardımseverlik Değeri:

“Çok güzel olur öğretmenim. Göndereceğimiz her kitabın arasına yaptığımız ayraçları koyalım.” (İHBKD, s.29).

4.1.1.17. Tuğra Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter Tuğradır. Konuyla ilgili diyalogda ifadeleri bulunan Tuğra karakterinin, verilen görselde, hangisi olduğu belli değildir. Başka şehirlerde yaşayan öğrencilerle yardımlaşmaktan çok mutlu olacağını dile getirmektedir. Onlara hediye göndermek kendisini çok mutlu edeceğini ifade etmektedir. Kardeş okuldaki öğrencilerin de hediye almaktan mutlu olacaklarını vurgulamaktadır. Başka şehirlerde yaşayan öğrencilerle yardımlaşmaktan çok mutlu olacağını dile getirerek paylaşmayı ve merhametli olmayı yansıtmaktadır.

Tuğra karakteri, insancıl, merhametli, iyi kalplidir. Bu özellikleriyle Tuğra karakteri, yardımseverlik bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Tuğra karakteri, farklı ifadeler üzerinden **yardımseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Yardımseverlik Değeri:

“Başka şehirlerde yaşayan öğrencilerle yardımlaşmak, onlara hediyeler göndermek bizi çok mutlu eder. Eminim onlar da çok mutlu olacaklardır öğretmenim.” (İHBDK, s.29).

4.1.1.18. Zeynep Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında birinci üniteye yer alan karakterlerden biri de Zeynep öğretmendir. Ünite kapsamındaki diyaloglarda ifadeleri yer alan bu karakterin bir görseli bulunmamaktadır. Zeynep öğretmen, derste oynayacakları oyuna öğrencilerin karar vermesini istemektedir. Öğrencilerine bugün derste hangi oyunu oynamak istediklerini sormaktadır. Okulda voleybol filesinin olmadığını söyleyen öğrencisini doğrulamaktadır. Bu eksikliği okul idaresine iletebileceklerini ifade etmektedir. Zeynep öğretmen, kendisine iletilen bu eksikliği okul idaresine yazılı olarak iletmeleri gerektiğini söylemektedir. Kendisinden yardım isteyen öğrencilerinin isteğini kabul etmektedir. Zeynep öğretmen derste oynayacakları oyunun seçimini öğrencilerine bırakarak diğer insanların kişiliklerine ve kararlarına saygılı olduğunu göstermektedir. Okulda bulunan bir eksikliği okul idaresine bildirmekle de iş birliğini yansıtmaktadır. Öğrencileri dilekçe yazmaya yönlendirerek etik davranmayı vurgulamaktadır.

Bu karakter, alçak gönüllü, rehber, iş birliğine açıktır. Bu özellikleriyle Zeynep öğretmen karakteri, saygı ve yardımseverlik bağlamında rol model nitelikli davranışlar göstermektedir.

Zeynep öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı, yardımseverlik ve dürüstlük** değerlerini yansıtmaktadır.

Dürüstlük Değeri:

“Pelinciğim, bunu bana sözlü olarak ifade ettin. Okul idaresine de bir dilekçe ile yazılı olarak iletebilirsiniz.” (İHBKD, s.32).

Saygı Değeri:

“Zeynep öğretmen, bu derste hangi oyunu oynayacaklarını çocukların belirlemesini istiyordu. Çocuklar, bugün hangi oyunu oynamak istersiniz?” (İHBKD, s.32).

Yardımseverlik Değeri:

“Doğru söylüyorsun Pelin. Bunu okul idaresine iletebiliriz...Elbette Pelinciğim.” (İHBKD, s.32).

4.1.1.19. Pelin Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan karakterlerden bir diğeri Pelin karakteridir. Bu karakter, kızıl ve iki taraftan örülü saçları olan, mavi gözlü, beyaz tişörtlü ve mavi etekli, elinde büyük ve sarı bir kalem tutan, güler yüzlü bir kız çocuk olarak betimlenmiştir. Pelin karakteri, öğretmenine, voleybol oynamak istediklerini açıkça dile getirmektedir. Fakat voleybol fileleri olmadığını da ifade etmektedir. Bu eksikliği okul idaresine hemen gidip bildirmek istemektedir. Ancak öğretmenin yönlendirmesiyle, dilekçe yazması gerektiğini öğrenmiştir ve dilekçe yazmak için öğretmeninden yardım istemektedir. Bu eksikliği okul idaresine bildirmek konusundaki gayreti çevresine karşı duyduğu sorumluluğu göstermektedir. Dilekçe yazmak için öğretmeninden yardım istemesi iş birliğini ifade etmektedir.

Pelin karakteri, gelişime açıktır; kendini net ve açıkça ifade edebilmektedir. Bu özellikleriyle Pelin karakteri, dürüstlük bağlamında rol model nitelikler sergilediği tespit edilmiştir.

Pelin karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dürüstlük, sorumluluk ve yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Dürüstlük Değeri:

“Öğretmenim, voleybol oynamak istiyoruz. Topumuz var ama filemiz yok.” (İHBKD, s.32).

Sorumluluk Değeri:

“Hemen gidip söyleyebilir miyim öğretmenim?” (İHBKD, s.32).

Yardımseverlik Değeri:

“Öğretmenim, dilekçe yazarken bize yardım edebilir misiniz?” (İHBKD, s.32).

4.1.1.20. Erkek Öğrenci Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter ismi belirsiz erkek öğrencidir. Erkek öğrenci karakteri, siyah saçlı, beyaz tişörtlü ve yeşil pantolonlu, sınıfta arkası dönük, eli elektrik düğmesinde olan bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Erkek öğrencinin okulda ve sınıfta gereksiz yanan lambaları kapatılması vurgulamaktadır. Elektriği boşa harcamamayı ve tasarrufu vurgulamaktadır.

Erkek öğrenci karakteri, çevresine karşı duyarlıdır. Bu özelliği ile sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar göstermektedir.

Bu erkek öğrenci karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Okulumuzda ve sınıfımızda gereksiz yanan lambaları kapatmalıyız. Böylece hem elektriği boşa harcamamış hem de tasarruf etmiş oluruz.” (İHBKD, s.35).

4.1.1.21. Erkek Öğrenci Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında “Okul Kaynaklarını Verimli Kullanıyoruz” konusunda yer alan ve ismi belirsiz olan diğer bir karakter erkek öğrencidir. Bu erkek öğrenci, kumral, sarı uzun kol tişört ve yeşil pantolon giymiş, sınıfta arkası dönük, açık pencereleri kapatırken betimlenmiştir. Erkek öğrenci sınıfta kalorifer veya soba yanarken

pencerelerin kapatılması gerektiğini ifade etmektedir. Böylelikle yakıtın boşa harcanmayacağını vurgulamaktadır.

Bu karakter, çevresine karşı duyarlı ve bilinçlidir. Bu özellikler ile erkek öğrenci karakteri, sorumluluk değeri bağlamında rol model olma niteliği taşımaktadır.

Bu erkek öğrenci karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Kalorifer ya da soba yanarken sınıfımızın pencere ve kapılarını açık bırakmamalıyız. Böylece kullandığımız yakıtı boşa harcamamış oluruz.” (İHBKD, s.35).

4.1.1.22. Kız Öğrenci Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında “Okul Kaynaklarını Verimli Kullanıyoruz” konusunda yer alan ve ismi belirsiz olan diğer bir karakter kız öğrencidir. Bu kız öğrenci, sarı saçları iki yandan örülmüş, beyaz uzun kol tişört ve siyah etek giymiş, pembe ayakkabılı ve lavaboda ellerini yıkarken betimlenmiştir. Bu görselle karakterin, bilinçli ve sorumlu bir rol model olarak konumlandırıldığı görülmüştür. Kız öğrencinin ellerini yıkarken suyun boşa harcanmamasını söylemektedir. Açık muslukların kapatılmasını ifade etmektedir. Ayrıca damlatan musluklar ile ilgili nöbetçi öğretmenden ya da okul çalışanlarında yardım istenebileceğini vurgulamaktadır.

Bu karakter, çevresine karşı duyarlı ve bilinçlidir. Bu özellikler ile kız öğrenci karakteri, sorumluluk değeri bağlamında rol model olma niteliği taşımaktadır.

Bu kız öğrenci karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Ellerimizi yıkarken suyu boşa akıtmamalıyız. Açık bırakılmış muslukları kapatmalıyız. Damlatan bir musluk görürsek nöbetçi öğretmenden ya da okul çalışanlarından yardım istemeliyiz.” (İHBKD, s.35).

4.1.1.23. Terzi, Kuaför, Manav, Kasap Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan “Meslekleri Tanıyoruz” konusundaki bir diğer karakter mesleklerdir. Meslekler karakteri, konuyla ilgili verilen görsel içerisinde terzi,

kuaför, manav ve kasap mesleklerinin görüntüsünü içermektedir. Konu kapsamında diyalog bulunmamakta ancak bilgilendirici metinler bulunmaktadır. Terzi; kumral, kırmızı elbiseli, boynunda sarı metre asılı bir şekilde ve terzilikle ilgili eşyaları içeren bir ortamda genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Kuaför; sarışın, kahverengi şapka ve yelekli takım giyinmiş bir şekilde, elinde makas ve kuaför eşyaları içeren bir ortamda bir erkek olarak betimlenmiştir. Manav; sarışın kısa saçlı, mor tişörtlü ve mavi önlüklü bir şekilde meyve ve sebze reyonunda genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Kasap; kahverengi saçlı ve bıyıklı, beyaz tişört ve yeşil önlük giyinen, elinde satır ve et tutan bir erkek olarak et reyonunda betimlenmiştir. Mesleklerin her birinin önemli ve gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Bütün mesleklerin saygın ve değerli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca her mesleğin farklı yetenek ve bilgi gerektirdiği, bu yüzden ilgi ve becerilere göre meslek seçilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Toplumsal yaşamda farklı ihtiyaçları karşılamak için meslekler olduğu da vurgulanmaktadır. Örnek olarak terzi, kuaför, manav ve kasap verilmiştir.

Bu karakterin, kendine, çevresine ve vatanına karşı sorumluluğu temsil ettiği görülmüştür. Bu özellikleri ile meslekler karakteri, sorumluluk bağlamında öğrencilere rol model olma niteliği sergilemektedir.

Bu meslekler karakteri, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik, adalet, saygı ve sorumluluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Adalet Değeri:

“Mesleklerin hepsi bizim için önemli ve gereklidir.” (İHBKD, s.37).

Saygı Değeri:

“Toplumsal yaşamda bütün meslekler, değerli ve saygındır.” (İHBKD, s.37).

Sorumluluk Değeri:

“Her meslek farklı yetenek ve bilgi gerektirir. Bu yüzden ilgi ve becerilerimize uygun bir meslek seçmeliyiz.” (İHBKD, s.37).

Vatanseverlik Değeri:

“İnsan ihtiyaçlarının hepsini kendisi karşılayamaz. Bu yüzden toplumun farklı ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli meslekler ortaya çıkmıştır.” (İHBKD, s.37).

“Biz de bu meslekler sayesinde günlük hayatımızdaki ihtiyaçlarımızı kolayca karşılarız. Örneğin elbise diktirmek için terziye giderken saçlarımızı kestirmek için kuaföre gideriz. Meyve almak için manava, et almak için kasaba uğrarız.” (İHBKD, s.37).

4.1.1.24. Doktor Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter doktordur. Bu karakter, mavi başörtülü, beyaz doktor önlüğü giymiş, boynunda stetoskop asılı olan genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Doktorların hastaları muayene ettiği ifade edilmektedir. Hastalıkları teşhis ve tedavisi ettikleri belirtilmektedir. Bulaşıcı hastalıklar tedavisi ve önlenmesi içinde çalışmalar yaptığı vurgulanmaktadır.

Bu karakterin, kendine, çevresine ve vatanına karşı sorumluluğu temsil ettiği görülmüştür. Bu özellikleri ile doktor karakteri, sorumluluk bağlamında öğrencilere rol model olma niteliği sergilemektedir.

Bu doktor karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Doktorlar hastaları muayene eden kişilerdir.” (İHBKD, s.38).

Vatanseverlik Değeri:

“Hastalıkları teşhis edip gerekli ilaçları yazarak insanları tedavi ederler. Bulaşıcı hastalıkların tedavisi ve önlenmesi ile ilgili çalışmalar yaparlar.” (İHBKD, s.38).

4.1.1.25. Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan karakterlerden bir diğeri de öğretmen karakteridir. Bu karakter, kumral ve güler yüzlü, beyaz gömlek, gri ceket ve etek giymiş, elinde kitap tutan genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Bu görselle, ulaşılabilir ve güven verici bir rol model olarak ele alındığı görülmüştür. Öğretmenlik mesleğinin bilgi öğretmek olduğu belirtilmektedir. Öğretmenlerin, öğrencilere olumlu davranışlar geliştirmek ve topluma faydalı olmak konusunda katkı sundukları ifade edilmektedir. Öğretmenlerin, aynı zamanda, öğrencilerin sorunlarıyla ilgilendikleri ve öğrencilere rehber oldukları da vurgulanmaktadır.

Bu karakterin, kendine, çevresine ve vatanına karşı sorumluluğu temsil ettiği görülmüştür. Bu özellikleri ile öğretmen karakteri, sorumluluk bağlamında öğrenciler açısından rol model nitelikleri sergilemektedir.

Bu öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Öğretmenler, mesleği bilgi öğretmek olan kişilerdir.” (İHBKD, s.38).

Vatanseverlik Değeri:

“Onlar öğrencilerin olumlu davranışlar geliştirerek topluma faydalı olmalarına katkıda bulunurlar.” (İHBKD, s.38).

Yardımseverlik Değeri:

“Aynı zamanda öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenir ve onlara rehberlik ederler.” (İHBKD, s.38).

4.1.1.26. Çiftçi Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında işlenen “Meslekleri Tanıyoruz” konusundaki karakterlerden biri çiftçi karakteridir. Bu karakter, kahverengi kıvrıkcık saçlı, bıyıklı, başında geniş bir şapka olan, kırmızı tişörtlü ve mavi tulumlu, elinde çatal tutan bir erkek olarak betimlenmiştir. Çiftçilerin meyve ve sebze yetiştirdikleri belirtilmektedir. Bazı çiftçilerin hayvan yetiştiriciliği yaparak hayvansal ürün ürettikleri de ifade edilmektedir. Çiftçilerin yetiştireceği ürünü ettikleri, biçtikleri ve onların bakımını yaptıkları da vurgulanmaktadır.

Bu karakterin, kendine, çevresine ve vatanına karşı sorumluluğu temsil ettiği görülmüştür. Bu özellikleri ile çiftçi karakteri, sorumluluk bağlamında öğrenciler için rol model nitelikleri sergilemektedir.

Bu çiftçi karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Yediğimiz meyve ve sebzeleri yetiştiren kişilerdir. Hayvan yetiştiriciliği yaparak hayvansal ürünler elde eden çiftçiler de vardır.” (İHBKD, s.38).

Vatanseverlik Değeri:

“Çiftçiler, yetiştirmek istediği ürünleri eker, biçer ve onların bakımını yaparlar.” (İHBKD, s.38).

4.1.1.27. Marangoz Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci üniteye yer alan bir diğer karakter marangozdur. Marangoz karakteri, baret, eldiven ve iş gözlüğü tayan, siyah uzun kollu tişört ve mavi iş tulumu giymiş, belinde iş çantası takılı olan, elinde testere tutan genç bir erkek olarak betimlenmiştir. Bu görsel sunumla, marangoz karakteri üretim süreçlerinde iş güvenliğini önceleyen bir rol model olarak konumlandırıldığı düşünülmektedir. Marangozların ağaç işleri ile uğraştıkları ve ağaçtan eşyalar yaptıkları söylenmektedir. Marangozların kesip, biçip ve zımparalayıp ağaca şekil verdikleri ifade edilmektedir.

Bu karakterin, kendine, çevresine ve vatanına karşı sorumluluğu temsil ettiği görölmüştür. Bu özellikleri ile marangoz karakteri, sorumluluk bağlamında öğrenciler için rol model nitelikleri sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Ağaç işleri ile uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşya yapan kişilerdir.” (İHBKD, s.39).

Vatanseverlik Değeri:

“Marangozlar kesme, biçme ve zımparalama gibi işlemler ile ağaca şekil verirler.” (İHBKD, s.39).

4.1.1.28. Mühendis Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci üniteye yer alan karakterlerden biri de mühendis karakteridir. Bu karakter, başına baret takmış, kumral uzun saçlı, mavi ceketli, bir elinde kâğıt rulolar diğer elinde ise cep telefonu olan genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Bu sunumla mühendis karakterinin, sorumluluk bilinci olan bir rol model olarak konumlandırıldığı görölmüştür. Mühendis karakteri için insanların ihtiyaçlarını karşılamak için teknoloji geliştiren kişi olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca sistem geliştirdikleri ve teknik konularda uzmanlaştıkları da belirtilmektedir.

Bu karakterin, kendine, çevresine ve vatanına karşı sorumluluğu temsil ettiği görülmüştür. Bu özellikleri ile mühendis karakteri, sorumluluk bağlamında öğrenciler için rol model nitelikleri sergilemektedir.

Bu mühendis karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için teknoloji ve sistem geliştiren, teknik alanlarda uzmanlaşmış kişilerdir.” (İHBKD, s.39).

4.1.1.29. Pilot Karakterinden Yansıtılan Değerler

Birinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter pilottur. Bu karakter, kumral, pilot üniforması giymiş ve şapka takmış, güler yüzlü genç bir erkek olarak betimlenmiştir. Pilot karakterinin hava taşıtını kullandığı belirtilmektedir. Ayrıca uçağı yönettiği de vurgulanmaktadır. Yolcu uçağı, kargo uçağı ve helikopter gibi hava taşıtlarını kullanabildikleri ifade edilmektedir.

Bu karakterin, kendine, çevresine ve vatanına karşı sorumluluğu temsil ettiği görülmüştür. Bu özellikleri ile pilot karakteri, sorumluluk bağlamında öğrenciler için rol model nitelikleri sergilemektedir.

Bu pilot karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Bir hava taşıtını kullanmak ve yönetmekle görevli kişilerdir.” (İHBKD, s.39).

Vatanseverlik Değeri:

“Yolcu uçağı, kargo uçağı ve helikopter gibi hava taşıtlarını kullanırlar.” (İHBKD, s.39).

4.1.2. İkinci Ünite: Evimizde Hayat

Bu üniteye yer alan sekiz konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller ayrıntılı olarak incelenmiş; elde edilen bulgular **hangi değer, ne kadar ve kim üzerinden** sorularına yanıt verecek şekilde tablo haline getirilmiştir.

Tablo 4.3: “Evimizde Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Değer/Toplam Görülme Sıklığı (f)	Değeri Yansıtan Karakter Sayısı	Karakter Türü	Değeri Yansıtan Tutum/Davranış Kodları
Adalet (f=1)	1	İnsan	K1/2
Dostluk (f=10)	5	İnsan	K2/2,4,5
Dürüstlük (f=1)	1	İnsan	K3/1
Özdenetim (f=11)	4	İnsan	K4/1.2.3
Saygı (f=11)	5	İnsan	K6/1,3
Sevgi (f=3)	3	İnsan	K7/1
Sorumluluk (f=25)	9	İnsan	K8/1
Yardımseverlik (f=16)	7	İnsan	K10/1,2,3,6

Tabloda yer alan frekanslar (f), ilgili değerün ünite metin, diyalog ve görseller aracılığıyla toplam görülme sayısını; karakter sayısı ise söz konusu değeri yansıtan farklı karakter sayısını ifade etmektedir. Bir karakter birden fazla değeri yansıtabilmektedir. Bu nedenle değerler bazında hesaplanan karakter sayılarının toplamı, ünite metin, diyalog ve görseller aracılığıyla toplam görülme sayısından (n=16) daha yüksek olabilmektedir.

Tablo 4.3’te, “Evimizde Hayat” ünitesinde yer alan değerlerin karakterler aracılığıyla nasıl ve ne sıklıkta yansıtıldığı ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu dağılıma ilişkin genel betimleyici çerçeveyi ortaya koymak amacıyla, ünite metin, diyalog ve görseller aracılığıyla toplam görülme sayısını ve karakter sayılarının toplamı ile değer-karakter eşleşmelerine ilişkin toplu göstergeler Tablo 4.4’te verilmiştir.

Tablo 4.4: “Evimizde Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler

Gösterge	Değer
Ünite metin, diyalog ve görseller aracılığıyla tespit edilen benzersiz karakter sayısı	16
Değer-karakter eşleşmelerinin toplamı (Tablo 3’teki karakter sayılarının toplamı)	35
Değerlerin toplam görülme sıklığı (f toplamı)	78

Bu tabloda sunulan göstergeler, nitel doküman analizi kapsamında elde edilen bulguların genel betimleyici çerçevesini ortaya koymak ve Tablo 4.3’te sunulan değer dağılımını bütüncül olarak özetlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 4.3 ve Tablo 4.4'te sunulan bulgular doğrultusunda, “Evimizde Hayat” ünitesine ilişkin genel değerlendirmeler aşağıda ele alınmıştır.

4.1.2.1. Üniteden Elde Edilen Genel Bulgular

“Evimizde Hayat” ünitesinde yer alan sekiz konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller incelendiğinde, değerler eğitimi bağlamında **toplam 16 farklı karakter** aracılığıyla değerlerin aktarıldığı belirlenmiştir. Tablo 4.3'te yer alan *değeri yansıtan karakter sayısı* değer bazında hesaplandığından, aynı karakter birden fazla değeri yansıtabilmekte; bu nedenle söz konusu sütunlardaki toplamalar, üniteadaki **benzersiz karakter sayısına (n=16)** birebir karşılık gelmeyebilmektedir. İncelenen karakterlerin her birinin, farklı bağlamlarda **en az bir değeri** yansıttığı tespit edilmiştir.

Üniteye yer alan karakterlerin tamamının insan türünde olduğu, başka bir karakter çeşidine yer verilmediği görülmüştür. Cinsiyet dağılımı açısından değerlendirildiğinde, kadın karakterlerin erkek karakterlere kıyasla daha fazla temsil edildiği belirlenmiştir. Ayrıca üniteye yer alan karakterlerin **13'ünün rol model niteliği taşıdığı, 3 karakterin** rol model özelliği göstermediği tespit edilmiştir.

Ünite genelinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen **on kök değer**in **sekizine** en az bir kez yer verildiği belirlenmiştir. Ünite genelinde en az bir kez yer verilen değerler; **adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik değerleridir.** İkinci ünite kapsamında **sabır ve vatanseverlik** değerlerine ise yer verilmediği saptanmıştır. Tablo 4.3'te sunulan bulgular doğrultusunda, değerlerin üniteadaki **toplam görülme sıklıkları** incelendiğinde, **sorumluluk** değerinin (f=25) en sık işlenen değer olduğu; adalet (f=1) ve dürüstlük (f=1) değerlerinin en az yansıtılan değerler olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra **dostluk** (f=10), **özdenetim** (f=11), **saygı** (f=11) ve **yardımseverlik** (f=16) değerlerinin de yüksek sıklıklarla işlendiği belirlenmiştir. **Sevgi** (f=3) değerinin ise üniteye diğer değerlere göre düşük sıklıkta yansıtıldığı tespit edilmiştir.

4.1.2.2. Seda Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında yer alan ikinci üniteadaki karakterlerden ilki Seda karakteridir. Bu karakter, kumral, uzun saçlı arkadan toplanmış, renkli gözlü, mor tişört ve sarı etek giymiş, pembe ayakkabılı bir kız çocuk olarak betimlenmiştir. Seda karakteri hafta sonu babaannesini ziyarete gitmiştir. Seda, eşyaları taşıma konusunda

babaannesine yardım etmektedir. Eşyaları bıraktıkları depoda raflarda duran eşyalar Seda'nın dikkatini çekmiştir. Üst rafta bilgisayara benzeyen ve daha önce hiç görmediği bir alet vardı. Bu aletin de olduğunu merak eden Seda, babaannesine bunun ne olduğunu sormaktadır. Babaannesinin kendisine verdiği misketler için, bunları hatırladığını, albümdeki siyah beyaz fotoğrafların içinde babasının bu oyuncakla çekilmiş fotoğrafı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bunun ne olduğunu babasına sorduğunu da söylemektedir. Seda, babaannesi ile bir süre depodaki eşyaları incelemektedir. Ardından depodaki eşyaları yerleştirip evin salonuna geçmiştir. Buradaki vitrinde siyah beyaz albümü alıp babaannesine babasının fotoğrafını göstermiştir. Fotoğraftaki evin neresi olduğunu babaannesine sormaktadır. Seda, bu evin bahçesinin ne kadar güzel olduğu, babasının bu bahçede ne güzel oyunlar oynadığını ve kendi apartmanlarının da böyle bahçesi olmasını istediğini söylemektedir. Seda, albümde babaannesinin de çocukluk fotoğraflarını görmüştür. Büyüklerinin çocukluk dönemleri hakkında bilgi edinen Seda, kendi çocukluk dönemi ile karşılaştırma yapmıştır. Kendi çocukluk dönemi ile büyüklerinin çocukluk dönemi arasında benzerlikler olduğu kadar farklılıklarda olduğunu görmüştür.

Seda karakteri, fedakâr, alçakgönüllü, meraklı ve iş birliğine açıktır. Aynı zamanda aile birliğine önem vermektedir. Seda karakteri, bu özellikleri ile sevgi ve yardımseverlik bağlamında rol model nitelikler taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Bu seda karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk, saygı, sevgi, yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Ben bunu hatırlıyorum. Albümdeki siyah beyaz fotoğrafların birinde babamın elinde bu oyuncak vardı. Fotoğrafı gördüğümde babama onun ne olduğunu sormuştum. Babam da onun misket olduğunu söylemişti.” (İHBKD, s.56).

“Seda, salondaki vitrinde duran albümü getirdi. Babasının misketle oynadığı fotoğrafı bulup babaannesine gösterdi.” (İHBKD, s.57).

Saygı Değeri:

“Depoya gittiklerinde raflarda duran eski eşyalar Seda’nın dikkatini çekti. Daha önce hiç görmediği bu aletin ne olduğunu merak etti. Babaannesine, -Bu nedir babaanne, diye sordu...” (İHBKD, s.56).

“Fotoğrafta babasının bir evin önünde olduğunu gören Seda, -Burası neresi?... - Ne kadar güzel bir bahçesi varmış. O bahçede arkadaşlarıyla ne güzel oyunlar oynamışlardır. Keşke bizim apartmanımızın bahçesi de bu kadar büyük olsaydı! Seda, albümde babaannesinin de çocukluk fotoğraflarını gördü.” (İHBKD, s.57).

“Babaannesiyile konuşmaya devam ettikçe büyüklerinin çocukluk dönemleri hakkında bilgiler edindi. Kendi çocukluk dönemi ile büyüklerinin çocukluk dönemini karşılaştırdı. Geçmişle günümüz arasında farklılıklar kadar benzerlikler de olduğunu anladı.” (İHBKD, s.57)

Sevgi Değeri:

“Seda hafta sonu babaannesini ziyarete gitti.” (İHBKD, s.56).

Yardımseverlik Değeri:

“Seda Eşyaları taşıması için babaannesine yardım etti.” (İHBKD, s.56).

“Seda ve babaanesi, raflardaki eşyaları bir süre daha incelediler. Ardından getirdikleri eşyaları depoya yerleştirip salona geçtiler.” (İHBKD, s.57).

4.1.2.3. Babaanne Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter Seda’nın babaannesidir. Bu karakter, beyazlamış saçları toplu, gözlüklü, elinde bastonu olan, mor renkli kareli elbise giymiş yaşlı bir kadın şeklinde betimlenmiştir. Babaanne karakteri, depoya kaldırılacak eşyaları hazırlamakla meşguldür. Torunun merak ederek ne olduğunu sorduğu aletin, daktilo olduğunu, dedesinin eskiden arzuhalci olduğunu ve bu daktilo ile dilekçe ve mektup yazdığını ifade etmektedir. Ardından rafta duran bir cam kavanozdan misketler alıp torununa vermiştir. Torunun siyah beyaz albümdeki fotoğraflara bakıp sorduğu sorulara cevap vermektedir. Fotoğraftaki evin babasının doğup büyüdüğü ev olduğunu ifade etmektedir.

Babaanne karakteri, aile birliğine önem vermektedir. Bu özelliği ile sevgi değeri bağlamında rol model nitelikler göstermektedir.

Babaaanne karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sevgi** değerini yansıtmaktadır.

Sevgi Değeri:

“Babanın doğduğu ve çocukluğunun geçtiği ev Sedacığım.” (İHBKD, s.57).

4.1.2.4. İpek Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında ikinci üniteye yer alan diğer karakter İpektir. Bu karakter, kahverengi uzun saçlı, renkli gözlü, pembe tişörtlü, yeşil şortlu ve elinde boş bir kâse tutan kız çocuk olarak betimlenmiştir. Aynı karakter diğer bir görselde beyaz tişört yeşil etek giymiş olarak betimlenmiştir. İpek karakteri, komşuyla kapı önünde konuşmaktadır. İpek, Elif teyzeye, annesiyle kek yaparken evde yumurta kalmadığını fark ettiklerini ve varsa iki tane yumurta verebilir mi diye sormaktadır. Komşusu yumurtayı getirince İpek teşekkür etmektedir. Ertesi gün, ipek içi kek dolu tabakla komşusunun kapısındadır. Komşusuna günaydın dileyerek, yaptıkları kekin tadına bakması için annesinin gönderdiğini, yumurtalar için teşekkür ettiğini ve dün geç olduğu için keki getiremediğini ifade etmektedir.

İpek karakteri iletişime açık ve naziktir. Aynı zamanda vefalıdır. Bu özellikleri ile İpek karakteri, saygı ve dostluk değeri bağlamında rol model nitelik taşıyan davranışlar göstermektedir.

İpek karakteri, farklı ifadeler üzerinden **yardımseverlik, saygı ve dostluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Günaydın Elif Teyze. Yaptığımız kekin tadına bakmanız için annem size de gönderdi. Yumurtalar için de teşekkür etti. Dün geç olduğu için keki getiremedim.” (İHBKD, s.60).

“Evleri yakın olan kişiler birbirleriyle komşudur. Komşularımızla birçok yerde karşılaşır ve aynı çevreyi paylaşıyoruz...Sevincimizi ve hüznümüzü çoğunlukla onlarla paylaşıyoruz. Komşuluk ilişkilerimiz iyi olduğu zaman yaşadığımız yerde daha mutlu ve huzurlu oluruz.” (İHBKD, s.60).

Saygı değeri:

“Teşekkür ederim Elif Teyze.” (İHBKD, s.60).

Yardımseverlik Değeri:

“İyi akşamlar Elif Teyze. Annemle kek yaparken evde yumurta kalmadığını fark ettik. Sizde yumurta varsa bize iki tane verebilir misiniz?” (İHBKD, s.60).

“Birinin yardımına ya da evde bir şeye ihtiyaç duyduğumuzda herkesten önce komşularımıza ulaşırız.” (İHBKD, s.60).

4.1.2.5. Elif Teyze Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci üniteye yer alan karakterlerden diğeri de Elif Teyzedir. Elif Teyze karakteri, sarışın, ilk görselde mor tişört ve mor etek giymiş; ikinci görselde yeşil tişört ve mor etek giymiş olan kapının yanında arkası dönük olarak duran bir kadın olarak betimlenmiştir. Elif Teyze, yumurta isteyen İpek’e elbette diyerek; hemen getireceğini söylemektedir. Elif’in getirdiği kek için ise ellerine sağlık, teşekkür ederim ifadelerini kullanarak cevap vermektedir.

Elif Teyze, cömert ve paylaşımcı bir karakterdir. Aynı zamanda naziktir. Bu özellikleri ile yardımseverlik bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Elif Teyze karakteri, farklı ifadeler üzerinden **yardımseverlik, saygı, sorumluluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Yardımseverlik Değeri:

“Elbette İpek. Hemen getiriyorum yavrum.” (İHBKD, s.60).

Saygı Değeri:

“Ellerinize sağlık İpek. Teşekkür ederim.” (İHBKD, s.60).

“Komşularımızla iyi ilişkiler kurabilmek için nezaket kurallarına uymalıyız... Birbirimizin hakkına saygı göstermeliyiz” (İHBKD, s.61).

Sorumluluk Değeri:

“Onlara karşı bazı sorumluluklarımız olduğunu unutmamalı.” (İHBKD, s.61).

4.1.2.6. Nil Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci ünite kapsamında yer alan diğeri bir karakter Nil karakteridir. Bu karakter, sarışın, uzun saçları toplanmış, renkli gözlü, beyaz ceketli ve yeşil etekli, arkadaşıyla konuşan bir kız çocuk olarak betimlenmiştir. Nil karakteri Serkan ile konuşmaktadır. Nil,

okuldan sonra ödevini yapmak için onlara geleceğini ifade etmektedir. Nil, Serkanların evine ilk defa gittikleri için evlerini bulmakta zorluk çekeceğini söylemektedir.

Nil karakterinin rol model niteliği taşıyan davranışı tespit edilmemiştir.

Bu Nil karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk ve dürüstlük** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Serkan, okuldan sonra performans ödevimizi yapmak için annemle sizin evinize geleceğiz.” (İHBKD, s.64).

Dürüstlük Değeri:

“Size ilk defa geleceğimiz için evinizi bulmakta zorlanabiliriz.” (İHBKD, s.64).

4.1.2.7. Serkan Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabı ikinci üniteye yer alan diğer karakter Serkan karakteridir. Bu karakter, esmer, yeşil çizgili tişört ve koyu yeşil şort giymiş, arkadaşıyla konuşan bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Serkan karakteri arkadaşı Nil ile konuşmaktadır. Nil ile farklı mahallelerde oturduğunu söylemektedir. Arkadaşı Nil’in, evlerine gelirken evlerinin yolunu bulabilmesi için bir kroki çizdiğini ifade etmektedir. Serkan, Nil’e bu krokiyi kullanırsa evlerini rahatlıkla bulabileceğini vurgulamaktadır.

Serkan karakteri, misafirperver ve paylaşımcıdır. Bu özellikleri ile Serkan karakteri yardımseverlik değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **yardımseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Yardımseverlik Değeri:

“Evet Nil, farklı mahallelerde oturuyoruz. Bize gelirken evimizi kolaylıkla bulabilmeniz için dün akşam bir kroki çizdim. Bu krokiden yararlanarak evimizi rahatlıkla bulabilirsiniz.” (İHBKD, s.64).

4.1.2.8. Mete Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci üniteye yer alan karakterlerden bir diğeri Mete karakteridir. Mete karakteri, kahverengi kıvrıkcık saçları olan, renkli gözlü ve gözlüklü, sarı gömlek ve yeşil çizgili şort giymiş bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Evdeki işlerin yapılmasında üstüne düşeni

yapmak isteyen Mete karakteri ailesiyle konuşarak yapabileceği işlerin listesini hazırlamaktadır. Mete karakterinin evde yapabileceği işler listesinde; odasını temiz tutmak, kıyafetlerini katlayıp kaldırmak, salondaki çiçekleri sulamak, akvaryumdaki balıklara yem vermek, sofrayı hazırlanırken yardım etmek, bahçe işlerine yardım etmek maddeleri yer almaktadır. Evdeki tüm işlerin bir kişi tarafından yapılmasını beklememek gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu karakter, planlı ve sorumluluk bilincine sahiptir. Bu özellikleriyle Mete karakteri, sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikler ortaya koymaktadır.

Bu Mete karakteri, farklı ifadeler üzerinden **adalet, sorumluluk, yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Adalet Değeri:

“Evdeki tüm işleri tek bir kişinin yapmasını beklememeliyiz.” (İHBKD, s.66).

Sorumluluk Değeri:

“Günlük hayatımızda yemek pişirmek, sofrayı hazırlamak, alışveriş yapmak ve çiçekleri sulamak gibi işler yaparız. İş bölümü yaparken herkes yaşına ve gücüne göre sorumluluk alır.” (İHBKD, s.66).

“Mete ailesiyle konuşarak evde yapabileceği işlerin listesini hazırladı. Odasını temiz tutmak; kıyafetlerimi katlayıp yerine koymak, salondaki çiçekleri sulamak; akvaryumdaki balıkların yemini vermek...aile içindeki görev ve sorumlulukları paylaşırsak birbirimize daha çok zaman ayırabiliriz.” (İHBKD, s.66).

Yardımseverlik Değeri:

“Sofra hazırlanırken yardım etmek, bahçe işlerinde aile büyüklerime yardımcı olmak... İşlerin daha kolay ve kısa zamanda yapılması için yardımlaşmalıyız.” (İHBKD, s.66).

4.1.2.9. Yağız Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında ikinci üniteye yer alan diğer karakter Yağız karakteridir. Bu karakter, kumral, mavi tişört giymiş, bilgisayar masasında arkası dönük oturan, kulağında kulaklık, eliyle arkadaşlarına selam veren bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Yağız karakteri, geçtiğimiz yıllarda birçok öğrenci gibi kendisinin de

uzaktan eğitim aldığını söylemektedir. Teknolojinin hayatımızdaki önemini bildiğini ancak uzaktan eğitim sürecinde daha iyi anladığını vurgulamaktadır. Evinde bilgisayar, tablet ya da telefon ile EBA üzerinden canlı derslere katıldığını ifade etmektedir. Öğretmenin kendi evinde, öğrencilerin de kendi evlerinde her gün ekran karşısına geçtiğini ve canlı derslerde buluştuklarını belirtmektedir. Böylelikle hem derslerini aksatmadıklarını hem de arkadaşları ve öğretmeniyle her gün görüşme fırsatı bulduklarını ifade etmektedir.

Bu karakter, sorumluluk bilincine sahip ve vefalıdır. Bu özellikleri ile Yağız karakteri, sorumluluk ve dostluk değerleri bağlamında rol model nitelikler taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Bu Yağız karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk, özenetim ve sorumluluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Bu sayede hem derslerimizi aksatmadık hem de arkadaşlarımızla ve öğretmenimizle her gün görüşme fırsatı bulduk.” (İHBKD, s.68).

Özenetim Değeri:

“Teknolojinin hayatımızda önemli bir yeri olduğunu biliyordum. Fakat uzaktan eğitim sürecinde bunu daha iyi anladım. Teknolojinin eğitimde ne kadar önemli olduğunu çok iyi anladık.” (İHBKD, s.68).

Sorumluluk Değeri:

“Merhaba arkadaşlar! Ben Yağız. Geçtiğimiz yıllarda birçok öğrenci gibi ben de uzaktan eğitim aldım...Evlerimizde bilgisayar, tablet veya telefon ile EBA üzerinden canlı derslere katıldık.” (İHBKD, s.68).

4.1.2.10. Ebru Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci üniteye yer alan diğer bir karakter “Kaynaklarımız Tükensin” konusundaki Ebru karakteridir. Bu karakter, siyah kısa saçlı, beyaz tenli, kafasına taç takmış, sarı tişört ve yeşil etek giymiş, elinde not defteri ve kalemle yazı yazan bir kız çocuğu olarak betimlenmiştir. Ebru karakterinin, derste elektirik ve su kaynaklarının tükenmeye başladığını ve bunun sonuçlarını öğrendikleri ifade edilmektedir.

Öğretmenlerinin de kaynakları nasıl tasarruflu kullanmaları gerektiği ile ilgili bir ödev verdiği belirtilmektedir. Bununla ilgili olarak hem kendilerinin hem de aile bireylerinin kaynakları nasıl kullandığını defterlerine not etmelerini istemiştir. Ayrıca harcamalarını gösteren grafik ve tablo çizimleri de istenmiştir. Ebru'nun okuldan gelip, ellerini yıkayıp, üstünü değiştirip, defterini eline alarak annesini ve kardeşini izlemeye başladığı belirtilmektedir. Ebru'nun annesi mutfakta köfte hazırlamaktadır. Köfte için bir gün önceden kalan ekmekleri değerlendirmektedir. Ebru'nun annesi bulaşıkları da fırçayla sıyırıp makineye yerleştirmiştir. Ebru bunu neden yaptığını sormuştur. Annesi ise bulaşıkları su kullanmadan, fırçayla temizlerse ve makineyi kullanırsa su tasarrufu sağladığını ifade etmektedir. Ebru bunları not ederek ders çalışan kardeşinin odasına gitmiştir. Ebru, gündüz olmasına rağmen ışığı açan kardeşine, gündüz vakti ışığı açmamasını, odanın zaten aydınlık olduğunu, elektirik tasarrufu sağlayarak faturanın daha az geleceğini ifade etmektedir. Ebru babası gelince ona da ödevini anlatmış ve grafik, tablo hazırlamak için yardımını istemiştir. Su ve elektirik faturalarını kullanarak birlikte bir grafik hazırlamaya başlamışlardır.

Bu karakter, sorumluluk bilincine sahip, çevresine duyarlı ve araştırmacıdır. Bu özellikleri Ebru karakteri sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Ebru karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı, sorumluluk ve yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Hoş geldin babacığım!” (İHBKD, s.72).

Sorumluluk Değeri:

“Ebru ile arkadaşları, derste elektrik ve su kaynaklarımızın tükenmeye başladığını ve bunun ne gibi sonuçları olabileceğini öğrendiler...Öğretmenleri onlara kaynakları nasıl tasarruflu kullanabilecekleri ile ilgili bir ödev verdi. Kendilerinin ve aile bireylerinin kaynakları nasıl kullandığını defterlerine not etmelerini söyledi.” (İHBKD, s.71).

“Ayrıca harcamalarını gösteren grafik ve tablo çizimlerini de istedi. Ebru, okuldan eve gelir gelmez ellerini yıkayıp üstünü değiştirdi. Defterini eline aldı. Babası

işten gelene kadar annesini ve kardeşini izledi. Onların kullandıkları kaynakları not etmeye başladı.” (İHBKD, s.71).

“Ebru bu bilgileri hemen not etti...-Selim, gündüz vakti ışığı açmamalısın. Oda zaten aydınlık elektriği tasarruflu kullanırsan faturamız daha az gelir...Ebru bütün gün aile bireylerinin kaynakları nasıl kullandığını not etti.” (İHBKD, s.72).

Yardımseverlik Değeri:

“Öğretmenim, evdeki kaynakları nasıl kullandığımızı gözlemlememizi ve harcamalarımızı gösteren bir grafik ve tablo hazırlamamızı istedi. Bana yardım eder misin?” (İHBKD, s.72).

4.1.2.11. Anne Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci üniteye yer alan “Kaynaklarımız Tükenmesin” konusu kapsamındaki karakterlerden biri de Ebru’nun Annesidir. Anne karakteri, esmer, beyaz tişört ve mavi eteğinin üzerine sarı mutfak önlüğü giymiş, elinde tava ve bulaşık fırçası tutan genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Bu görsel ile anne karakterinin, sorumluluk sahibi bir rol model olarak konumlandırıldığı düşünülmektedir. Anne karakteri akşam yemeği hazırlamak için mutfaktadır. Köfte yapmak için önceden kalan ekmekleri kullanmakta ve bulaşıkları su kullanmadan fırça ile temizleyerek makineye yerleştirmektedir. Ebru bunu neden yaptığını sorduğunda ise tabakları fırçayla temizlerse suyu boşa akıtmamış olacağını ve tasarruf edeceğini ifade etmektedir.

Anne karakteri, tasarruflu ve sorumluluk bilincine sahiptir. Bu özellikleri ile sorumluluk değeri bağlamında rol model niteliklere sahip bir tutum sergilemektedir.

Bu anne karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk değerini** yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Annesi, akşam yemeği için köfte hazırlıyordu. Bunu yaparken bir gün önceden kalan ekmekleri köftenin içine katarak değerlendiriyordu.” (İHBKD, s.71).

“Annesi, köfteyi hazırladıktan sonra bulaşıkları bir fırça yardımıyla sıyırıp makineye yerleştirdi. -Tabakta kalan kırıntıları fırçayla temizlersek suyu boşa akıtmamış oluruz. Ayrıca bulaşıkları makinede yıkarsak su tasarrufu sağlarız kızım.” (İHBKD, s.71).

4.1.2.12. Selim Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci üniteye yer alan karakterlerden diğeri Ebru'nun kardeşi Selim karakteridir. Selim karakteri, esmer, renkli gözlü, yeşil çizgili tişört ve yeşil şort giymiş, yüzünde şaşkın bir ifade olan erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Selim karakteri gelişime açık bir karakterdir. Gündüz vakti ışığı açtığı için kendisini uyaran ablasının uyarısını hemen dikkate alarak ışığı kapatması sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Selim karakterinin rol model nitelikler göstermediği tespit edilmiştir.

Bu Selim karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı ve sorumluluk** değerini ifade etmektedir.

Saygı Değeri:

“Beni uyardığın için teşekkür ederim.” (İHBKD, s.72).

Sorumluluk Değeri:

“Kardeşi, ders çalışırken gündüz olmasına rağmen ışığı açmıştı...Selim hemen kalkıp ışığı kapattı. -Çok haklısın abla, ışığın açık olduğunu fark etmemişim.” (İHBKD, s.72).

4.1.2.13. Baba Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci ünite kapsamında yer alan karakterlerden bir diğeri Ebru'nun babasıdır. Baba karakteri konuyla ilgili metin ve görsellerde fiziksel olarak betimlenmemiştir. Baba karakteri eve geldikten sonra kızı ona ödevini anlatarak yardımını istemiştir. Baba ise kızına elbette yardım edeceğini ve hangi kaynakların kullanımı ile ilgili araştırma yaptığını sormuştur. Kızının verdiği cevaba karşılık olarak su ve elektirik faturalarını, kıyafet, alışveriş ve gıda harcamalarını da ekleyerek bir grafik hazırlamaları gerektiğini ifade etmektedir. Faturalara baktıklarında kasım ayında elektirik ve su faturalarının fazla geldiğini ve aralık ayında bu konuda tasarruflu davranmaya karar verdikleri vurgulanmaktadır.

Baba karakteri, yardımsever, iş birliğine açıktır. Bu özellikleri ile baba karakteri, sorumluluk ve yardımseverlik bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu baba karakteri, farklı ifadelerle **yardımseverlik ve sorumluluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Ebru ve babası, kasım ayında elektrik ve su faturalarının bir önceki aya göre fazla geldiğini fark ettiler. Aralık ayında bu konuda daha dikkatli olarak tasarruf etmeye karar verdiler.” (İHBKD, s.73).

Yardımseverlik Değeri:

“Elbette kızım...-O zaman su ve elektirik faturalarını getireyim. Ayrıca yaptığımız kıyafet alışverişi ve gıda harcamalarını da bu grafiğe eklemeliyiz kızım.” (İHBKD, s.72).

4.1.2.14. Nehir Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci üniteye yer alan karakterlerden bir diğeri Nehir karakteridir. Bu karakter, sarışın, saçları uzun ve toplanmış, renkli gözlü, kısa kol gömlekli, sırada arkadaşının yanında oturan kız çocuk olarak betimlenmiştir. Nehir, okula geldiğinde sıra arkadaşı Alper’in yorgun olduğunu ve gözlerini ovuşturduğunu görmüştür. Nil Alper’e hasta olup olmadığını sorduğunda arkadaşının gece geç yattığını öğrenmiştir. Alper’e hasta olmadığına sevindiğini ancak erken yatması gerektiğini söylemektedir. Nil, arkadaşına günlük planını göstererek bu plana uyduğunda işlerini zamanında ve aksatmadan yaptığını ifade etmektedir.

Nehir karakteri, dost canlısı, vefalı ve disiplinlidir. Bu özellikleri ile Nil karakteri dostluk ve özdenetim değerleri bağlamında rol model nitelikler göstermektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **dostluk ve özdenetim** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Nehir, okula geldiğinde sıra arkadaşı Alper’in yorgun olduğunu ve gözlerini ovuşturduğunu gördü. Alper’e, -Hasta mısın? ...-Evet Alper. Bak sana ne göstereceğim? Bu benim günlük planım.” (İHBKD, s.75).

Özdenetim Değeri:

“Hasta olmama sevindim ama uykusuz kalmamak için erken yatmalıydım...Bu plana uyduğumda işlerimi zamanında ve aksatmadan yapıyorum.” (İHBKD, s.75).

4.1.2.15. Alper Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter Alper karakteridir. Bu karakter, kızıl ve kıvrık saçlı, sarı tişörtlü, uykulu bir şekilde gözlerini ovuşturan, sırada arkadaşının yanında oturan bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Alper karakteri, Alper karakteri kendisine hasta olup olmadığını soran arkadaşına, hasta olmadığını ancak akşam tablet ile uzun süre oynadığından dolayı gece geç yattığını ifade etmektedir. Alper karakteri, çantasını açtığında Türkçe kitabının olmadığını fark edip, çantasını hazırlamadığı için kitabını evde unuttuğunu anlamıştır. Arkadaşına çantasını hazırlamayı unuttuğunu ve uzun süre oynamaktan duyduğu pişmanlığı vurgulamaktadır. Alper, arkadaşının günlük planını gördüğünde öğretmenin derslerde plan yapmaktan ve bunun faydalarından bahsettiğini hatırlamıştır. Bu yaşadığından bir ders çıkaran Alper eve gidip bir plana yapmaya ve daha düzenli, başarılı bir öğrenci olmaya karar vermiştir. Bu karakter, özdenetim değerine sahip olunmamasının sonucunu göstererek özdenetim değerini yansıtmaktadır. Alper çantasını hazırlamadan geldiği için Türkçe kitabını unutmuştur ve kendine, çevresine karşı sorumluluğunu yerine getirmemiştir. Bu davranışı, olumsuz bir örnekle, sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

Alper karakteri bir rol model olabilecek nitelikler göstermediği görülmüştür.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **özdenetim ve sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Özdenetim Değeri:

“Hayır, hasta değilim. Dün akşam tablet ile uzun süre oyun oynadım. Gece geç yattığım için uykusuz kaldım...-Çantamı hazırlamadan gelmişim. Keşke uzun süre oynamasaydım ve çantamı hazırlayıp erkenden yatsaydım...” (İHBKD, s.75).

“Alper, öğretmenin de önceki derslerde plan yapmaktan ve planlı olmanın faydalarından bahsettiğini hatırladı. Eve gider gitmez bir plan yapıp duvarına asacaktı. Böylece daha düzenli ve başarılı bir öğrenci olacaktı.” (İHBKD, s.75).

Sorumluluk Değeri:

“Çantasını açan Alper, Türkçe kitabının olmadığını fark etti. Çantasını ders programına göre hazırlamayı unutmuştu.” (İHBKD, s.75).

4.1.2.16. Yiğit Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci ünite kapsamında yer alan bir diğer karakter, Yiğit karakteridir. Bu karakter, sarı kıvrıcık saçları olan, başında mavi şapka takan, kırmızı tişört ve siyah şort giymiş, oyuncak reyonunun önünde annesinin elini tutan erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Yiğit karakteri, karakteri hafta sonu alışveriş merkezi gitmiştir. Oyuncak reyonunda kırmızı bir araba gören Yiğit, arabanın çok güzel olduğunu ve biriktirdiği para ile onu almak istediğini söylemektedir. Annesinin Yiğit’e yaptığı açıklamadan dolayı Yiğit arabayı almaktan vazgeçmiştir. Annesinin sunduğu fikre katılarak ayakkabı reyonuna gitmeyi teklif etmektedir. Yiğit karakteri, annesinin rehberliğiyle ihtiyacını önceliklendirmeyi öğrenmektedir. Yiğit, annesiyle birlikte alışveriş merkezine gitmesi aile birliğine önem vermeyi yansıtmaktadır.

Yiğit karakteri anlayışlıdır ve davranışlarını kontrol edebilmektedir. Bu özellikleri ile Yiğit karakteri özdenetim değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu Yiğit karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sevgi ve özdenetim** değerini yansıtmaktadır.

Sevgi Değeri:

“Yiğit ve annesi hafta sonu alışveriş merkezine gitmişlerdi.” (İHBKD, s.78).

Özdenetim Karakteri:

“Peki anneciğim. Öyleyse ayakkabı reyonuna gidelim.” (İHBKD, s.78).

4.1.2.17. Anne Karakterinden Yansıtılan Değerler

İkinci ünite de yer alan diğer bir karakter ise Yiğit’in annesidir. Bu karakter, siyah saçlı, mor elbiseli, çocuğunun elinden tutan bir kadın olarak betimlenmiştir. Anne karakteri hafta sonu oğluyla birlikte alışveriş merkezine gitmiştir. Oğlunun biriktirdiği para ile oyuncak araba almak istemesi üzerine; evde bu arabaya benzeyen bir oyuncağının olduğunu, bunu almasına gerek olmadığını, yakında basketbol kursuna gideceğinden dolayı ihtiyacı olan spor ayakkabıyı almasını söylemektedir. Böylelikle aile bütçesine de katkı sunacağını söylemektedir. Anne karakteri oğluna rehberlik eden ve bütçe yönetimi bilincine sahip bir tutuma sahiptir.

Anne karakteri, yönlendirici, ailesine karşı sorumluluk bilincine sahiptir. Bu özellikleri ile anne karakteri, sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikler göstermektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Evde buna benzeyen bir oyuncak araban var oğlum. Yakında basketbol kursuna başlayacaksın ve bir spor ayakkabıya ihtiyacın olacak. Biriktirdiğin parayla spor ayakkabı alarak aile bütçemize de katkıda bulunmuş olursun.” (İHBDK, s.78).

4.1.3. Üçüncü Ünite: Sağlıklı Hayat

Bu üniteye yer alan beş konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller ayrıntılı olarak incelenmiş; elde edilen bulgular **hangi değer, ne kadar ve kim üzerinden** sorularına yanıt verecek şekilde tablo hâline getirilmiştir.

Tablo 4.5: “Sağlıklı Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Değer/ Toplam Görülme Sıklığı (f)	Değeri Yansıtan Karakter Sayısı	Karakter Türü	Değeri Yansıtan Tutum/Davranış Kodları
Özdenetim (f=7)	2	İnsan	K4/1
Saygı (f=7)	4	İnsan	K6/1,3
Sevgi (f=5)	2	İnsan	K7/1
Sorumluluk (f=14)	2	İnsan	K8/1
Vatanseverlik (f=4)	3	İnsan	K9/3

Tabloda yer alan frekanslar (f), ilgili değerün üniteye metin, diyalog ve görseller aracılığıyla toplam görülme sayısını; karakter sayısı ise söz konusu değeri yansıtan farklı karakter sayısını ifade etmektedir. Bir karakter birden fazla değeri yansıtabilmektedir. Bu nedenle değerler bazında hesaplanan karakter sayılarının toplamı, üniteye yer alan benzersiz karakter sayısından (n=4) daha yüksek olabilmektedir.

Tablo 4.5’te, “Sağlıklı Hayat” ünitesinde yer alan değerlerin karakterler aracılığıyla nasıl ve ne sıklıkta yansıtıldığı ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu dağılıma ilişkin genel betimleyici çerçeveyi ortaya koymak amacıyla, üniteye yer alan karakter sayısı ile değer–karakter eşleşmelerine ilişkin toplu göstergeler Tablo 4.6’de verilmiştir.

Tablo 4.6: “Sağlık Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler

Gösterge	Değer
Ünitede tespit edilen benzersiz karakter sayısı	4
Değer-karakter eşleşmelerinin toplamı (Tablo 5’teki karakter sayılarının toplamı)	13
Değerlerin toplam görülme sıklığı (f toplamı)	37

Bu tabloda sunulan göstergeler, nitel doküman analizi kapsamında elde edilen bulguların genel betimleyici çerçevesini ortaya koymak ve Tablo 4.5’te sunulan değer dağılımını bütüncül olarak özetlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 4.5 ve Tablo 4.6’da sunulan bulgular doğrultusunda, “Sağlıklı Hayat” ünitesine ilişkin genel değerlendirmeler aşağıda ele alınmıştır.

4.1.3.1. Üniteden Elde Edilen Genel Bulgular

“Sağlıklı Hayat” ünitesinde yer alan beş konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller incelendiğinde, değerler eğitimi bağlamında **toplam 4 farklı karakter** aracılığıyla değerlerin aktarıldığı belirlenmiştir. Tablo 4.5’te yer alan *değeri yansıtan karakter sayısı* değer bazında hesaplandığından, aynı karakter birden fazla değeri yansıtabilmekte; bu nedenle söz konusu sütunlardaki toplamlar, üniteadaki **benzersiz karakter sayısına (n=4)** birebir karşılık gelmeyebilmektedir. İncelen karakterlerin her birinin, farklı bağlamlarda **en az bir değeri** yansıttığı tespit edilmiştir.

Ünitedeki karakterlerin tamamının **insan türünde** olduğu, başka bir karakter çeşidine yer verilmediği görülmüştür. Cinsiyet dağılımı açısından değerlendirildiğinde, kadın karakterlerin erkek karakterlere kıyasla daha fazla temsil edildiği belirlenmiştir. Ayrıca üniteye yer alan **karakterlerin 4’ünün rol model niteliği taşıdığı** tespit edilmiştir.

Ünite genelinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen **on kök değer**in **beşine** en az bir kez yer verildiği belirlenmiştir. Ünite genelinde en az bir kez yer verilen değerler; **özdenetim, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik değerleridir**. İkinci ünite kapsamında **adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, yardımseverlik** değerlerine ise yer verilmediği saptanmıştır. Tablo 4.5’te sunulan bulgular doğrultusunda, değerlerin üniteadaki **toplam görülme sıklıkları** incelendiğinde, **sorumluluk** değerinin (f=14) en sık işlenen değer olduğu; **vatanseverlik** değerinin ise (f=4) en az yansıtılan değer olduğu

görülmüştür. Bunun yanı sıra **özdenetim** (f=7) ve **saygı** (f=7) değerlerinin orta düzeyde yer aldığı; **sevgi** (f=5) değerinin ise üniteye görece düşük sıklıkta yansıtıldığı tespit edilmiştir.

4.1.3.2. Kız Çocuk ve Kardeşi Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında üçüncü üniteye yer alan ilk karakter ismi belli olmayan kız çocuk ve kardeşidir. Kız çocuk karakteri, kumral ve saçları iki yandan örülmüş, kırmızı tişört giymiş, ilk görselde ailesiyle birlikte yemek yiyen; ikinci görselde ise sinema salonunda elinde mısırla oturan bir kız olarak betimlenmiştir. Kardeşi ise sarışın, saçları iki yandan örülmüş, sarı tişört ve mavi etek giymiş, ilk görselde ailesiyle yemek yiyen, ikinci görselde sinema salonunda oturan bir kız çocuk olarak betimlenmiştir. Kız çocuk ve kardeşi hafta sonu ailesiyle birlikte film izlemek için alışveriş merkezine gitmişlerdir. Ailece izleyebilecekleri bir film seçtikten sonra babası sinema biletlerini almış ve film başlayana kadar yemek yemeye karar vermişlerdir. Kız çocuk, yemekten önce hep birlikte lavaboya gidip ellerini yıkadıktan sonra kullandıkları peçeteleri çöp kutusuna attıklarını vurgulamaktadır. Kız çocuk, yemek alanına gidip yemek sipariş ettiklerini ve yemeklerini üzerlerine dökmeden yediklerini belirtmektedir. Daha sonra sinemanın bulunduğu kata giden aile filmi izleyecekleri salona girmişlerdir. Kız çocuk, yerlerine oturduklarını ve film başlayana kadar sessizce beklediklerini ifade etmektedir. Kız çocuk ve kardeşi filmi heyecanla izlemişlerdir. Annesinin film arasında aldığı mısırla keyifle yediklerini söyleyen karakter, film bittikten sonra çöplerini salonun dışındaki çöp kutusuna attıklarını vurgulamaktadır. Ancak bazı insanların çöplerini yere bıraktığını ve temizlik görevlisi içeri girdiğinde kendilerinin çöplerini atmasından dolayı teşekkür etmesine kız çocuk ve kardeşi şaşırmıştır. Anne ve babasının kendilerine açıklama yapmasından ve takdir etmesinden sonra iki kardeş teşekkür edip evlerine gitmek için arabalarına gittiklerini ifade etmektedir.

Bu karakter, çevresine karşı duyarlı, anlayışlı ve sorumluluk bilincine sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler **üzerinden özdenetim, saygı, sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Özdenetim Değeri:

“Kardeşim ve ben yemeğimizi üzerimize dökmeden yemeye dikkat ettik.” (İHBKD, s.105).

Saygı Değeri:

“Hepimiz yerlerimize oturduk ve filmin başlamasını sessizce bekledik.” (İHBKD, s.106).

“Elimizdeki çöpleri görünce bize gülümseyerek teşekkür etti...Biz de bu keyifli hafta sonu için anne ve babamıza teşekkür ettik” (İHBKD, s.106).

Sevgi Değeri:

“Hafta sonu ailemle birlikte film izlemek için alışveriş merkezindeki sinemaya gittik. Ailecek izleyebileceğimiz bir film seçtik. Sinema biletlerimizi alan babam, filmin başlamasına bir saat olduğunu ve o zamana kadar yemek yiyebileceğimizi söyledi. Bu fikir hepimizin çok hoşuna gitti.” (İHBKD, s.105).

“Hep birlikte evimize gitmek için alışveriş merkezinden çıkıp arabamıza bindik.” (İHBKD, s.106).

Sorumluluk Değeri:

“Yemekten önce hep birlikte lavaboya gittik. Ellerimizi sabunla yıkadıktan sonra kurulamak için kullandığımız peçeteleri çöp kutusuna attık.” (İHBKD, s.105).

“Film bittiğinde sinema salonundan çıkarken çöplerimiz salonun dışındaki çöp kutusuna atmak için yanımıza aldık. Biz çöplerimizi alırken bazı insanların çöplerini koltuklarda ve yerde bıraktığını gördük. O sırada içeriye salonu temizlemek için bir görevli girdi.” (İHBKD, s.106).

Vatanseverlik Değeri:

“Alışveriş merkezleri, okullar, parklar, camiler, toplu taşıma araçları, konferans salonları, ortak kullanım alanlarından bazılarıdır.” (İHBKD, s.106).

“Ortak kullanım alanlarında hem kendi sağlığımızı hem de diğer insanların sağlığını korumak için dikkat etmemiz gereken kurallar vardır. Tuvaletleri ve lavaboları temiz kullanmak, yerlere çöp atmamak bu kurallardan birkaçıdır.” (İHBKD, s.106).

4.1.3.3. Anne Karakterinden Yansıtılan Değerler

Üçüncü ünite de yer alan “Temizlik ve Hijyen Kurallarına Dikkat Ediyorum” konusu kapsamında yer alan karakterlerden bir diğeri de kız çocuk ve kardeşinin annesidir. Anne karakteri, kumral, mor tişörtlü ve siyah pantolonlu, ilk görselde çocukları ve eşiyle yemek yiyen, ikinci görselde sinema salonunda oturan güler yüzlü genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Anne karakteri, film arasında ailesine mısır almıştır. Anne karakteri çocuklarının çöplerini çöp kutusuna atması üzerine çocuklarını takdir etmektedir. Sinema, tiyatro gibi ortak kullanım alanlarında herkesin temizlik kurallarına dikkat etmesi gerektiğinden bahsetmektedir.

Bu karakter, çevre bilinci olan, kural ve kaideleri önemseyen ve buna uyan bir karakterdir. Bu özellikleriyle anne karakteri, saygı ve vatanseverlik değerleri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Bu anne karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Bu kurallara dikkat ettiğimiz için bizi takdir etti.” (İHBKD, s.106).

Vatanseverlik Değeri:

“Annem sinema, tiyatro gibi ortak kullanım alanlarında herkesin temizlik kurallarına dikkat etmesi gerektiğinden bahsetti.” (İHBKD, s.106).

4.1.3.4. Baba Karakterinden Yansıtılan Değerler

Üçüncü ünite kapsamında yer alan karakterlerden biri de kız çocuk ve kardeşinin babası karakteridir. Baba karakteri, turuncu ve kıvrık saçlı, renkli gözlü, yeşil tişört giymiş, ilk görselde çocukları ve eşiyle yemek yiyen, ikinci görselde sinemada oturan bir karakter olarak betimlenmiştir. Baba karakteri, ailece gittikleri sinemada biletleri alıp film başlayana kadar yemek yiyebileceklerini söylemektedir. Yemek alanında yemekleri sipariş eden baba, sinemada da biletleri kontrol edip herkese oturacağı yeri göstermektedir. Temizlik görevlisinin neden teşekkür ettiğini açıklayan baba karakteri, çöplerini çöp kutusuna attıkları için teşekkür ettiğini belirtmektedir. Baba karakteri, bu davranışlarından dolayı çocukları takdir etmektedir. Baba karakterinin sinemada ailesinin

oturacağı yerleri göstermesi ve temizlik görevlisinin neden teşekkür ettiğini söylemesi diğer insanların kişiliklerine değer verdiğini göstermektedir.

Bu karakter, alçak gönüllü ve duyarlıdır. Bu özellikleri ile baba karakteri, saygı değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar göstermektedir.

Bu baba karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı değerini** yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Biletimiz kontrol eden babam, oturacağımız koltukları gösterdi...Babam yerlere çöp atmadığımız için görevlinin bize teşekkür ettiğini söyledi.” (İHBKD, s.106).

4.1.4. Dördüncü Ünite: Güvenli Hayat

Bu üniteye yer alan yedi konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller ayrıntılı olarak incelenmiş; elde edilen bulgular **hangi değer, ne kadar ve kim üzerinden** sorularına yanıt verecek şekilde tablo hâline getirilmiştir.

Tablo 4.7: “Güvenli Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Değer/Toplam Görülme Sıklığı (f)	Değeri Yansıtan Karakter Sayısı	Karakter Türü	Değeri Yansıtan Tutum/Davranış Kodları
Dostluk (f=2)	1	İnsan	K2/4
Özdenetim (f=10)	2	İnsan	K4/1,2
Saygı (f=4)	2	İnsan	K6/3
Sorumluluk (f=20)	6	İnsan	K8/1
Vatanseverlik (f=7)	2	İnsan	K9/3
Yardımseverlik (f=3)	6	İnsan	K10/3,4

Tabloda yer alan frekanslar (f), ilgili değerün üniteye metin, diyalog ve görseller aracılığıyla toplam görülme sayısını; karakter sayısı ise söz konusu değeri yansıtan farklı karakter sayısını ifade etmektedir. Bir karakter birden fazla değeri yansıtabilmektedir. Bu nedenle değerler bazında hesaplanan karakter sayılarının toplamı, üniteye yer alan benzersiz karakter sayısından (n=15) daha yüksek olabilmektedir.

Tablo 4.7’de, “Güvenli Hayat” ünitesinde yer alan değerlerin karakterler aracılığıyla nasıl ve ne sıklıkta yansıtıldığı ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu dağılıma

ilişkin genel betimleyici çerçeveyi ortaya koymak amacıyla, üniteye yer alan karakter sayısı ile değer-karakter eşleşmelerine ilişkin toplu göstergeler Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8: “Güvenli Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler

Gösterge	Değer
Üniteye tespit edilen benzersiz karakter sayısı	15
Değer-karakter eşleşmelerinin toplamı (Tablo 7’deki karakter sayılarının toplamı)	19
Değerlerin toplam görülme sıklığı (f toplamı)	46

Bu tabloda sunulan göstergeler, nitel doküman analizi kapsamında elde edilen bulguların genel betimleyici çerçevesini ortaya koymak ve Tablo 4.7’de sunulan değer dağılımını bütüncül olarak özetlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 4.7 ve Tablo 4.8’de sunulan bulgular doğrultusunda, “Güvenli Hayat” ünitesine ilişkin genel değerlendirmeler aşağıda ele alınmıştır.

4.1.4.1. Üniteden Elde Edilen Genel Bulgular

“Güvenli Hayat” ünitesinde yer alan yedi **konu** kapsamındaki metin, diyalog ve görseller incelendiğinde, değerler eğitimi bağlamında **toplam 15 farklı karakter** aracılığıyla değerlerin aktarıldığı belirlenmiştir. Tablo 4.8’de yer alan *değeri yansıtan karakter sayısı* değer bazında hesaplandığından, aynı karakter birden fazla değeri yansıtabilmekte; bu nedenle söz konusu sütunlardaki toplamalar, üniteye **benzersiz karakter sayısına (n=15)** birebir karşılık gelmeyebilmektedir. İncelenen karakterlerin her birinin, farklı bağlamlarda **en az bir değeri** yansıttığı tespit edilmiştir.

Üniteye yer alan karakterlerin tamamının **insan türünde** olduğu, başka bir karakter çeşidine yer verilmediği görülmüştür. Cinsiyet dağılımı açısından değerlendirildiğinde, kadın karakterler ile erkek karakterlerin eşit olarak temsil edildiği bir karakterin ise cinsiyetinin belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca üniteye yer alan karakterlerin **13’ünün rol model niteliği taşıdığı; 2 karakterin** ise rol model özelliği göstermediği belirlenmiştir.

Ünite genelinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen **on kök değer**in **altısına** en az bir kez yer verildiği belirlenmiştir. Ünite genelinde en az bir kez yer verilen değerlerin **dostluk, özdenetim, saygı, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverlik değerleri olduğu; adalet, dürüstlük, sabır ve sevgi** değerlerine ise yer verilmediği

saptanmıştır. Tablo 4.8’de sunulan bulgular doğrultusunda, değerlerin ünitedeki toplam görülme sıklıkları incelendiğinde, **sorumluluk** değerinin (f=20) en sık işlenen değer olduğu; **dostluk** değerinin ise (f=2) en az yansıtılan değer olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra **özdenetim** (f=10) ve **vatanseverlik** (f=7) değerlerinin orta düzeyde yer aldığı; **saygı** (f=4) ve **yardımseverlik** (f=3) değerlerinin ise üniteye diğer değerlere göre düşük sıklıkta yansıtıldığı tespit edilmiştir.

4.1.4.2. Sibel Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü ünite kapsamında yer alan ilk karakter Sibel karakteridir. Bu karakter, kumral, uzun dalgalı saçları toplanmış, mor elbiseli, kaldırımda yürüyen bir kız çocuğu olarak betimlenmiştir. Sibel karakterinin cadde ve sokaklarda yürürken güvenliği için kaldırımları kullandığı ifade edilmektedir ayrıca kaldırımın yola uzak tarafından yürüdüğü de vurgulanmaktadır.

Sibel karakteri, kurallara uyan, dikkatli bir vatandaştır. Bu özellikleri ile Sibel karakteri, vatanseverlik değeri bağlamında rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Bu Sibel karakteri, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Sibel, cadde ve sokaklarda yürürken güvenliği için kaldırımları kullanır. Kaldırımın yola uzak tarafından yürür.” (İHBKD, 121).

4.1.4.3. Kürşat Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü üniteye yer alan “Trafik Kurallarına Uyalım” konusundaki karakterlerden bir diğeri Kürşat karakteridir. Bu karakter, kumral, beyaz tişört ve mavi şort giymiş, sırtında çantası olan ve okul kapısının önündeki yaya geçidinde bekleyen bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Kürşat karakterinin karşıdan karşıya geçerken yaya geçidini, okul geçidini ve trafik ışığının bulunduğu güvenli geçiş yerlerini kullandığı ifade edilmektedir.

Bu karakter, dikkatli ve kurallara uyan bir vatandaştır. Bu özellikleri ile Kürşat karakteri, vatanseverlik bağlamında rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Kürşat karakteri, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Kürşat karşıdan karşıya geçerken yaya geçidini, okul geçidini ve trafik ışığının bulunduğu güvenli geçiş yollarını kullanır.” (İHBKD, s.121).

4.1.4.4. Aylin Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü üniteye yer alan bir diğer karakter Aylin karakteridir. Bu karakter, turuncu uzun saçları iki yandan örülmüş, yeşil tişörtlü ve mor etekli, pembe ayakkabılı, yaya geçidinden karşıya geçmekte olan güler yüzlü bir kız çocuğu olarak betimlenmiştir. Aylin karakterinin, trafik ışıklarının bulunduğu yerlerde karşıdan karşıya geçerken yayalar için yeşil ışığın yanmasını beklediği ifade edilmektedir.

Aylin karakteri, dikkatli ve kurallara uyan bir vatandaşdır. Bu özellikleriyle Aylin karakteri, vatandaşlık değeri bağlamında rol model davranışlar ortaya koymaktadır.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Aylin, trafik ışıklarının bulunduğu yerlerde karşıdan karşıya geçerken yayalar için yeşil ışığın yanmasını bekler.” (İHBKD, s.122).

4.1.4.5. Emir Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabı dördüncü üniteye yer alan karakterlerden diğeri de Emir karakteridir. Bu karakter, kumral, renkli gözlü, sarı tişört ve mavi şort giymiş, araç koltuğunda emniyet kemeri bağlanmış bir şekilde oturan bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Emir karakterinin, araç içinde yolculuk ederken arka koltukta oturduğu ve emniyet kemerini taktığı ifade edilmektedir. Ayrıca yolculuk sırasında elini, kolunu ve başını dışarı çıkarmadığı da belirtilmektedir.

Emir karakteri, dikkatli ve kurallara uyan bir vatandaşdır. Bu özellikleriyle Emir karakteri, vatanseverlik değeri bağlamında rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Bu Emir karakteri, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Emir, araç içinde yolculuk ederken arka koltukta oturur ve emniyet kemerini takar. Yolculuk sırasında elini, kolunu ve başını dışarı çıkarmaz.” (İHBKD, s.122).

4.1.4.6. Çağrı Karakterinden Yansıtılan Değerler

Bu ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter Çağrı karakteridir. Çağrı karakteri, esmer, gözlüklü, beyaz çizgili tişört ve pantolon giymiş, kaldırırda iki aracın arasında geçmeden bekleyen bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Çağrı karakterinin, duran iki aracın arasından geçmediği ve duran iki aracın arasından geçerken araçlar hareket ederse bir kazana yaşanabileceği ifade edilmektedir. Bu yüzden güvenli geçiş yerlerinden karşıya geçtiği vurgulanmaktadır.

Bu karakter, dikkatli ve kurallara uyan bir vatandaşdır. Bu özellikleriyle Çağrı karakteri, vatanseverlik değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar göstermektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Çağrı, duran iki aracın arasından geçmez. Çünkü duran iki aracın arasından geçerken araçlar hareket ederse kaza yaşanabilir. Bu yüzden karşıdan karşıya geçerken güvenli geçiş yollarını kullanır.” (İHBKD, s.122).

4.1.4.7. Eylül Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü üniteye yer alan bir diğer karakter Eylül karakteridir. Bu karakter, sarışın, kısa saçlı, beyaz tişört ve pembe etek giymiş, mavi sırt çantalı, okul servisinin yanında bekleyen bir kız çocuk olarak betimlenmiştir. Eylül karakterinin, okul servis aracına binerken ve inerken aracın durmasını ve kapının tamamen açılmasını beklediği ifade edilmektedir.

Bu karakter, dikkatli ve kurallara uyan bir vatandaşdır. Bu özellikleri ile Eylül karakteri vatanseverlik değeri bağlamında rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Bu Eylül karakteri, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Eylül, okul servis aracına binmek ve araçtan inmek için aracın durmasını, kapısının tamamen açılmasını bekler.” (İHBKD, s.122).

4.1.4.8. Hakan Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki dördüncü ünite de bulunan karakterlerden biri de Hakan'dır. Bu karakter, turuncu ve kıvrırcık saçlı, yeşil kareli tişört giymiş, mutfak tezgahının önünde duran ve yüzünde acı bir ifade bulunan erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Hakan karakteri, okula gitmek için sabah erkenden kalkmıştır ve kahvaltısını ettikten sonra çantasını hazırlamaya başlamıştır. Beslenmesi için sandviç hazırlarken yanlışlıkla parmağını kestiği ifade edilmektedir. Telaşla annesine seslendikten sonra yanına gelen annesi Hakan'ın parmağındaki yarayı temizlemiş ve yara bandı yapıştırılmıştır. Hakan'ın o gün okula parmağı sarılı şekilde gittiği ve başına gelenleri arkadaşlarına anlattığı belirtilmektedir. Hakan ve arkadaşı teneffüs zili çaldığında sınıftan koşarak çıktığı, fakat yeni silinen koridorların hala ıslak olmasından kaynaklı az kalsın arkadaşı İsmail'in düşeceği ifade edilmiştir. Olayı gören nöbetçi öğretmen, Hakan'ı ve İsmail'i uyarmış ve kaygan zemin işaretini göstermiştir. Böylelikle iki arkadaşın kaygan zemin işaretinin önemini anladıkları vurgulanmıştır.

Bu karakter, sorumluluk bilincine sahiptir. Bu özellik doğrultusunda Hakan karakterinin, sorumluluk değeri bağlamında öğrencilere rol model teşkil eden nitelikler sunmaktadır.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Hakan okula gitmek için sabah erkenden kalktı. Kahvaltısını ettikten sonra çantasını hazırlamaya başladı. Beslenmesine koyacağı sandviçini kendi hazırlamak istedi...Arkadaşlarına başına gelenleri anlatarak onları uyardı” (İHBDK, s.124).

4.1.4.9. Anne Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü ünite kapsamında yer alan bir diğer karakter Hakan'ın annesi karakteridir. Bu karakter, sarışın, kısa saçlı, mor tişört ve sarı mutfak önlüğü giymiş, mutfak tezgahının önünde duran, elinde yara bandı olan genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Hakan'ın annesi karakteri, çocuğu kendisine seslendiğinde yanına geldiği ifade edilmektedir. Anne çocuğun parmağındaki yarayı temizlemiş ve parmağına yara bandı yapıştırılmıştır. Ardından çocukların kesici aletleri kullanmalarının çok tehlikeli olduğunu belirtmiştir. Hakan'ın annesi karakteri, kesici aletle ilgili uyarısını yaparak

sorumluluk değerini yansıtmaktadır. Anne karakteri, Hakan’ın kesilen parmağı ile ilgilenmesi ise merhametli olma tutumunu göstermektedir.

Anne karakteri, merhametli ve bilinçlidir. Bu özellikler doğrultusun anne karakteri, yardımseverlik bağlamında rol model teşkil eden nitelikler sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Ardından çocukların kesici aletleri kullanmalarının çok tehlikeli olduğunu söyledi.” (İHBKD, s.124).

Yardımseverlik Değeri:

“Annesi hemen Hakan’ın yanına geldi. Hakan’ın parmağındaki yarayı temizledi ve çekmecedan aldığı yara bandını Hakan’ın parmağına yaptırdı.” (İHBKD, s.124).

4.1.4.10. İsmail Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter İsmail karakteridir. Bu karakterin, görsellerde ya da metinde herhangi bir betimlemesi yapılmamıştır. İsmail karakterinin, arkadaşı Hakan ile sınıftan koşarak çıktığı o sırada yeni temizlenmiş olan koridorların hala ıslak olduğu ve İsmail’in de az kalsın düşeceği ifade edilmektedir. Nöbetçi öğretmenin uyarısından sonra İsmail ve arkadaşı Hakan ıslak zemin işaretinin önemini anlamıştır.

Bu karakterin rol model olarak nitelendirilen bir davranışı göstermediği düşünülmektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **özdenetim değerini** yansıtmaktadır.

Özdenetim Değeri:

“Teneffüs zili çaldığında Hakan ve arkadaşı İsmail sınıftan koşarak çıktı. Koridorlar ıslaktı, İsmail az kalsın düşüyordu. Hakan ve İsmail, kaygan zemin işaretinin önemini anlamış oldular.” (İHBKD, s.124).

4.1.4.11. Nöbetçi Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü üniteye yer alan diğer karakter nöbetçi öğretmen karakteridir. Bu karakterin, görsellerde veya metinde herhangi bir betimlemesi yapılmamıştır. Nöbetçi öğretmen, sınıftan koşarak çıkan çocuklardan birinin yeni temizlenen koridorun hala ıslak olmasından kaynaklı az kaslın düşeceğini görmüştür. Çocuklara kaygan zemin işaretini gösterip onları kaygan zeminde koşturamaları konusunda uyardığı belirtilmektedir. Nöbetçi öğretmen, görevinin gereği yerine getirerek çevresinde olana bitene kayıtsız kalmamaktadır. Kaygan zeminde koşan çocukları uyarak kendine ve çevresine karşı sorumlu olmayı yansıtmaktadır.

Nöbetçi öğretmen karakteri, dikkatli ve çevresine karşı duyarlıdır. Bu özellikler doğrultusunda nöbetçi öğretmen karakteri, sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Olayı gören nöbetçi öğretmen, kaygan zemin işaretini gösterdi ve onları kaygan zeminde koşturamaları konusunda uyardı.” (İHBKD, s.124).

4.1.4.12. Kenan Bey Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü ünite kapsamında yer alan “Acil Durumlarda Yapmamız Gerekenler” konusundaki karakterlerden biri Kenan Beydir. Bu karakter, esmer, bıyıklı, yeşil kazak ve kahverengi pantolon giymiş, apartmanın yangın merdiveninin üst katında bulunan ve dumandan etkilenmiş gibi duran bir erkek olarak betimlenmiştir. Kenan Bey, işten eve döndüğünde yoğun bir yanık kokusu almıştır. İçeri girdiğinde televizyon kablosunun tutuştuğunu görmüş ve hemen 112’yi arayıp itfaiye çağırmıştır. Kenan Bey, açık olan kapı ve pencereyi kapatmış yangının yayılmasını engellemiştir. Sakin bir şekilde apartmandaki komşularının kapılarını çalarak yangından haberdar ettiği belirtilmektedir. Komşular, tahliye yolunu takip edip apartmanın yangın merdiveninden güvenli bir şekilde bahçeye ulaşmışlardır. Ekiplerin de zamanında gelerek yangını söndürdüğü ifade edilmektedir.

Kenan Bey karakteri, bilinçli, merhametli ve çevresine karşı duyarlıdır. Bu özellikleri ile Kenan Bey, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve yardımseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Kenan Bey işten eve dönmüştü. Kapıyı açınca yoğun bir yanık kokusu aldı. İçeri girince televizyon kablusunun tutuştuğunu gördü ve hemen 112’yi arayarak itfaiye ekiplerini çağırdı. Açık olan kapı ve pencereleri kapatarak yangının yayılmasını engelledi...Ekipler eve zamanında ulaşarak yangını söndürdüler.” (İHBKD, s.128).

Yardımseverlik Değeri:

“Sakin bir şekilde apartmandaki komşularının kapılarını çalarak onlara evindeki yangından bahsetti. Komşular, tahliye yolunu takip ederek çıkış kapılarına ulaştılar. Apartmanın yangın merdivenini kullanarak güvenli bir şekilde bahçeye indiler.” (İHBKD, s.128).

4.1.4.13. Kız çocuk Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki dördüncü üniteye yer alan karakterlerden biri de kız çocuktur. Bu karakter, kumral, renkli gözlü, uzun saçları toplu, yeşil elbiseli, elinde mavi kitap tutan, güvenlik görevlisinin yanında yüzünde ağlamaklı bir ifadeyle duran kız çocuk olarak betimlenmiştir. Kız çocuk karakteri, hafta sonu resim kursundan sonra annesiyle markete gittiğinden bahsetmektedir. Kız çocuk karakteri, gözünün kitap ve dergi reyonuna takıldığını ve uzun zamandır okumak istediği kitabın reyonda olup olmadığını merak ettiğini ifade etmektedir. Kitabı alıp gelirim diye düşünerek tek başına reyonun olduğu tarafa giden kız çocuk, aradığı kitabı bulup annesinin yanına doğru yürüdüğünü belirtmektedir. Ancak annesini bulamamıştır. Marketin çok büyük olduğunu ve annesini ne tarafta arayacağını bilmediğini belirtmektedir. Telaşla olduğu yerde dönen kız çocuk tanımadığı bir kişinin yanına gelerek yardım edebileceğini söylediğinden bahsetmektedir. Bu sırada annesinin ve öğretmenin söylediği aklına gelmiştir ve yabancıların yardımını istemediğini belirtmiştir. Kız çocuğunun derste öğrendiklerini hatırlaması, dersini dinlediğini

dolayısıyla kendisine karşı sorumluluğunu yerine getirdiğini göstermektedir. Böylelikle yabancıyı uzaklaştıran kız çocuk, güvenlik görevlisinin yanına gidip ve annesini kaybettiğini söylemiştir. Bunun üzerine annesinin telefon numarasını görevliye söylemiş o da annesini aramıştır. Annesi yanına geldiğinde kız çocuk ondan özür dilemiş ve annesi de bir daha böyle davranmamış konusunda onu uyarmıştır. Çocuğun burada merakına yenik düşmesi ve davranışını kontrol etmemesi özdenetim değerini yansıtmaktadır. Kız çocuğunun, kendisine yardım etmek isteyen yabancı kişiye hayır demesi, bu durumda yapılacak doğru davranıştır ve bu kendisine karşı sorumluluk duyduğunu göstermektedir. Güvenlik görevlisinin yanına gitmesi ve annesinin babasının numarasını ezbere bilmesi de yine sorumluluk değerini yansıtmaktadır. Annesini bulduktan sonra bu davranışından dolayı özür dilemesi başkalarının kişiliğine değer verdiğini göstermektedir.

Bu karakterin rol model olabilecek nitelikler sergilemediği görülmüştür.

Bu kız çocuk karakteri, farklı ifadeler üzerinden **özdenetim, saygı ve sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Özdenetim Değeri:

“Annem, evimiz için gerekli olan ürünlere bakarken benim gözüm ilerideki dergi ve kitap reyonuna takıldı. Uzun zamandır okumak istediğim kitabın reyonda olup olmadığını merak ettim. Hemen kitabı alıp gelirim, diye düşünerek reyonun olduğu yere yöneldim.” (İHBKD, s.131).

“Aradığım kitabı reyonda bulmam biraz zaman aldı. Kitabı elime alarak annemin yanından ayrıldığım tarafa doğru hızlıca yürüdüm. Ama annem orada yoktu. Market çok büyüktü, annemi ne tarafta arayacağımı bilmiyordum. Olduğum yerde telaşla dönüp duruyordum” (İHBKD, s.131).

Saygı Değeri:

“Haber vermeden yanından ayrıldığım için annemden özür diledim.” (İHBKD, s.131).

Sorumluluk Değeri:

“O sırada tanımadığım bir kişi yanıma gelerek yardım edebileceğini söyledi. Annemin ve öğretmenimin söyledikleri aklıma geldi. Ben de ona yardım istemediğimi söyledim. Israr ederek tekrar yardım etmek istediğini belirtti. Ben de ısrar etmeye devam

ederse bağıracığımı söyledim. Böylece benden uzaklaşmasını sağladım.” (İHBKD, s.131).

“Annemin ve babamın telefon numaralarını ezberlemiştim. Görevliye annemin telefon numarasını söyledim ve annemi aradık.” (İHBKD, s.131).

4.1.4.14. Anne Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter kaybolan kız çocuğunun annesidir. Bu karakterin, görsellerde ve metinde fiziksel betimlemesi yapılmamıştır. Anne karakterinin, ev için gerekli olan ürünlere baktığı belirtilmektedir. Bu sırada kaybolan çocuğunun bulunduğunu bildirmek için telefonla aranmıştır ve telaşla kızının olduğu yere gelmiştir. Çok korkmuş ve telaşlanmıştır. Kızını bir daha böyle bir şey yapmaması konusunda uyaran anne aynı zamanda güvenlik görevlisinden yardım istediği ve telefon numarasını ezberlediği için takdir etmiştir.

Bu karakterin rol model olabilecek nitelikler sergilemediği görülmüştür.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **saygı** değerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Aynı zamanda güvenlik görevlisinden yardım istediğim ve telefon numarasını ezberlediğim için beni takdir etti.” (İHBKD, s.131).

4.1.4.15. Güvenlik Görevlisinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü ünite kapsamında yer alan bir diğer karakter güvenlik görevlisidir. Bu karakter, kumral, güvenlik görevlisi üniforması giymiş, başında kasket şapka olan, elinde not defteri ve kalemle kız çocuğunun yanına diz çökmüş bir erkek olarak betimlenmiştir. Bu karakter, markette annesini kaybeden kız çocuğuna annesinin telefon numarasını bilip bilmediğini sormaktadır. Annesinin telefon numarasını söyleyen çocuğun annesini arayıp yerini bildirerek kız çocuğuna yardım etmektedir.

Bu karakter, güvenilirdir. Bu özellik ile güvenlik görevlisi karakteri, dostluk değeri bağlamında rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Bu güvenlik görevlisi karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk** değerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Hemen markete girerken kapının önünde gördüğüm güvenlik görevlisinin yanına gittim. Ona annemi kaybettiğimi söyledim.” (İHBKD, s.131).

4.1.4.16. Kız Çocuk Karakterinden Yansıtılan Değerler

Dördüncü ünite kapsamında yer alan bir diğer karakter isimsiz kız çocuk karakteridir. Bu karakter, esmer, uzun saçlı, renkli gözlü, mavi elbise ve sarı hırka giymiş, eliyle “dur” işareti yapan ve yüzünde sert bir ifade olan kız çocuk olarak betimlenmiştir. Bu karakter kendisine; üst parka gitmeyi, çikolata vermeyi, babasına götürmeyi ya da arabayla gezdirmeyi teklif edenlere hayır demektedir. Tanınan ya da tanınmayan kişilerden gelen ısrarcı tekliflere hayır denmesini ifade etmektedir. Bu durumları aileye ya da öğretmene söylemek gerektiği belirtilmektedir. Kimsenin bize istemediğimiz bir şeyi zorla yaptıramayacağı ifade edilmektedir. Ayrıca böyle durumlarda polise ve güvenlik görevlilerine güvenebileceği vurgulanmaktadır. Kız çocuğu karakteri, güvenliği tehdit edecek durumlarda nasıl davranılması gerektiğini bilerek kendisine karşı sorumluluğunu yansıtmaktadır.

Bu karakter, kendine karşı sorumluluk bilincine sahiptir. Bu özelliklerle kız çocuk karakteri, sorumluluk değeri bağlamında rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Tanıdığımız ya da tanımadığımız kişilerden gelen ve güvenliğimizi tehdit edecek her türlü teklife “hayır!” demeliyiz. Tanıdığımız veya tanımadığımız biri, teklifinde ısrarcı olursa bulunduğumuz yerden kaçmalı ve bağırarak yardım istemeliyiz. Aynı zamanda bu durumu ailemize ve öğretmenimize anlatmalıyız.” (İHBKD, s.132).

“Kimsenin bize istemediğimiz bir şeyi zorla yaptırmasına izin vermemeliyiz. Güvenliğimizi tehdit eden bir durumla karşılaştığımızda polisten veya güvenli görevlilerinden yardım alabileceğimizi unutmamalıyız.” (İHBKD, s.132).

4.1.5. Beşinci Ünite: Ülkemizde Hayat

Bu üniteye yer alan dokuz konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller ayrıntılı olarak incelenmiş; elde edilen bulgular **hangi değer, ne kadar ve kim üzerinden** sorularına yanıt verecek şekilde tablo hâline getirilmiştir.

Tablo 4.9: “Ülkemizde Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Değer/Toplam Görülme Sıklığı (f)	Değeri Yansıtan Karakter Sayısı	Karakter Türü	Değeri Yansıtan Tutum/Davranış Kodları
Adalet (f=5)	1	İnsan	K1/2
Dostluk (f=1)	1	İnsan	K2/2,4,5
Özdenetim (f=1)	1	İnsan	K4/1,2,3
Sabır (f=6)	3	İnsan	K5/1
Saygı (f=19)	10	İnsan	K6/1,3
Sevgi (f=8)	3	İnsan	K7/1
Sorumluluk (f=30)	10	İnsan	K8/1
Vatanseverlik (f=43)	16	İnsan	K9/2,3,4,6
Yardımseverlik (f=8)	4	İnsan	K10/1,2,3,6

Tabloda yer alan frekanslar (f), ilgili değerün ünite metin, diyalog ve görseller aracılığıyla toplam görülme sayısını; karakter sayısı ise söz konusu değeri yansıtan farklı karakter sayısını ifade etmektedir. Bir karakter birden fazla değeri yansıtabilmektedir. Bu nedenle değerler bazında hesaplanan karakter sayılarının toplamı, ünite metin ve görsellerde yer alan benzersiz karakter sayısından (n=27) daha yüksek olabilmektedir.

Tablo 4.9’da “Ülkemizde Hayat” ünitesinde yer alan değerlerin karakterler aracılığıyla nasıl ve ne sıklıkta yansıtıldığı ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu dağılıma ilişkin genel betimleyici çerçeveyi ortaya koymak amacıyla, ünite metin ve görsellerde yer alan karakter sayısı ile değer-karakter eşleşmelerine ilişkin toplu göstergeler Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4.10: “Ülkemizde Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler

Gösterge	Değer
Ünite metin ve görsellerde tespit edilen benzersiz karakter sayısı	27
En az bir değeri yansıtan karakter sayısı	23
Değer- karakter eşleşmelerinin toplam (Tablo 9’daki karakter sayılarının toplamı)	49
Değerlerin toplam görülme sıklığı (f toplamı)	121

Bu tabloda sunulan göstergeler, nitel doküman analizi kapsamında elde edilen bulguların genel betimleyici çerçevesini ortaya koymak ve Tablo 4.9’da sunulan değer dağılımını bütüncül olarak özetlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 4.9 ve Tablo 4.10’da sunulan bulgular doğrultusunda, “Ülkemizde Hayat” ünitesine ilişkin genel değerlendirmeler aşağıda ele alınmıştır.

4.1.5.1. Üniteden Elde Edilen Genel Bulgular

“Ülkemizde Hayat” ünitesinde yer alan dokuz konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller incelendiğinde, değerler eğitimi bağlamında toplam **27 farklı karakter** tespit edilmiştir. Bu karakterlerden **23’ünün**, farklı bağlamlarda en az bir değeri yansıttığı belirlenmiştir. Tablo 4.9’da yer alan değeri yansıtan karakter sayıları değer bazında hesaplandığından, aynı karakter birden fazla değeri yansıtabilmekte; bu nedenle söz konusu sütunlardaki toplamlar, üniteye benzersiz karakter sayısına (n=27) birebir karşılık gelmeyebilmektedir.

Üniteye yer alan karakterlerin tamamının **insan türünde** olduğu, farklı bir karakter çeşidine yer verilmediği görülmüştür. Cinsiyet dağılımının genel olarak **dengeli** olduğu; yaş dağılımı açısından ise **yetişkin karakterlerin çocuk karakterlerden daha fazla** temsil edildiği tespit edilmiştir. İncelenen karakterlerden **23’ünün rol model niteliği sergilediği** belirlenmiştir.

Ünite genelinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen **on kök değer**in **dokuzuna** en az bir kez yer verildiği belirlenmiştir. Ünite genelinde **adalet, dostluk, özenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverlik** değerlerine yer verildiği; **dürüstlük** değerine ise yer verilmediği tespit edilmiştir. Tablo 4.9’da sunulan bulgular doğrultusunda, değerlerin üniteye **toplam görülme sıklıkları** incelendiğinde, **vatanseverlik** değerinin (f=43) en sık işlenen değer olduğu; **dostluk** (f=1) ve **özenetim** (f=1) değerlerinin ise en az yansıtılan değerler olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra **sorumluluk** (f=30) ve **saygı** (f=19) değerlerinin de yüksek sıklıklarla işlendiği belirlenmiştir. **Sevgi** (f=8) ve **yardımseverlik** (f=8) değerlerinin orta düzeyde yer aldığı; **adalet** (f=5) ve **sabır** (f=6) değerlerinin ise üniteye görece düşük sıklıkta yansıtıldığı tespit edilmiştir.

4.1.5.2. Kadın Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci ünite kapsamında yer alan ilk karakter kadın öğretmendir. Bu karakter, sarışın ve kısa saçlı, renkli gözlü, pembe ceketli ve sarı etekli, sınıfta yazı tahtasının önünde ders anlatan genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Kadın öğretmen karakteri, sınıfa girdiğinde tahtaya iç içe üç halka çizmektedir. Öğretmen karakteri, çocuklara, bu derste yönetim birimlerini öğreneceklerini; tahtadaki halkaların da yerleşim yerlerinin büyüklüklerini ifade ettiğini söylemektedir. Sonrasında her yerin bir yöneticisi olduğunu; en büyük yerleşim yerinin il ve illeri de valilerin yönettiğini ifade etmektedir. İlçelerin daha küçük olduğunu ve kaymakamın yönettiğini; en küçük yerleşim yerinin de mahalle olduğunu ve burayı da muhtarın yönettiğini belirtmektedir. İl ve ilçelerin hizmet işlerini yapan belediyelerin de belediye başkanları tarafından yönetildiğini söylemektedir. Parmak kaldırarak söz alıp konuşan öğrencisini dinledikten sonra köyleri de muhtarların yönettiğinin ve bu yönetim birimlerinin bulundukları yerde yaşayan insanların sorunları ile ilgilendiklerini vurgulamaktadır. Öğretmen, iki gün sonra mahalle muhtarlığına geziye gideceklerini ve öğrencilerine üçer soru belirlemelerini ifade etmektedir.

Bu karakter, rehberdir ve görev bilincine sahiptir. Bu özellikleri doğrultusunda öğretmen karakterinin, sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilediği görülmüştür.

Bu kadın öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Çocuklar, bu dersimizde yönetim birimlerini öğreneceğiz. Her yerleşim yerinin bir yöneticisi vardır. İlleri valiler yönetir. İlçeyi kaymakam yönetir. Mahalleyi ise muhtar yönetir. İl ve ilçelerde bulunan belediyeler, bulundukları yerin hizmet işini yapar. Belediyelerin yönetiminden belediye başkanları sorumludur...Köyleri de aynı mahalleler gibi muhtarlar yönetir.” (İHBKD, s.152).

“Her yönetim birimi, yönettikleri yerde yaşayan insanların sorunları ile ilgilenir. Örneğin mahalle muhtarı mahallede yaşayan ihtiyaç sahiplerini belirler ve ilgili yerlere bildirir...O zamana kadar muhtara sormak istediğimiz, mahallemiz ile ilgili üç soru belirlememizi istedi.” (İHBKD, s.152).

4.1.5.3. Alp Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci ünite de yer alan karakterlerden biri de Alp karakteridir. Bu karakterin metinde ve görsellerde fiziksel betimlemesi yapılmamıştır. Alp karakteri, öğretmeni ders anlatırken konuşmak için parmak kaldırıp söz istemiştir. Alp karakteri, öğretmenine, dedesinin de yaşadığı köyün muhtarı olduğunu ve köylerin de yöneticisinin muhtar olduğunu söylemektedir.

Alp karakteri, saygılı ve duyarlıdır. Bu özellikleri ile Alp karakteri, saygı değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu Alp karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı ve sorumluluk değerlerini** yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Öğretmenimiz, ders anlatırken Alp parmak kaldırarak söz istedi.” (İHBKD, s.152).

Sorumluluk Değeri:

“Hepimiz bu geziye katılacağımız için çok heyecanlandık ve muhtara soracağımız soruları düşünmeye başladık.” (İHBKD, s.152).

4.1.5.4. Atatürk Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci ünite kapsamında yer alan bir diğer karakter Atatürk'tür. Bu karakter, metin ve görsellerde fiziksel olarak betimlenmemiştir. Atatürk'ün önderliğinde Cumhuriyet'in ilan edildiği belirtilmektedir. Böylece “Türkiye Cumhuriyeti” nin kurulduğu ve Atatürk'ün de mecliste yapılan oylamayla ilk Cumhurbaşkanı seçildiği ifade edilmektedir. Cumhuriyet'in ilanı ile Türk Milleti'nin birçok hak ve özgürlüğe kavuştuğu da vurgulanmaktadır.

Atatürk karakteri, çalışkan ve toplumu önemseyen bir karakterdir. Bu özellikleri doğrultusunda Atatürk karakteri vatanseverlik değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **adalet, saygı ve vatanseverlik değerlerini** yansıtmaktadır.

Adalet Değeri:

“Atatürk, mecliste yapılan oylamayla ilk Cumhurbaşkanı seçildi. Bu yönetim şeklinde halk, kendisini yönetecek kişileri oy vererek seçer. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildi. Kadın erkek eşitliği sağlandı. Herkese eşit şartlarda eğitim alma hakkı verildi.” (İHBKD, s.154).

Saygı Değeri:

“Halka düşüncelerini özgürce açıklama hakkı verildi. Seyahat ve yerleşim özgürlüğü sağlandı. Haberleşme özgürlüğü sağlandı.” (İHBKD, s.154).

Vatanseverlik Değeri:

“Cumhuriyet halkın egemenliğine dayanan bir yönetim şeklidir. Seçilen cumhurbaşkanı ve milletvekilleri kendilerine oy veren kişiler adına devleti yönetme görevini üstlenir. Bu sayede egemenlik halkın elinde olur.” (İHBKD, s.154).

4.1.5.5. Emre Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabında beşinci üniteye yer alan karakterlerden biri de Emre karakteridir. Bu karakter, kumral, renkli gözlü, yeşil tişört ve mavi şort giymiş, başında mor şapkası olan, yerde oturmuş elindeki büyüteçle haritaya bakan bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Emre okuldan eve geldiğinde bir sürprizle karşılaşmıştır. Halası ve kuzeni hafta sonu Antalya’ya kendilerini ziyaret etmek için gelmiştir. Kuzeni Gamze’yi görünce çok sevinmiştir. Emre, Gamze’ye ailesiyle birlikte yaptıkları gezi planından bahsetmektedir. Gamze ile bahçeye çıkıp haritadan gezecekleri yerleri göstermektedir. Ertesi gün kahvaltılarını yaptıktan sonra Kaleiçi’ne doğru yola çıkmışlardır. Kaleiçi’nde Üçkapılar olarak bilinen Hadrian Kapısı’ndan girip, tarihi surlarla çevrili sokaklarını gezerken çok eğlendikleri ifade edilmektedir. İkinci durakları olan Kurşunlu Şelalesi de Antalya’nın doğal güzelliklerindendir. Tabiat parkı haline getirilen Kurşunlu Şelalesi’nin eşsiz güzelliğine hayran oldukları belirtilmektedir. Hep birlikte parkı gezdikten sonra parkın içindeki tarihi su değirmenine gitmişlerdir. Daha sonra son durakları olan Aspendos’a doğru yola çıktıkları ifade edilmiştir. Aspendos’ta önce antik tiyatrodan başlayarak bütün antik kenti keyifle gezdikleri belirtilmektedir. Emre, yaşadığı şehrin tarihi ve doğal güzelliklerini kuzeni ile gezdiği için çok mutlu olmuş ve babasına teşekkür etmiştir. Ayrıca bu geziyi sınıf arkadaşlarıyla da paylaşmaya karar verdikleri ifade edilmiştir.

Emre karakteri, tarihi ve doğal mirasa duyarlı, doğayı seven, aile birliğine önem veren bir karakterdir. Bu özellikleri doğrultusunda sevgi ve vatanseverlik bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu Emre karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sevgi Değeri:

“Emre o gün okuldan geldiğinde büyük bir sürprizle karşılaştı. Halası ve kuzeni hafta sonu Antalya’ya Emreleri ziyaret etmek için gelmişti. Emre, kuzeni Gamze’yi görünce çok sevindi. Ertesi gün kahvaltılarını ettikten sonra hep birlikte Kaleiçi’ne doğru yola çıktılar.” (İHBKD, s.156).

“Emre, yaşadığı şehrin tarihi ve doğal güzelliklerini kuzeniyle birlikte gezdiği için çok mutlu oldu.” (İHBKD, s.158).

Sorumluluk Değeri:

“Emre ve ailesi, onlara Antalya’yı tanıtmak için bir gezi planı yaptı.” (İHBKD, s.156).

“Ülkemizdeki tarihi eserleri ve doğal güzellikleri korumak hepimizin görev ve sorumluluğudur.” (İHBKD, s.158).

Vatanseverlik Değeri:

“Onları Kaleiçi’ne, Kurşunlu Şelalesi’ne ve Aspendos Antik Kenti’ne götüreceklerdi. Kaleiçi’ne geldiklerinde Üçkapılar olarak da bilinen Hadrian Kapısı’ndan içeri girdiler.” (İHBKD, s.156).

“Kurşunlu Şelalesi, Antalya’nın doğal güzelliklerinden biriydi. Şelalenin bulunduğu bölge, yıllar önce tabiat parkı haline getirilmişti. Buraya vardıklarında gürül gürül akan şelalenin eşsiz güzelliğine hayran oldular...Gezerken gördükleri kocaman ağaçlar ilgilerini çekti.” (İHBKD, s.157).

“Aspendos Antik Kenti’ne geldiklerinde ilk önce antik tiyatroya gittiler. Her yıl binlerce yerli ve yabancı turistin ziyaret ettiği Aspendos Antik Kenti’ni keyifle gezdiler.” (İHBKD, s.157).

“Ülkemiz, tarihi eserler ve doğal güzellikler bakımında çok zengindir. Bu tarihi eserlerin ve doğal güzelliklerin bulunduğu yerler aynı zamanda turistik yerlerdir.” (İHBKD, s.158).

Yardımseverlik Değeri:

“Emre ve Gamze edindikleri bilgileri okula gittiklerinde sınıf arkadaşlarıyla da paylaşmaya karar verdiler.” (İHBKD, s.158).

4.1.5.6. Gamze Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan “Çevremizi Tanıyalım” konusundaki karakterlerden biri Gamze karakteridir. Bu karakter, uzun kahverengi saçları iki yandan örülmüş, kırmızı elbise giymiş, yerde oturmuş önündeki haritaya bakan ve elinde bir kalem tutan kız çocuk olarak betimlenmiştir. Gamze karakteri, kuzenini ziyarete gelmiştir ve Antalya’ya ilk defa geldiği için de heyecanlıdır. Gamze kuzeni Emre ile harita üzerinden gezecekleri yerlere bakmaktadır. Kaleiçi’ne gittiklerinde Gamze, beyaz mermerlerden yapılan ve kabartmalarla süslenen Hadrian Kapı’na hayranlıkla bakmaktadır. Gamze karakteri, bu gezi için Emre ve babasına çok teşekkür etmiş ve edindiği bilgileri okula gittiğinde sınıf arkadaşlarıyla paylaşmaya karar vermiştir.

Gamze karakteri, nazik, alçakgönüllü ve duyarlıdır. Bu özellikleriyle, Gamze karakteri saygı değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Bu Gamze karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı ve vatanseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Gamze, bu gezi için Emre ve babasına çok teşekkür etti.” (İHBKD, s.158).

Vatanseverlik Değeri:

“Gamze, beyaz mermerlerden yapılan ve kabartmalarla süslenen bu kapıya hayranlıkla baktı.” (İHBKD, s.156).

4.1.5.7. Emre’nin Babası Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci ünite kapsamında yer alan bir diğer karakter Emre’nin babası karakteridir. Bu karakter metin ve görsellerde fiziksel olarak betimlenmemiştir. Emre’nin babası, Kaleiçi’nin eski bir yerleşim yeri olduğunu ve buradaki evlerin koruma altına alındığını

ifade etmektedir. Emre'nin babası, Kurşunlu Şelalesi'nde küçük şelalelerin ve yedi tane küçük göletin bulunduğunu belirtmiştir. Sonra Emre'nin ailesini babası parkın içindeki Tarihi Su Değirmeni 'ne götürmüştür. Onlara bu değirmenin tahıl öğütmek için bölgede yaşayan insanlar tarafından yıllar önce yapıldığını ve hala kullanıldığını söylemektedir. Emre'nin babası, Aspendos Antik tiyatrosunda eskiden tiyatro gösterileri yapıldığından bahsetmektedir. Ayrıca buranın günümüzde de bazı konserler ve gösteriler için kullanıldığını belirtmiştir.

Emre'nin babası karakteri, bilgili, rehber, tarihi ve doğal mirasa duyarlıdır. Bu özellikleri doğrultusunda Emre'nin babası vatanseverlik değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Emre'nin babası, Kaleiçi'nin eski bir yerleşim yeri olduğunu ve buradaki evlerin koruma altına alındığını söyledi.” (İHBKD, s.156).

“Emre'nin babası, burada küçük şelalelerin ve yedi tane küçük göletin olduğunu söyledi...Emre'nin babası onları parkın içindeki Tarihi su değirmenine götürdü. Onlara bu değirmenin tahıl öğütmek için bölgede yaşayan köylüler tarafından yıllar önce yapıldığını ve hala kullanıldığını söyledi...Babası eskiden burada tiyatro gösterilerinin yapıldığını söyledi.” (İHBKD, s.157).

4.1.5.8. Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan “Ülkeme Karşı Görev ve Sorumluluklarım” konusundaki karakterlerden biri öğretmen karakteridir. Bu karakterin, metin ve görsellerde fiziksel betimlemesi yapılmamıştır. Kadın ya da erkek olduğu belli olmamaktadır. Öğretmen derste Atatürk'ün vatanına olan sevgisinden, çalışkanlığa verdiği önemden ve ülkesi için yaptıklarından bahsetmektedir. Herkesin ülkesinin gelişmesi için yerine getirmesi gereken sorumlulukları olduğunu söyleyen öğretmen, dersin sonunda öğrencilerinden ülkemizin gelişmesi için üzerlerine düşen görev ve sorumlulukları düşüp defterlerine yazmalarını istemektedir. Ertesi gün ödevlerini getiren öğrencilerini dinledikten sonra cümlelerini tahtaya yazmış ve öğrencilerine Aferin çocuklar demiştir. Öğretmen karakterinin öğrencilerini dinlemesi ve onlara “Aferin çocuklar!” gibi nezaket ifadeleri

kullanması, takdir etmesi başkalarının kişiliklerine verdiği değeri yansıtmaktadır. Ülkemiz için yerine getirilmesi gereken sorumluluklardan bahsetmesi ve öğrencilerine bu konuda ödev vermesi ise sorumluluk değerini yansıtmaktadır. Öğretmenin derste Atatürk'ün vatan sevgisinden ve yine Atatürk'ün ülkesi için yaptıklarından bahsedip örnek olarak sunması ise toplumu önemseme, çalışkan olma gibi tutumlarını göstermektedir. Atatürk üzerinden örneklendirilen bu davranış ve tutumlar ise vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bu karakter, nazik, alçak gönüllü, sorumluluk bilincine sahip ve toplumunu önemseyen bir karakterdir. Bu özellikleri ile öğretmen karakteri sorumluluk ve vatanseverlik bağlamında rol model nitelikli davranışlar göstermektedir.

Bu öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı, sorumluluk ve vatanseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Öğretmenimiz beni ve arkadaşlarımı dinledi. Söylediğimiz cümlelerden birkaçını tahtaya yazarak hepimize “Aferin Çocuklar!” dedi.” (İHBKD, s.160).

Sorumluluk Değeri:

“Herkesin ülkesinin gelişmesi için yerine getirmesi gereken sorumlulukları olduğunu söyledi. Dersin sonunda ülkemizin gelişmesi için üzerimize düşen görev ve sorumlulukları düşünüp defterimize yazmamızı istedi.” (İHBKD, s.160).

Vatanseverlik Değeri:

“Öğretmenimiz derste Atatürk'ün vatanına olan sevgisinden, çalışkanlığa verdiği önemden ve ülkesi için yaptıklarından bahsetti.” (İHBKD, s.160).

4.1.5.9. Kız Öğrenci Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan “Ülkeme Karşı Görev ve Sorumluluklarım” konusundaki karakterlerden biri de kız öğrenci karakteridir. Bu karakter, sarışın, uzun saçları kırmızı bir tokayla toplanmış, sarı tişört ve mor kısa kollu ceket giymiş, masada oturmuş defterine yazı yazan bir kız çocuk olarak betimlenmiştir. Kız çocuk karakteri, eve gider gitmez ödevini düşünmeye başlamış ve kendi sorumluluklarını defterine yazmıştır. Ödevlerini yapmak, ders çalışmak ve alisinin verdiği görevleri yerine getirmek sorumluluklarının

bazıları olarak ifade edilmiştir. Ertesi gün öğretmenine, defterine yazdıklarını okumuştur. Kız öğrenci kendine, ailesine ve ülkesine karşı sorumluluklarının bilincinde olan bir tutumla sorumluluk değerini yansıtmaktadır. Ülkemiz için sorumluluk sahibi bireyler olmak ise vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bu karakter, çalışkan, disiplinli, sorumluluk bilincine sahiptir. Bu özellikleri ile kız çocuk karakteri, sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikler taşıdığını göstermektedir.

Bu kız çocuk karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve vatanseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Eve gelip biraz dinlendikten sonra ödevimi düşünmeye başladım. Ödevlerimi yapmak, ders çalışmak ve ailemin bana verdiği görevleri yerine getirmek benim sorumluluklarımdan bazılarıydı. Kendi üzerime düşen görev ve sorumluluklarımı defterime yazdım. Ertesi gün defterimize yazdıklarımızı öğretmenimize okuduk...” (İHBKD, s.160).

“Hepimizin kendimize, ailemize ve ülkemize karşı sorumlulukları vardır. Disiplinli, planlı bir şekilde çalışıp sorumluluklarımızı yerine getirirsek iyi bir vatandaş oluruz. Sorumluluklarımızı yerine getirmek hem kendimize hem ülkemize olan saygımızı gösterir.” (İHBKD, s.160).

Vatanseverlik Değeri:

“Ülkemizin geleceği için vatanımıza sahip çıkmalı, işlerimizi zamanında ve eksiksiz yaparak memleketimize faydalı bireyler olmalıyız.” (İHBKD, s.160).

4.1.5.10. Aslı Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci ünite kapsamında yer alan karakterlerden bir diğeri de Aslı karakteridir. Bu karakterin, sinema ortamında bulunan bir gruptan hangisi olduğu belli değildir. Aslı, sınıf arkadaşları ve öğretmeniyle tiyatroya gitmiştir. Tiyatro salonuna girdiklerinde bazı koltukların kırık, karalanmış ve çiziklerle dolu olduğunu gören Aslı, bu duruma çok üzülmüştür. İnsanların neden böyle davrandığını anlayamadığından bahsetmektedir. Yerlerine oturup oyunu izledikten sonra okullarına döndüklerini ifade etmektedir. Oyundan ve tiyatroya gitmekten çok hoşlanan Aslı, gördüklerinde dolayı

üzüntü duymuştur. Toplumun ortak kullandığı bu alanları korumak ve zarar vermemek toplumu önemsemenin göstergesidir. Ortak kullanım alanlarını temiz kullanmak ve bu alanlara zarar verenleri uyarmak aynı zamanda çevremize karşı sorumluluğumuzdur. Aslı bu durumu öğretmeniyle de paylaşmıştır.

Bu karakter, çevresine duyarlı, sorumluluk bilincine sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı Aslı karakteri, sorumluluk değeri bağlamında rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Bu aslı karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Ortak kullanım alanlarını kurallara uygun ve temiz kullanmalıyız. Bu alanlara zarar vermemeli ve zarar verenleri uyarmalıyız.” (İHBKD, s.162).

Vatanseverlik Değeri:

“Tiyatro salonuna girdiklerinde bazı koltukların kırık olduğunu gördüler. Çoğu koltuk da karalanmıştı ve çiziklerle doluydu. Bu durum Aslı’yı çok üzdü...Aslı, tiyatroya gitmekten çok hoşlanmıştı ama gördükleri de onu üzmüştü...” (İHBKD, s.162).

“Ortak kullanım alanlarındaki malzemeler hepimize aittir ve bunları korumak bizim vatandaşlık görevimizdir.” (İHBKD, s.162).

4.1.5.11. Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter öğretmen karakteridir. Bu öğretmen karakterinin cinsiyeti ve ismi belirsizdir. Öğretmen karakteri, öğrencileriyle birlikte tiyatro salonuna gitmiştir. Metin ile ilgili görselde tiyatro salonunda öğrenciler betimlenmiştir ancak öğretmen karakteri yer almamaktadır. Öğretmen karakteri, öğrencisinin söylediğine katılarak bu duruma kendisinin de çok üzüldüğünü ve ortak kullanım alanlarını korumaları ve bu alanlara zarar vermeden temiz kullanmaları gerektiğini belirtmektedir.

Öğretmen karakteri, duyarlı ve kuralları ve toplumu önemseyen bir karakterdir. Bu özellikleri ile öğretmen karakteri vatanseverlik değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Aslıcığım, bu duruma ben de çok üzüldüm. Ortak kullanım alanlarını korumalıyız. Bu alanlara zarar vermemeli ve onları korumalıyız.” (İHBKD, s.162).

4.1.5.12. Selen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan “Ülkemizdeki Farklı Kültürler” konusundaki karakterlerden biri Selen karakteridir. Bu karakter, esmer, uzun saçları toplanmış, yeşil pijama giymiş, annesinin yanında duran ve elinde elbise tutan bir kız çocuk olarak betimlenmiştir. Selen erkenden uyanıp kardeşini rahatsız etmemek için salona geçtiğinden bahsetmektedir. Salonda annesinin önünde bir koli, yanında ise katlanmış kıyafetler olduğunu görünce annesine ne yaptığını soran Selen bu kıyafetleri ne yapacağını merak etmiştir. Annesinin yardım için kıyafetlerini katladığını öğrenince ona ne güzel düşündüğünü söyleyip kendisi de sınıflarına gelen Nadia isimli kız öğrenciden bahsetmiştir. Bu kız öğrencinin ailesiyle ülkemize göç ettiğini ve öğretmenin kızı yanına oturttuğunu anlatmıştır. Teneffüste de kıza okulu tanıtması için yardım edip, oyun oynadığını ifade etmektedir. Annesinin Selen’i takdir etmesi üzerine kendisi de komşuların çocukları için koliye oyuncak koymak istediğini belirtmektedir. Selen karakterinin annesinin düşüncesini değerli bulması saygı değerini vurgulamaktadır. Sınıfına gelen yeni öğrenci için gösterdiği tutum ise yardımseverlik değerini yansıtmaktadır. Komşuları için de yardım paketine oyuncak koymak istemesi paylaşmayı vurgulamaktadır.

Selen karakteri, merhametli, paylaşımcı ve iyi niyetlidir. Bu özellikleri doğrultusunda Selen karakteri sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Selen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı ve yardımseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Hafta sonu sabah erkenden uyandım. Kardeşimi uyandırmamak için salona geçtiğimde annemi gördüm.” (İHBKD, s.166).

“Ne güzel düşünmüşsünüz anne.” (İHBDK, s.167).

Yardımseverlik Değeri:

“Teneffüste onun okulumuzu tanımasına yardımcı oldum ve onunla oyun oynadım. Türkçeyi çok iyi konuşamasa da onu anlamaya ve yalnız bırakmamaya çalıştım...Ben de komşularımızın çocukları için oynamadığım bazı oyuncakları getirebilir miyim? Koliye onları da koyarız.” (İHBDK, s.167).

4.1.5.13. Selen’in Annesi Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan diğer bir karakter Selen’in annesi karakteridir. Bu karakter, kumral, uzun dalgalı saçlı, kırmızı elbise giymiş, koltukta oturan ve elinde elbise tutan genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Bu karakter salonda önünde koli ve yanında kıyafetlerle gören kızına cevap olarak küçük gelen ve yıpranmamış olan kıyafetleri ve ayakkabıları ayırdığını söylemektedir. Konuşmasının devamında ise ülkelerindeki savaştan dolayı göç etmiş birçok aile olduğunu, bu ailelere yardım etmek için muhtarlığın bir kampanya düzenlediğini ve kendisinin de bu yardıma katıldığını belirtmektedir. Kıyafetleri kolileyip muhtarlığa bırakacaklarını ve muhtarın da onları ihtiyaç sahiplerine dağıtacağını ifade etmektedir. Kızının da göç eden bir öğrenciye yardım ettiğini öğrenen anne Selen’e çok doğru davrandığını, ülkemize göç eden kişilerin birçok sorunla karşılaştığını ve onlara yardımcı olmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Anne, kızının da oyuncaklarını koliye koyma fikrine ise haydi getir onları da koyup kolimizi kapatalım diyerek destek olmaktadır. Selen’in annesi, kızının davranışlarını takdir ederek saygı değerini yansıtmaktadır. Küçük gelen kıyafetleri ayırması ve bunları kolileyip muhtarlığa bırakması çevresine karşı sorumluluk duyduğunu göstermektedir. Göçmenlere yardım kampanyasına katılması ise yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bu anne karakteri, merhametli, duyarlı, sorumluluk bincine sahiptir. Bu özellikleri ile Selen’in annesi karakteri, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar göstermektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **saygı, sorumluluk ve yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Aferin kızım! Çok doğru davranmışsın...Bu insanların farklılıklarına saygı duymalı.” (İHBKD, s.167).

Sorumluluk Değeri:

“Günaydın Selen. Size küçük gelen, yıpranmamış olan kıyafetlerinizi ve ayakkabılarınızı ayırıyorum...Hepimiz kullanmadığımız kıyafetleri kolileyip muhtarlığa bırakacağız.” (İHBKD, s.166).

Yardımseverlik Değeri:

“Ülkelerindeki savaş sebebiyle mahallemize göç etmiş birçok aile var. Bu ailelerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için muhtarımız yardım kampanyası düzenleyebileceğimizi söyledi. Biz de mahalle sakinleri olarak onlara seve seve yardım edeceğimizi belirttik.” (İHBKD, s.166).

“Ülkemize göç eden kişiler birçok sorunla karşılaşabilirler. Bu nedenle onlara yardımcı olmalıyız.” (İHBKD, s.167).

4.1.5.14. Esma Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan “Ulu Önder Atatürk” konusundaki karakterlerden biri Esma karakteridir. Bu karakter, sarışın, uzun saçları örülmüş, renkli gözlü, beyaz tişört üstüne yeşil askılı süveter ve pembe etek giymiş, babasının yanında koltukta oturan ve elinde mavi kitap olan bir kız çocuğu olarak betimlenmiştir. Esma karakteri, okuldan eve dönerken öğretmeninin verdiği ödevi düşünmektedir. Atatürk’ün kişilik özellikleriyle ilgili olan bu ödev için Esma eve geldiğinde annesine soru sorduğu ifade edilmektedir. Annesinin anlattıkları dikkatle dinleyen Esma, akşam eve gelen babasına da soru sorduğu belirtilmektedir. Babasının anlattıklarını da dinleyen Esma annesine ve babasına verdikleri bilgiler için teşekkür ettiği ve odasına gidip öğrendiklerini defterine not ettiği ifade edilmektedir. Ertesi gün Esma ve arkadaşları hazırladıkları ödevi sınıfta sunmuşlardır, öğretmenlerinin ödevlerini beğenmesi de Esma ve diğer öğrencileri çok mutlu etmiştir. Esma’nın, anne babasına ödeviyle ilgili sorular sorarak kendisine ve çevresine karşı olan sorumluluğunu yansıtmaktadır. Annesine ve babasına verdikleri bilgiler için teşekkür etmesi saygı değerini göstermektedir.

Bu karakter, disiplinli ve sorumluluk bilincine sahip bir karakterdir. Bu özellikleri ile Esma karakteri, bu özellikleri ile sorumluluk değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar göstermektedir.

Esma karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı ve sorumluluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Esma annesinin anlattıklarını dikkatle dinledi...Esma, annesine ve babasına verdikleri bilgiler için teşekkür etti.” (İHBKD, s.170).

Sorumluluk Değeri:

“Esma okuldan eve dönerken öğretmeninin verdiği ödevi düşünüyordu. Esma eve geldiğinde annesine Atatürk’ün kişilik özellikleri hakkında neler bildiğini sordu.” (İHBKD, s.169).

“Odasına gitti ve öğrendiklerini defterine not ederek ödevini hazırladı.” (İHBKD, s.170).

“Esma ve arkadaşları, hazırladıkları ödevleri ertesi gün sınıfta sundular.” (İHBKD, s.171).

4.1.5.15. Atatürk Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter Atatürk’ tür. Atatürk, siyah beyaz fotoğrafta, takım ceket ve gömlek giymiş, kravatlı olarak betimlenmiştir. Atatürk karakterinin kişilik özellikleri Esma’nın annesi tarafından dile getirilmektedir. Buna göre, kararlılık, inandırıcılık ve vatanseverlik Atatürk’ün en önemli kişilik özellikleridir. Millî Mücadelenin kazanılmasında bu özelliklerin etkisinin büyük olduğu vurgulanmaktadır. Atatürk’ün vatanı ve milleti için çalışmaktan hiçbir zaman vazgeçmediği ve karşısına çıkan hiçbir zorluktan yılmadığı belirtilmektedir. Ayrıca yaptığı yeniliklerle de ileri görüşlü bir lider olduğunu gösterdiği ifade edilmektedir. Kararları alırken arkadaşlarının fikrini sorması, iş birliği yapması dostluk değerini yansıtmaktadır. Vatanı ve milleti için çalışmaktan vazgeçmemesi, zorluklardan yılmaması azimli olmasını göstermektedir. Atatürk, bu tutumu ile sabır değerini yansıtmaktadır. Esma’nın babasının Atatürk’ün kişilik özellikleri ile ilgili dile getirdikleri ise şunlardır; Atatürk ‘ün sadece kendi milletini değil bütün insanları sevdiği, özellikle çocuklar ve yaşlılarla yakından ilgilendiği, sevdiği

insanlara “çocuk” diye hitap ettiği, aynı zamanda çalışkan olduğu, kararları alırken farklı açılardan değerlendirmesi ve arkadaşlarının fikrini alıp iş birliği yapması olarak ifade edilmektedir. Atatürk’ün insanları sevmesi, ilgilenmesi, fedakârlık yapması sevgi değerini yansıtmaktadır. Atatürk’ün kişiliğinin yansıttığı diğer bir değer ise vatanseverliktir. Atatürk’ün hayatı boyunca vatani için çok çalışması, en önemli ve vurgulanan kişilik özelliklerinden biri olarak, Türk toplumunu önemsemesi vatanseverlik değerini yansıtan tutum ve davranışlarındandır.

Atatürk karakteri, kararlı, akıcı, ileri görüşlü, toplumu önemseyen, fedakâr, azimli, çalışkandır. Bu karakter özellikleri ile Atatürk karakteri, vatanseverlik, sabır, sevgi, sabır değerleri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Atatürk karakteri, farklı ifadeler üzerinden **dostluk, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Dostluk Değeri:

“Kararları da asla kendi başına almamış mutlaka arkadaşlarının da fikrini sormuş, onlarla iş birliği içinde çalışmıştır.” (İHBKD, s.170).

Özdenetim Değeri:

“Planlı ve programlı çalışır.” (İHBKD, s.171).

Sabır Değeri:

“O, vatani ve milleti için çalışmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Millî Mücadele’nin zaferle sonuçlanacağına inanmış ve karşısına çıkan hiçbir zorluktan yılmayarak yoluna kararlılıkla devam etmiştir.” (İHBKD, s.169).

“Sabırlı ve disiplinlidir.” (İHBKD, s.171).

Saygı Değeri:

“Başkalarının görüşlerine değer verir...Sanata ve sanatçıya değer verir.” (İHBKD, s.171).

Sevgi Değeri:

“Atatürk sadece kendi milletini değil bütün insanları seven büyük bir liderdi. Özellikle çocuklar ve yaşlılarla yakından ilgilenir, sevdiği insanlara “çocuk” diye seslenirdi.” (İHBKD, s.170).

“Çocukları çok sever...İnsanları, vatanını ve milletini sever.” (İHBKD, s.171).

Vatanseverlik Değeri:

“Kararlılık, inandırıcılık ve vatanseverlik Atatürk’ün en önemli kişilik özelliklerinden birkaçıdır...O, vatanı ve milleti için çalışmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiştir...O, aynı zamanda çalışkan bir liderdi. Hayatı boyunca çok çalışmıştır” (İHBKD, s.169).

Yardımseverlik Değeri:

“İş birliği içinde çalışır.” (İHBKD, s.171).

4.1.5.16. Öğretmen Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan karakterlerden bir diğeri Esmâ’nın öğretmenidir. Öğretmen karakterinin cinsiyeti ve ismi belirsizdir. Konuyla ilgili metin ve görsellerde fiziksel betimlemesi yapılmamıştır. Öğretmen karakteri, bütün ödevleri çok beğenmiştir ve hepsine teşekkür ederek, bu güzel vatanı bizlere bırakan büyük liderimiz Atatürk’ün kişilik özelliklerini çok güzel öğrendiklerini ve hepsiyle gurur duyduğunu belirtmiştir. Öğretmen karakterinin öğrencilerinin ödevini beğenmesi, “teşekkür ederim” gibi nezaket ifadelerini kullanması diğer insanların kişiliklerine verdiği değeri göstermektedir.

Bu karakter, alçak gönüllü ve naziktir. Bu özellikleri öğretmen karakteri, saygı değeri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu öğretmen karakteri, farklı ifadeler üzerinden **saygı** değerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Öğretmenleri bütün ödevleri çok beğenmişti. Hepsine teşekkür ederek -Bize bu güzel vatanı bırakan büyük liderimiz Atatürk’ün kişilik özelliklerini çok güzel öğrenmişsiniz çocuklar, hepinizle gurur duyuyorum. Dedi.” (İHBKD, s.171).

4.1.5.17. Erkek Çocuk Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan karakterlerden biri de erkek çocuk karakteridir. Bu karakterin ismi belirsizdir. Bu karakter, kumral, kırmızı çizgili tişört ve yeşil pantolon giymiş, tren garında babasının elinden tutarken duvardaki yazıyı gösteren bir erkek çocuk olarak betimlenmiştir. Erkek çocuk karakteri, babasıyla hafta sonu trenle Ankara’da oturan amcasının yanına gideceğini söylemektedir. Daha önce de trene bindiğini ama ilk

defa bu kadar uzun yolculuğa çıktığını ifade etmektedir. Ankara'ya gidecekleri gün erkenden uyanıp hazırlanıp tren garına gittiklerini ve tren kalkış saatini beklediklerini ifade etmektedir. Treni beklerken garın içinde dolaştıkları sırada duvardaki panoda asılı olan yazı çocuğun dikkatini çekmiştir. Yazı Nuri Demirağ ile ilgiliydi. Babasına onu tanıyıp tanımadığını soran çocuk babasının verdiği cevapla panoda yazıların aynı olduğunu söylemektedir. Tren geldiğinde binip koltuklarına yerleştikten sonra çocuk ve babanın yolculuk boyunca ülkemize hizmet eden kişiler hakkında sohbet ettiği belirtilmektedir.

Erkek çocuk karakteri, meraklı, tarihi kişiliklere karşı duyarlıdır. Bu özellikleri doğrultusunda erkek çocuk karakteri, vatanseverlik bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar göstermektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Trene binip koltuklarımıza yerleştik ve yolculuk boyunca ülkemize hizmet etmiş kişiler hakkında sohbet etmeye devam ettik.” (İHBKD, s.173).

“Yaptığı çalışmalarla ülkemize hizmet etmiş, ülkesi için farklı alanlarda çalışmış birçok insan var. Bu insanları kendimize örnek almalı ve ülkemiz için bizler de çok çalışmalıyız.” (İHBKD, s.174).

4.1.5.18. Baba Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan diğer bir karakter erkek çocuğun babasıdır. Bu karakterin ismi belirsizdir. Bu karakter, esmer, beyaz tişörtlü ve siyah pantolonlu, tren garında çocuğunun elini tutan bir erkek olarak betimlenmiştir. Baba karakteri çocuğuna hafta sonu Ankara'da oturan amcasının yanına gideceğini söylemektedir. Birlikte tren garına gidip treni bekleyen baba, çocuğunun duvardaki panoda asılı olan yazıyla ilgi sorduğu soruya cevap vermektedir. Baba, Nuri Demirağ'ı tanıdığını, ülkemiz için çalışmış bir kişi olduğunu ve Türkiye'deki demir yollarının büyük bir bölümünün inşasını gerçekleştirdiğini; bu sebeple de Atatürk'ün kendisine Demirağ soyadını verdiğini belirtmektedir. Baba karakterinin çocuğuyla birlikte akraba ziyaretine gitmesi aile birliğine verilen önemi yansıtmaktadır.

Baba karakteri, fedakâr, sevecen ve samimidir. Bu özellikleri ile baba karakteri sevgi değeri bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar göstermektedir.

Bu baba karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sevgi değerini** yansıtmaktadır.

Sevgi Değeri:

“Babam hafta sonu trenle Ankara’da oturan amcamların yanına gideceğimizi söyledi.” (İHBKD, s.173).

4.1.5.19. Nuri Demirağ Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan diğer bir karakter Nuri Demirağ’dır. Bu karakter, esmer, şakakları kırışmış, bıyıklı, beyaz gömlek ve ceket giymiş, kırmızı kravatlı, tren garının duvarında fotoğraf olarak betimlemiştir. Bu karakterle ilgili bilgiler erkek çocuk ve baba karakterleri tarafından anlatılmaktadır. Nuri Demirağ karakteri, ülkesi için çalışmış, demir yollarının inşasını gerçekleştirmiş bir kişi olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda ülkemizin ilk uçak fabrikasını açan ve ilk yerli paraşüt üretimini gerçekleştiren kişi olduğu da belirtilmektedir. Bu karakter, ülkesi için çalışmış ve birçok faydalı iş yapmış vatanseverlik değerini yansıtan bir karakterdir.

Bu karakter, üretken, çalışkan, vatanına hizmet eden bir karakterdir. Bu özellikleri dolayısıyla Nuri Demirağ karakteri, vatanseverlik değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Ülkemiz için çalışmış bir kişi olduğunu biliyorum. Türkiye’deki demir yollarının büyük bir bölümünün inşasını gerçekleştirmiş. Bu sebeple Atatürk kendisine Demirağ soyadını vermiştir... Aynı zamanda ülkemizin ilk uçak fabrikasını açan ve ilk yerli paraşüt üretimin de gerçekleştiren kişiyim. Gerçekten çok çalışkan biriymiş baba.” (İHBKD, s.173).

4.1.5.20. Nene Hatun Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan “Ülkemize Katkıda Bulunmuş Kişiler” konusundaki karakterlerden biri de Nene Hatun’dur. Bu karakter, esmer, başında beyaz baş örtüsü olan yaşlı bir kadın olarak betimlenmiştir. Ruslar, Osmanlı-Rus savaşı sırasında Erzurum’u ele

geçirmek isteyince başta Nene Hatun olmak üzere tüm Erzurum halkının büyük desteğiyle Erzurum'un işgal edilmekten kurtulduğu ifade edilmektedir. Nene Hatun'un gösterdiği cesaretle Türk kadın kahramanlarımızdan biri haline geldiği belirtilmektedir. Nene Hatun karakterinin Erzurum'un işgal edilmemesi için destek olması, Erzurum Halkıyla dayanışma içinde olması vatanseverliğini göstermektedir.

Nene Hatun karakteri, cesur, dayanışma bilincine sahip, kahraman bir kişiliktir. Bu özellikleri ile Nene Hatun karakteri, vatanseverlik değeri bağlamında rol model olabilecek nitelikler sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“Ruslar, Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Anadolu'nun kalesi sayılan Erzurum'u ele geçirmek istiyorlardı. Başta Nene Hatun olmak üzere Erzurum halkının büyük desteğiyle Erzurum işgal edilmekten kurtuldu. Nene Hatun gösterdiği cesaretle Türk kadın kahramanlarımızdan biri haline geldi.” (İHBKD, s.174).

4.1.5.21. Mehmet Akif Ersoy Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan karakterlerden biri de Mehmet Akif Ersoy'dur. Bu karakter, esmer, beyaz saçlı ve beyaz sakallı, beyaz gömlek ve koyu renk ceket giymiş, sarı kravat takmış yaşlı bir adam olarak betimlenmiştir. İstanbul'da doğduğu belirtilen Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşımızın şairidir. Aynı zamanda veteriner ve öğretmen olarak da çalıştığı ifade edilmektedir. Vatansever bir insan olduğu ve milletvekilliği de yaptığı belirtilmektedir. Şiirlerini “Safahat” adlı eserinde topladığı vurgulanmaktadır. Mehmet Akif Ersoy, çalışmalarıyla vatansever değerini yansıtan örnek bir karakterdir.

Mehmet Akif Ersoy karakteri, üretken, çalışkan, toplumunu önemseyen, sanatçı bir karakterdir. Bu özellikleri dolayısıyla Mehmet Akif Ersoy, vatanseverlik değeri bağlamında rol model nitelikler göstermektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **vatanseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Vatanseverlik Değeri:

“İstanbul’da doğan Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşımızı şairidir. Aynı zamanda veteriner ve öğretmen olarak çalışmıştır. Vatansever bir insan olan Mehmet Akif Ersoy milletvekilliği de yapmıştır. Şiirlerini Safahat adlı eserinde toplamıştır.” (İHBKD, s.174).

4.1.5.22. Vecihi Hürkuş Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter Vecihi Hürkuş ’tur. Bu karakter, esmer, başında pilot şapkası ve pilot gözlüğü takan, uçağın pilot kabininden bakan bir erkek olarak betimlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı’na katıldığı ve bu savaşta bir düşman uçağını düşürdüğü belirtilen Vecihi Hürkuş tarihe geçen kahraman bir pilottur. Cesur ve azimli bir insan olduğu vurgulanmaktadır. Kurtuluş Savaşı’nda gösterdiği başarıdan dolayı kendisine Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üç defa takdirname ve Kırmızı Şeritli İstiklal madalyası verildiği ifade edilmektedir. Ayrıca ilk Türk uçağını yaptığı ve uçurduğunu; bu uçağa da kendi adını verdiği belirtilmektedir. Bu karakter, cesur ve azimli bir insan olarak sabır değerini yansıtmaktadır. Birinci Dünya Savaşında düşman uçağını düşürmesi, Kurtuluş Savaşındaki başarılarından dolayı takdirname alması, ilk Türk uçağını yapmış ve uçurmuş olması çalışkanlığını ve Türk toplumunu önemseyişini göstermektedir. Bu karakter örnek bir vatanseverdir.

Vecihi Hürkuş karakteri, azimli, cesur, çalışkan ve üretkendir. Bu özellikleri ile Vecihi Hürkuş karakteri sabır ve vatanseverlik bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Vecihi Hürkuş karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sabır ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sabır Değeri:

“Cesur ve azimli bir insandır.” (İHBKD, s.175).

Vatanseverlik Değeri:

“Birinci Dünya Savaşı’na katılan ve bu savaşta bir düşman uçağını düşürerek tarihe geçen kahraman pilotumuzdur...Kurtuluş Savaşı’nda gösterdiği başarıdan dolayı kendisine Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üç defa takdirname ve Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir. Vecihi Hürkuş, ilk Türk uçağını yapmış ve uçurmuştur.” (İHBKD, s.175).

4.1.5.23. Jale İnan Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan diğer bir karakter Jale İnan'dır. Bu karakter esmer, başında bej bir şapka takan, beyaz gömlek ve lacivert bir hırka giymiş, gülümseyen, orta yaşın üstünde bir kadın olarak betimlenmiştir. Jale İnan'ın Cumhuriyet tarihinin ilk arkeologlarından olduğu ifade edilmektedir. Araştırmacı bir insan olarak, Perge ve Side Antik Kenti'nin kazılarında görev aldığı belirtilmektedir. Aynı zamanda Side'deki bir antik hamamın onarılıp hizmete sunulmasına da katkıda bulunduğu ifade edilmektedir. Ülkemizin tarihi mirasına sahip çıkarak onarılmasına ve hizmete sunulmasına katkıda bulunması vatanseverlik değerini yansıtmaktadır.

Jale İnan karakteri, tarihi mirasa duyarlı, toplumu önemseyen bir karakterdir. Bu özellikleri ile Jale İnan karakteri, vatanseverlik değeri bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri

“Araştırmacı bir insan olan Jale İnan, Perge ve Side Antik Kenti'nin kazılarında görev almıştır.” (İHBKD, s.175).

Vatanseverlik Değeri:

“Cumhuriyet tarihinin ilk arkeologlarından olan Prof. Dr. Jale İnan, ülkemizin değerli bilim insanlarından biridir. Aynı zamanda Side'deki bir antik hamamın müze binası olarak onarılmasına ve hizmete sunulmasına da katkıda bulunmuştur.” (İHBKD, s.175).

4.1.5.24. Naim Süleymanoğlu Karakterinden Yansıtılan Değerler

Beşinci üniteye yer alan karakterlerden biri de Naim Süleymanoğlu'dur. Bu karakter, kumral, sporcu kıyafeti giymiş, halter kaldıran bir erkek olarak betimlenmiştir. Naim Süleymanoğlu, Bulgaristan'da doğmuş ve dokuz yaşında haltere başlamıştır. On altı yaşında rekor kırdığı ve “En Genç Dünya Rekortmeni” olarak tarihe geçtiği ifade edilmektedir. Azimli bir insan olan Naim Süleymanoğlu'nun kırk altı kez dünya rekoru kırdığı ve “Cep Herkülü” lakabıyla anıldığı belirtilmektedir.

Bu karakter, azimli, kararlı ve toplumu önemseyen bir karakterdir. Bu özellikleri ile Naim Süleymanoğlu, sabır ve vatanseverlik bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Naim Süleymanoğlu karakteri, farklı ifadeler üzerinden **sabır ve vatanseverlik** değerlerini yansıtmaktadır.

Sabır Değeri:

“Dokuz yaşında haltere başlamıştır...Azimli bir insandır.” (İHBKD, s.175).

Vatanseverlik Değeri:

“On altı yaşında rekor kıran Naim Süleymanoğlu halter dalında en genç dünya rekortmeni olarak tarihe geçmiştir.” (İHBKD, s.175).

4.1.6. Altıncı Ünite: Doğada Hayat

Bu üniteye yer alan altı konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller ayrıntılı olarak incelenmiş; elde edilen bulgular **hangi değer, ne kadar ve kim üzerinden** sorularına yanıt verecek şekilde tablo hâline getirilmiştir.

Tablo 4.11: “Doğada Hayat” Ünitesinde Yer Alan Değerlerin Dağılımı

Değer/Toplam Görülme Sıklığı (f)	Değeri Yansıtan Karakter Sayısı	Karakter Türü	Değeri Yansıtan Tutum/Davranış Kodları
Saygı (f=1)	1	İnsan	K6/2,3
Sevgi (f=6)	3	İnsan	K7/1
Sorumluluk (f=7)	2	İnsan, Hayvan	K8/1
Yardımseverlik (f=3)	2	İnsan	K10/3,5,6

Tabloda yer alan frekanslar (f), ilgili değerün üniteye metin, diyalog ve görseller aracılığıyla toplam görülme sayısını; karakter sayısı ise söz konusu değeri yansıtan farklı karakter sayısını ifade etmektedir. Bir karakter birden fazla değeri yansıtabilmektedir. Bu nedenle değerler bazında hesaplanan karakter sayılarının toplamı, üniteye yer alan benzersiz karakter sayısından (n=8) daha yüksek olabilmektedir.

Tablo 4.11’de, “Doğada Hayat” ünitesinde yer alan değerlerin karakterler aracılığıyla nasıl ve ne sıklıkta yansıtıldığı ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu dağılıma

ilişkin genel betimleyici çerçeveyi ortaya koymak amacıyla, üniteye yer alan karakter sayısı ile değer-karakter eşleşmelerine ilişkin toplu göstergeler Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12: “Doğada Hayat” Ünitesine İlişkin Genel Betimleyici Göstergeler

Gösterge	Değer
Üniteye tespit edilen benzersiz karakter sayısı	8
Değer-Karakter eşleşmelerinin toplamı (Tablo 1’deki karakter sayılarının toplamı)	8
Değerlerin toplam görülme sıklığı (f toplamı)	17

Bu tabloda sunulan göstergeler, nitel doküman analizi kapsamında elde edilen bulguların genel betimleyici çerçevesini ortaya koymak ve Tablo 4.11’de sunulan değer dağılımını bütüncül olarak özetlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Tablo 4.11 ve Tablo 4.12’de sunulan bulgular doğrultusunda, “Doğada Hayat” ünitesine ilişkin genel değerlendirmeler aşağıda ele alınmıştır.

4.1.6.1. Ünitelerden Elde Edilen Genel Bulgular

“Doğada Hayat” ünitesinde yer alan altı konu kapsamındaki metin, diyalog ve görseller incelendiğinde, değerler eğitimi bağlamında toplam 8 farklı karakter aracılığıyla değerlerin aktarıldığı belirlenmiştir. Tablo 4.11’de yer alan değeri yansıtan karakter sayısı değer bazında hesaplandığından, aynı karakter birden fazla değeri yansıtabilmekte; bu nedenle söz konusu sütunlardaki toplamlar, üniteye benzersiz karakter sayısına (n=8) birebir karşılık gelmeyebilmektedir. İncelenen karakterlerin her birinin, farklı bağlamlarda en az bir değeri yansıttığı tespit edilmiştir.

Üniteye yer alan karakterlerin insan ve hayvan türünde olduğu, bu yönüyle önceki ünitelerden farklı olarak **birden fazla karakter türüne** yer verildiği görülmüştür. Karakter türleri açısından değerlendirildiğinde, 5 karakterin insan, 3 karakterin ise hayvan türünde olduğu belirlenmiştir. Yaş dağılımı bakımından yetişkin karakterlerin çocuk karakterlere kıyasla daha fazla temsil edildiği; rol model niteliği açısından ise üniteye yer alan karakterlerden 5’inin rol model davranışlar sergilediği, 3 karakterin ise rol model niteliği taşımadığı tespit edilmiştir.

Ünite genelinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen on kök değer **dördüne** en az bir kez yer verildiği belirlenmiştir. Bu değerler; saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverliktir. Buna karşılık adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır ve

vatanseverlik değerlerine bu ünite kapsamında yer verilmediği saptanmıştır. Değerlerin toplam görülme sıklıkları incelendiğinde, **sorumluluk** değerinin (f=7) ünite de en sık işlenen değer olduğu; **saygı** değerinin (f=1) ise en az yansıtılan değer olduğu görülmüştür. Sevgi (f=6) ve yardımseverlik (f=3) değerlerinin ise görece düşük sıklıklarla işlendiği tespit edilmiştir.

4.1.6.2. Polis Memuru Baba Karakterinden Yansıtılan Değerler

İlkokul 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitabının altıncı ünitesinde yer alan ilk karakter polis memuru babadır. Bu karakterin ismi belirsizdir. Konuyla ilgili metin ve görselde fiziksel betimlemesi yapılmamıştır. Polis memuru olan babanın tayini geçen yaz Gaziantep'e çıkmasından dolayı yeni evlerine taşınmışlardır. Baba karakteri hafta sonu ailesini arabayla gezdireceğini söylemektedir. Ağaçların ismini soran çocuğuna, o ağaçların fıstık ağacı olduğunu ve bu mevsimde fıstığın hasat edildiğini açıklamaktadır. Arabayı bahçenin kenarına park eden baba, kendilerine ikram edilen fıstığın yaş fıstık olduğunu ifade etmektedir. Baba karakteri, bu şehirde daha birçok meyve ve sebze yetiştirildiğini, bunlardan bazılarının nar, kavun, karpuz, üzüm, domates, biber, patlıcan ve fasulye olduğunu ifade etmektedir.

Bu karakter, ailesine önem veren, rehber ve sorumluluk bilincine sahip bir karakterdir. Bu özellikleri doğrultusunda polis memuru baba karakteri, sevgi ve sorumluluk değerleri bağlamında rol model nitelikler sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sevgi ve sorumluluk** değerlerini yansıtmaktadır.

Sevgi Değeri:

“Babam hafta sonu bizi arabayla gezdireceğini söyleyince kardeşim ve ben çok sevindik.” (İHBKD, s.190).

Sorumluluk Değeri:

“Polis memuru olan babamın tayini geçen yaz Gaziantep'e çıktı. Bu yüzden taşınmamız gerekti...Babam, o ağaçların fıstık ağacı olduğunu ve bu mevsimde fıstığın hasat edildiğini söyledi. İnsanlar, ağaçlardan ve ağaçların altına serdikleri örtüden fıstıkları topluyorlardı.” (İHBKD, s.190).

4.1.6.3. Çocuk ve Kardeşi Karakterinden Yansıtılan Değerler

Altıncı ünite de geçen karakterlerden biri de çocuk ve kardeşi karakteridir. Çocuğun ve kardeşinin cinsiyeti, ismi hakkında bilgi verilmemiştir. Çocuk ve kardeşi karakterinin, verilen görselde hangi çocuk olduğu belli değildir. Babalarının tayini çıktığı için taşındıklarından ve Gaziantep'te geziye çıkacaklarını duyunca kardeşi ile çok sevindiklerinden bahsedilmektedir. Annesinin piknik teklifi de hoşuna giden karakter, mesire alanına giderken daha önce görmediği türde ağaçların bulunduğu bir bahçe gördüğünü belirtmektedir. Çocuk babasına bu ağaçların ismini sorduğunda fıstık ağacı olduğunu öğrenmiştir. Arabadan inip fıstık toplayan insanların yanına gittiklerinde ağaçların altına serdikleri örtüden fıstık topladıklarını görmüşlerdir. Bahçe sahibin ikram ettiği fıstıktan yiyen çocuk ve kardeşi bunların daha önce yediklerinden farklı olduğunu ifade etmektedir. Bunların yaş fıstık olduğunu ve tadını çok beğendiğini vurgulamaktadır. Bahçe sahibinin fıstık toplayabileceklerini söylemesi üzerine çocuk ve kardeşi çok sevinmişlerdir. Kısa boylu ağaçlardan fıstıkları rahatça toplamışlardır. Ardından teşekkür ederek arabalarına binip ayrılmışlardır. Dönüş yolunda annesine daha önce yaşadıkları yerde neden fıstık olmadığını soran çocuk karakteri yeterince sıcak olmadığı için yetişmediğini öğrenmiştir. Kardeşi ile meyve ve sebze yemeyi çok sevdiğini ifade eden çocuk karakteri yeni taşındıkları bu güzel şehirde birbirinden lezzetli meyve sebze yemenin kendilerini çok mutlu edeceğini belirtmektedir. Çocuk karakterinin bahçe sahibine teşekkür ettiklerini ifade etmesi diğer insanların kişiliklerine değer verdiğini göstermektedir. Çocuk karakterinin ailesiyle birlikte evlerine taşınmaları, sebze ve meyveleri sevdiklerini söylemesi ve bu meyve sebzeleri yemekten mutlu olacakları ifade etmesi sevgi değerini yansıtmaktadır. Çocuk karakterinin, fıstık bahçesi sahibine yardım etmekten mutluluk duyması yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bu çocuk ve kardeşi karakteri, keşfetmeyi seven, meraklı, nazik, ailesine önem veren bir karakterdir. Bu özellikleri ile sevgi değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar göstermektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **saygı, sevgi ve yardımseverlik** değerini yansıtmaktadır.

Saygı Değeri:

“Ardından bahçenin sahibine teşekkür ederek oradan ayrıldık.” (İHBKD, s.190).

Sevgi Değeri:

“Babam, annem, kardeşim ve ben yeni evimize taşındık.” (İHBKD, s.190).

“Çünkü bu meyve ve sebzeleri yemeyi çok seviyorduk. Yeni taşındığımız bu güzel şehirde birbirinden lezzetli meyve ve sebzeleri taptaze yemek bizi eminim çok mutlu edecekti.” (İHBKD, s.191).

Yardımseverlik Değeri:

“Biz de bu teklifi sevinerek kabul ettik. Ağaçların boyu kısaydı. Ben ve kardeşim fıstıkları rahatça topladık.” (İHBKD, s.190).

4.1.6.4. Anne Karakterinden Yansıtılan Değerler

Altıncı üniteye yer alan diğer bir karakter anne karakteridir. Anne karakterinin ismi belirsizdir. Bu karakterle ilgili metin ve görselde fiziksel betimleme yapılmamıştır. Anne karakteri, ailesiyle birlikte yanlarına yiyecek bir şeyler alıp mesire alanına gitmeyi teklif etmektedir. Anne karakteri, çocuğunun neden önceden oturdukları şehirde fıstık ağacı yoktu sorusuna; meyve ve sebzelerin yetiştikleri ortamların farklı olduğunu ve fıstığın sıcak havayı sevdiği cevabını vermektedir. Aynı zamanda hava sıcaklığını, toprak yapısının ve yağış durumunun ürünlerin yetişmesine etkisi olduğunda bahsetmektedir.

Bu karakter, sevecen, ailesine önem veren bir karakterdir. Bu özellikleri ile sevgi değeri bağlamında rol model nitelikli davranışlar sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **sevgi** değerini yansıtmaktadır.

Sevgi Değeri:

“Şehir merkezinde biraz dolaştıktan sonra annem yanımıza yiyecek bir şeyler alıp mesire alanına gitmeyi teklif etti. Bu teklif hepimizin hoşuna gitti.” (İHBKD, s.190).

4.1.6.5. Fıstık Bahçesinin Sahibi Karakterinden Yansıtılan Değerler

Altıncı ünite kapsamında yer alan diğer bir karakter fıstık bahçesinin sahibidir. Bu karakter, esmer, bıyıklı, başına şapka takmış, kırmızı tişört ve mavi bahçıvan tulumu giymiş, elinde sopa tutan ve ağaçların arasında duran bir erkek olarak betimlenmiştir. Fıstık bahçesinin sahibi karakteri, bahçesine gelen yabancılara yakınlık gösterip fıstık ikram etmiştir. Bu tutumu paylaşmayı yansıtmaktadır. Aileye, fıstık toplayabileceklerini

söyleyerek de iş birliğine açık bir tutum sergilemektedir. Bu tutum ve davranışlar ise yardımseverlik değerini yansıtmaktadır.

Bu karakter, misafirperver, paylaşımcıdır. Bu özellikleri ile yardımseverlik bağlamında rol model niteliği taşıyan davranışlar sergilemektedir.

Bu karakter, farklı ifadeler üzerinden **yardımseverlik değerini** yansıtmaktadır.

Yardımseverlik Değeri:

“Ağaçların arasından yanımıza gelen bir amca, bahçenin sahibi olduğunu söyledi ve bize fıstık ikram etti...Bahçenin sahibi olan amca, istersek bizim de yaş fıstık toplayabileceğimizi söyledi.” (İHBKD, s.190).

4.1.6.6. Alageyik, Bozayı, Kelaynak Karakterinden Yansıtılan Değerler

Altıncı ünite kapsamında sunulan karakterlerden biri de alageyik, bozayı ve kelaynaktır. Bu karakterler, görsellerde betimlenmiştir. İnsanların doğaya verdikleri zarar neticesinde nesli tükenmekte olan hayvanlardan oldukları belirtilmektedir. İnsanların çevrelerine karşı sorumlu olmaları vurgulanmaktadır.

Bu karakterlerin rol model nitelikler sergilemediği görülmüştür.

Bu karakterler, farklı ifadeler üzerinden **sorumluluk** değerini yansıtmaktadır.

Sorumluluk Değeri:

“Doğada birçok canlı türü vardır. Bu canlı türlerinden bazılarının nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bunun en büyük sebebi insanların kaçak ve bilinçsiz avlanmasıdır. Alageyik, bozayı, karaca, kelaynak nesli tükenmekte olan hayvanlardan bazılarıdır.” (İHBKD, s.197).

“Yaşamımızı sürdürebilmek için doğal çevre ve canlılar çok önemlidir. Bu nedenle yaşadığımız çevreyi ve canlıları korumalıyız. Doğayı kirletmemeliyiz. Çevremizdeki insanları, doğayı koruma konusunda bilgilendirmeliyiz.” (İHBKD, s.197).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmada, ilkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan karakterlerin nitelediği değerler ayrıntılı biçimde incelenmiş; karakterlerin değer aktarımındaki işlevi, Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Doküman analizi yöntemiyle yürütülen çalışma sonucunda, ders kitabında yer alan karakterlerin büyük ölçüde programda belirtilen değerlerle uyumlu biçimde yapılandırıldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, değerlerin üniteler ve karakterler arasında dağılımında belirgin farklılıklar olduğu, bazı değerlerin belirli bağlamlarda yoğunlaştığı, bazı değerlerin ise sınırlı düzeyde temsil edildiği tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında kitapta toplam **101 benzersiz karakter** belirlenmiştir. Bu karakterlerin büyük çoğunluğunun insan türünde olduğu, cinsiyet dağılımının genel olarak dengeli bir görünüm sunduğu; ayrıca karakterlerin **%87'sinin (88 karakter)** rol model niteliği taşıdığı saptanmıştır. Bu bulgu, ders kitabının yalnızca bilişsel hedeflere odaklanan bir öğretim materyali olmanın ötesinde, öğrencilere olumlu tutum ve davranış örnekleri sunan, değerler eğitimi işlevi güçlü bir araç olarak kurgulandığını göstermektedir.

Değerlerin temsil düzeyi incelendiğinde, ders kitabında özellikle **sorumluluk (f=119)**, **vatanseverlik (f=66)** ve **saygı (f=52)** değerlerinin belirgin biçimde öne çıktığı görülmüştür. Buna ek olarak **yardımseverlik (f=46)** ve **özdenetim (f=40)** değerlerinin de dikkate değer ölçüde yer aldığı belirlenmiştir. Buna karşılık, **adalet (f=7)**, **dürüstlük (f=4)** ve **sabır (f=8)** gibi ahlaki gelişim açısından temel sayılabilecek bazı değerlerin oldukça sınırlı düzeyde yansıtıldığı tespit edilmiştir. **Sevgi (f=25)** ve **dostluk (f=20)** değerleri ise görece orta/daha düşük yoğunlukta temsil edilmiştir. Bu dağılım, programda yer alan tüm kök değerlerin kitapta bulunmasına rağmen, değerlerin ağırlık merkezlerinin homojen olmadığını ve bazı değerlerin sistematik biçimde geri planda kaldığını göstermektedir.

Ünitelere göre dağılım da benzer bir dengesizliği ortaya koymuştur. “Okulumuzda Hayat” ve “Ülkemizde Hayat” üniteleri hem karakter hem de değer çeşitliliği bakımından en zengin içeriklere sahipken; “Sağlıklı Hayat” ve “Doğada

Hayat” ünitelerinde daha sınırlı sayıda karakter ve değer işlendiği belirlenmiştir. Özellikle “Sağlıklı Hayat” ünitesinde **sabır, dürüstlük, dostluk, yardımseverlik ve adalet** değerlerine hiç yer verilmemiş olması, değer aktarımı açısından dikkat çekici bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, değerlerin öğrencinin karşısına çıkma sıklığını ve bağlam çeşitliliğini azaltabileceği için, değerlerin içselleştirilmesi bakımından pedagojik bir risk oluşturmaktadır.

Değer aktarımının nasıl gerçekleştirildiği incelendiğinde, değerlerin yalnızca doğrudan açıklamalarla değil; karakterlerin **davranışları, eylemleri, diyalogları**, olaylara verdikleri tepkiler ve problem çözme süreçleri üzerinden sunulduğu görülmüştür. Karakterlerin çoğunlukla olumlu, kurallara uyan, çevresine duyarlı ve sorumluluk sahibi bireyler olarak kurgulanması; öğrencilere “istenen” davranış repertuarını görünür kılmak açısından işlevsel bir çerçeve sağlamaktadır. Öte yandan bazı karakterlerin (Ayça, Selim gibi) hata yapma, tepki gösterme ve bu durumdan ders çıkarma süreçlerinin de yer yer sunulması, değer aktarımının yalnızca idealize edilmiş bir düzlemde değil, sınırlı da olsa gelişimsel bir bakışla ele alındığını göstermektedir.

Rol modellik boyutunda ise öğretmen, aile büyüğü ve meslek sahibi karakterlerin rehberlik edici yönlerinin öne çıkarıldığı; tarihî ve topluma mal olmuş şahsiyetlerin (Atatürk, Nuri Demirağ, Nene Hatun vb.) ise **vatanseverlik, sabır, azim** gibi üst düzey değerleri somutlaştıran güçlü rol modeller olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Bu yönüyle karakter temelli değer aktarımının etkili bir yaklaşım olduğu; ancak değerlerin daha dengeli, sistematik ve çeşitlendirilmiş biçimde yapılandırılmasının, değer eğitiminin niteliğini artıracakı söylenebilir. Sonuç olarak bu araştırma, Hayat Bilgisi ders kitaplarında karakterler aracılığıyla gerçekleştirilen değer aktarımına ilişkin kapsamlı bulgular sunmakta ve ilgili literatüre katkı sağlamaktadır.

5.2. Tartışma

Bu bölümde araştırma bulguları, tez kapsamında ele alınan benzer araştırmalar ve ilgili literatür ışığında karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır.

5.2.1. Değerler Eğitimi Üzerine Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırma

Bu araştırmada elde edilen bulgular, ilkökul düzeyinde ders kitaplarında değer aktarımını inceleyen birçok çalışma ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Alan yazında yapılan araştırmalarda, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bazı

değerlerin daha yoğun biçimde ele alındığı, bazı değerlerin ise sınırlı düzeyde yansıtıldığı sıklıkla vurgulanmaktadır (Aktay & Çetin, 2019; Karaman, 2023; Özdemir vd., 2021). Mevcut çalışmada da benzer bir eğilim gözlenmiştir; sorumluluk, sevgi ve yardımseverlik gibi öğrencinin gündelik yaşamıyla daha doğrudan ilişkilendirilebilen değerlerin öne çıktığı; buna karşılık dürüstlük, özdenetim ve sabır gibi değerlerin daha sınırlı temsil edildiği belirlenmiştir.

Çetin (2019) ve Karaman (2023), ilkokul ders kitaplarında öğrencilerin günlük yaşamlarıyla doğrudan ilişkilendirilebilen değerlerin daha sık işlendiğini; bilişsel ve soyut yönü ağır basan değerlerin ise daha az yer bulduğunu ifade etmektedir. Bu değerlendirme, araştırmanın bulgularını açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Nitekim ilkokul çağındaki öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alındığında, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik gibi değerlerin görünürlüğünün artması pedagojik açıdan anlaşılmalıdır. Ancak değerler eğitiminin uzun vadeli hedefleri açısından bakıldığında, adalet, dürüstlük, özdenetim ve sabır gibi değerlerin düşük temsili; öğrencilerin ahlaki muhakeme, kendini düzenleme ve erteleme/katlanma gibi üst düzey becerilerinin desteklenmesi bakımından bir sınırlılık alanı oluşturmaktadır.

5.2.2. Hayat Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırma

Hayat Bilgisi ders kitaplarını inceleyen önceki araştırmalar, bu dersin değerler eğitimi açısından merkezi bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Özdemir vd., 2021). Bu çalışmalarda, değerlerin çoğunlukla karakterler, günlük yaşam örnekleri ve sosyal etkileşimler yoluyla aktarıldığı belirtilmektedir. Mevcut araştırma da benzer biçimde, karakterlerin aile, okul, çevre ve toplum bağlamları içinde sunularak değer aktarımında temel bir rol üstlendiğini göstermiştir. Özellikle “Okulumuzda Hayat”, “Ülkemizde Hayat” ve “Doğada Hayat” ünitelerinde karakterlerin aktif biçimde kullanılması, değerlerin farklı yaşam alanlarıyla ilişkilendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte bazı ünitelerde karakter çeşitliliğinin sınırlı olması ve belirli değerlerin tekrar eden anlatımlarla sunulması, değer aktarımının derinliğini azaltabilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu bulgu, Hayat Bilgisi ders kitaplarında değerlerin planlı ancak her zaman dengeli dağılmadığını ortaya koyan önceki çalışmalarla paralellik göstermektedir (Karaman, 2023). Ayrıca “Sağlıklı Hayat” ünitesinde bazı değerlere hiç

yer verilmemesi, değer aktarımının ünite temelli tasarımında daha bütüncül bir denge ihtiyacına işaret etmektedir.

5.2.3. Karakterizasyon ve Değer Aktarımı Üzerine Yapılan Çalışmalarla Karşılaştırma

Araştırma bulguları, ders kitaplarında karakterlerin değer aktarımında işlevsel bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Karakterlerin çoğunlukla belirli bir değeri temsil eden, öğretici ve yönlendirici nitelikte kurgulanması, karakterizasyon üzerine yapılan çalışmalarla örtüşmektedir (Aktay & Çetin, 2019). Literatürde ders kitaplarında yer alan karakterlerin sıklıkla tek boyutlu, idealize edilmiş ve mesaj aktarmaya yönelik yapılandırıldığı; karakter gelişimi ve çatışma unsurlarına sınırlı biçimde yer verildiği ifade edilmektedir. Mevcut çalışmada da karakterlerin büyük ölçüde “olumlu örnek” olma işleviyle tasarlandığı, karakter gelişiminin ikincil planda kaldığı görülmüştür.

Bu durum, ders kitaplarının öğretici işlevi açısından anlaşılır olmakla birlikte; karakterlerin zaman zaman yanlış kararlar aldığı, ikilem yaşadığı ve bu süreçlerden öğrenme çıkardığı örneklerin artırılmasının, öğrencilerin değerleri daha derinlemesine anlamlandırmasına ve içselleştirmesine katkı sağlayabileceği değerlendirilebilir. Bu yön, değer aktarımını yalnızca “doğru davranışın gösterimi” olmaktan çıkarıp, değerlerin karar verme süreçleriyle ilişkilendirildiği daha üst düzey bir öğrenme zemini oluşturabilir.

5.2.4. Rol Model İşlevi Açısından Bulguların Tartışılması

Araştırmada karakterlerin önemli bir bölümünün rol model niteliği taşıdığı belirlenmiştir. Karakterlerin günlük yaşamdan seçilmiş örneklerle sunulması ve değerleri davranış yoluyla yansıtması, öğrencilerin bu karakterlerle özdeşim kurabilmesine olanak tanımaktadır. Bu bulgu, değerlerin davranışsal boyutuna vurgu yapan çalışmalarla uyumludur (Özdemir vd., 2021). Bununla birlikte bazı karakterlerin yalnızca bilgi aktaran veya pasif konumda sunulması, rol model işlevinin sınırlı kalmasına neden olabilmektedir.

Literatürde rol model olarak sunulan karakterlerin çeşitliliği, toplumsal temsil biçimleri ve cinsiyet dengesi gibi unsurların önemine dikkat çekilmektedir (Karaman, 2020). Bu bağlamda, ders kitaplarında karakterlerin rol model olma işlevlerinin daha bilinçli ve kapsayıcı biçimde yapılandırılması; farklı sosyal durumları, çatışmaları ve

özüm yollarını içeren örneklerle zenginleştirilmesi, değeri aktarımının etki alanını genişletebilir.

Ayrıca bu çalışmanın bulguları, bazı araştırmalarla doğrudan karşılaştırıldığında da anlamlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Uçar ve Çetinkaya (2021) ile Öztürk ve Özkan'ın (2018) çalışmalarında da en sık işlenen değeri sorumluluk olduğu tespit edilmiş; mevcut çalışma da sorumluluğun baskın değeri olduğunu doğrulamıştır. Ancak Öztürk ve Özkan'ın (2018) çalışmasında en az yer alan değeri "misafirperverlik" olduğu belirtilirken, bu araştırmada adalet ve dürüstlük değeri en az işlenen değeri arasında yer aldığı görülmüştür. Bu fark, incelemeye konu kitapların baskı/edisyon farklılıkları ya da değeri sınıflara göre düzenlenme biçimindeki değişimlerle ilişkili olabilir.

Gürman'ın (2023) çalışmasında "Sağlıklı Hayat" ünitesinde kök değeri yer verilmediği sonucuna varılmıştır. Bu araştırmada ise söz konusu ünite sorumluluk, saygı, sevgi, özdenetim ve vatanseverlik değeri yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bulgu, ders kitabı içerikleri ile program arasındaki uyumun her kitapta aynı biçimde yansımaya bileceğini göstermektedir. Eşemen (2020) ise Hayat Bilgisi programı kazanımlarının en az ilişkili olduğu değeri adalet, dostluk ve dürüstlük olarak belirlemiş; bu çalışmada da adalet ve dürüstlük değeri düşük temsil edilmesi, program–kitap uyumu bağlamında bu sonucu destekler niteliktedir.

5.3. Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

5.3.1. Öğretim Programına Yönelik Öneriler

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan kök değeri üniteleri arasında daha dengeli biçimde dağıtılması sağlanmalıdır. Özellikle adalet, dürüstlük, sabır ve özdenetim gibi değeri farklı bağlamlarda ve çeşitli karakterler aracılığıyla ele alınmasına yönelik açıklayıcı örnekler ve yönlendirici çerçeveler güçlendirilebilir. Değeri yalnızca listelenmesi yerine, her bir değeri yaş düzeyine uygun öğrenme çıktıları ve davranış göstergeleriyle daha görünür hâle getirilmesi, uygulamada bütüncüllüğü artırabilir.

5.3.2. Ders Kitabı Yazımına Yönelik Öneriler

Ders kitaplarında karakter çeşitliliği artırılmalı; karakterler yalnızca belirli değerleri temsil eden durağan figürler olmaktan çıkarılarak, gelişim gösteren ve çok boyutlu bireyler olarak kurgulanmalıdır. Karakterlerin yaşadığı ahlaki ikilemler, çatışmalar, empati gerektiren senaryolar ve çözüm süreçleri, değerlerin içselleştirilmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca az temsil edilen değerler (adalet, dürüstlük, sabır ve sevgi gibi) metinlerde, diyaloglarda, görsellerde ve etkinliklerde daha görünür kılınmalı; özellikle “Sağlıklı Hayat” ve “Doğada Hayat” gibi ünitelerde değer aktarımını destekleyecek daha zengin kurgusal örnekler oluşturulmalıdır.

5.3.3. Öğretmen Uygulamalarına Yönelik Öneriler

Öğretmenler, ders kitabında yer alan karakterleri drama, rol oynama, örnek olay analizi, hikâye tamamlama ve tartışma etkinlikleri yoluyla zenginleştirerek değer aktarımını destekleyebilir. Karakterlerin sergilediği davranışların nedenleri ve sonuçları sınıf ortamında tartışılarak öğrencilerin ahlaki muhakeme becerileri geliştirilebilir. Ayrıca kitapta sınırlı işlenen değerleri (adalet, dürüstlük gibi) tamamlamak amacıyla planlı ek etkinliklere yer verilmesi, değerlerin sürekliliğini güçlendirebilir. Öğretmenlerin kendi tutum ve davranışlarıyla rol model olma sorumluluğu ise değerler eğitiminin etkililiğinde belirleyici bir unsur olarak görülmelidir.

5.3.4. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu çalışma tek bir ders kitabıyla sınırlıdır. Farklı yayınevlerine ait 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitapları karşılaştırmalı olarak incelenerek içeriksel ve pedagojik farklılıklar ortaya konabilir. Değerlerin ders kitabındaki görseller, etkinlikler ve ölçme-değerlendirme soruları bağlamında nasıl ele alındığı ayrıntılı olarak araştırılabilir. Ayrıca karakter temelli değer aktarımının öğrencilerin değer kazanımları ve davranışları üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik nicel, nitel ve karma yöntemli çalışmalar yapılabilir. Öğretmen ve öğrencilerin ders kitabındaki karakterler ve değerler hakkındaki görüşlerini alan saha temelli nitel çalışmalar da sürecin uygulamadaki yansımalarını anlamlandırmak açısından önem taşımaktadır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, incelenen 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabının kök değerlerin aktarılmasında önemli bir araç olduğu, karakterler aracılığıyla öğrencilere büyük ölçüde olumlu rol modeller sunduğu görülmektedir. Bununla birlikte,

değerlerin dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi; adalet, dürüstlük ve sabır gibi temel değerlerin daha görünür ve çeşitlendirilmiş bağlamlarda ele alınması; karakterlerin daha gelişimsel ve çok boyutlu kurgulanması, kitabın değerler eğitimindeki potansiyelini artıracaktır. Bu süreçte, ders kitabı yazarları, program geliştiriciler ve uygulayıcı öğretmenler arasındaki eşgüdüm ve iş birliği, değerler eğitiminin etkililiğini güçlendiren kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaşı, O. (2015). Değerler Eğitimi Yaklaşımları. İçinde H. H. Bircan & B. Dilmaç (Ed.), *Değerler Bilançosu* (ss. 251-265). Çizgi Kitabevi.
- Akinoğlu, O. (2002). Hayat Bilgisi Öğretimi. İçinde C. Öztürk & D. Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilimler Öğretimi* (ss. 1-14). Pegem A Yayıncılık.
- Aktay, S., & Çetin, H. S. (2019). 2015, 2017 ve 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 577-600. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.548537>
- Aktepe, V. (2014). Etkinlik Temelli Değer Eğitiminin Öğrencilerin Yardımseverlik Tutumlarına Etkisi. *Researcher*, 2(2), 17-49. <https://dergipark.org.tr/en/pub/researcher/issue/66620/1042362>
- Alver, M., & Kesicioğlu, S. (2019). Karakter ve Değer Eğitimi Yaklaşımları ve Uygulamaları. İçinde N. Yılmaz & M. Kağan (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (ss. 155-174). Pegem Akademi.
- Arthur, J. (2019). İngiltere ve ABD’de Karakter Eğitime İlişkin Geleneksel Yaklaşımlar (C. Şeker, Çev.). İçinde L. P. Nucci & D. Narvaez (Ed.), *Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı* (ss. 85-106). Edam Yayın.
- Atmaca, T. (2021). Karakter ve Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmen. İçinde T. Kamer (Ed.), *Toplum ve Kültür Bağlamında Karakter ve Değerler Eğitimi* (ss. 221-235). Pegem Akademi.
- Aytan, T., Çalıcı, M. A., & Erdem, A. (2018). Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metin Kahramanlarının Rol Model Olma Durumları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 634-652. <https://doi.org/10.21733/ibad.435151>
- Baumeister, R. F., Vohs, K. D., & Tice, D. M. (2007). The Strength Model of Self-Control. *Current Directions in Psychological Science*, 16(6), 351-355. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00534.x>
- Berkowitz, M., & Bier, M. (2007). What Works In Character Education. *Journal of Research in Character Education*, 5. <https://doi.org/10.1108/CE-02-2007-0002>
- Berkowitz, M. W. (2011). What works in values education. *International Journal of Educational Research*, 50(3), 153-158. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2011.07.003>
- Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*, 8(3), 163-181. <https://doi.org/10.1002/per.2410080303>
- Bolat, Y. (2016). Sosyal Değerleri ve Değerler Eğitimi Anlamak. *the Journal of Academic Social Sciences*, 29(29), 322-322. <https://doi.org/10.16992/ASOS.1283>
- Candan, D. G., & Ergen, G. (2014). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), Article 1. <https://doi.org/10.12780/UUSB283>
- Carr, D. (2019). Erdem Kazandırma Yolu Olarak Karakter Eğitimi (C. Şeker, Çev.). İçinde L. P. Nucci & D. Narvaez (Ed.), *Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı* (ss. 107-128). Edam Yayın.
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Say Yayınları.
- Creswell, J. W. (2012). *Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi* (H. Ekşi, Çev.). Edam Yayın.

- Curteman. (2015, Nisan 17). 11 Characterization Strategies. *Global Mysteries*.
<https://nancycurteman.wordpress.com/2015/04/17/11-characterization-strategies/>
- Davidson, M. L. (2018a). Saygı (M. Tosun, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi* (ss. 430-431). Edam Yayın.
- Davidson, M. L. (2018b). Sorumluluk (E. Dolanbay, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi* (ss. 451-452). Edam Yayın.
- Demir, F. (2018). *Değer öğretimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ekşi, H., & Ersoy, F. (2022). Karakter ve değer eğitiminde rol model olarak öğretmen. İçinde H. Ekşi & A. Katılmış (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (2. Basım, ss. 143-174). Nobel Yayıncılık.
- Ekşi, H., & Katılmış, A. (2022). Kavramsal Çerçeve: Temel Kavramlar. İçinde H. Ekşi & A. Katılmış (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (2.baskı, ss. 1-21). Nobel Yayıncılık.
- Emral, T., Şimşek, A., & Güllühan, N. Ü. (2022). İlkokul Ders Kitaplarında Rol Modellerin Cinsiyete ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı. *International Journal of Turkish Education Sciences*, 2022(19), Article 19. <https://doi.org/10.46778/goputeb.1140216>
- Erbaş, A. A. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Derslerinde Kullandıkları Değerler Eğitimi Yaklaşımları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), Article 2. <https://doi.org/10.17679/inuefd.704600>
- Erbaş, A. A., & Başkurt, İ. (2021). Hayat Bilgisi Öğretim Programındaki Değerlerin Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Yansıma Durumu. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), Article 3. <https://doi.org/10.17556/erziefd.841337>
- Erbaş, A. A., & Başkurt, İ. (2022). Hayat Bilgisi Derslerindeki Değerler Eğitimine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), Article 1. <https://doi.org/10.51460/baebd.977669>
- Erdal, G. (2023). Çocuk Kitaplarında Karakter Tasarımının Yeri ve Önemi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 8(4), Article 4. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhar/issue/81439/1369371>
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), Article 4. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29196/312580>
- Esemen, A. (2020). Hayat Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarının Kök Değerler ile İlişkisinin Değerlendirilmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), Article 1. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.741720>
- Fichter, J. (2019). *Sosyoloji Nedir?* (N. Çelebi, Çev.). Anı Yayıncılık.
- Fidan, N. K. (2024). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6 Issue 3), 361-388. <https://doi.org/10.9761/JASSS796>
- Forster, E. M. (2002). *Aspects of the Novel*. <https://blackwells.co.uk/bookshop/product/Aspects-of-the-Novel-by-E-M-Forster/9781444765182>

- Frabutt, J. M. (2018). Dostluk (M. Tosun, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi* (ss. 185-186). Edam Yayın.
- Gökçe, D. E., & DüNDAR, H. (2021). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Değer Öğretimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Sınıf Öğretmenliği Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 65-81.
- Gürman, C. (2023). *Hayat Bilgisi Öğretim programına Kök Değerlerin Yansımalarının İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hall, S. E. (2018). Karakter Eğitimi (M. Tosun, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi* (ss. 296-298). Edam Yayın.
- Halstead, J. M. (2018). Değerler Eğitimi (T. Şenmerdan Uçar, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi* (ss. 151-152). Edam Yayın.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202. <https://doi.org/10.1080/713657146>
- Hildebrandt, C., & Zan, B. (2019). Erken çocuklukta ahlak eğitimine yapılandırmacı yaklaşımlar (C. Şeker, Çev.). İçinde L. P. Nucci & D. Narvaez (Ed.), *Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı* (ss. 361-378). Edam Yayın.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1979). Conflict in the Classroom: Controversy and Learning. *Review of Educational Research*, 49(1), 51-69. <https://doi.org/10.2307/1169926>
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2019). Sosyal Karşılıklı Bağımlılık, Ahlaki Karakter ve Ahlak Eğitimi. İçinde *Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı* (ss. 221-246). Edam Yayın.
- Karagözoğlu, N. (2018). Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasında Kadın Kahramanların Yaşam Öykülerinin Kullanılması. *International Journal of Field Education*, 4(2), 97-110. <https://doi.org/10.32570/ijofe.477068>
- Karaman, H. (2023). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Metinlerin Kültürün Gelecek Kuşaklara Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Journal of Sustainable Education Studies*, 4(3), 196-211. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/seader/article/1263059>
- Kayan, M. F. (2022). Yükselen Bir Değer: Karakter Eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, Article 40. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1053334>
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29179/312454>
- Kessler, R., & Fink, C. (2019). Doğruluk Eğitimi: Bağlantı, Merhamet ve Karakter (C. Şeker, Çev.). İçinde L. P. Nucci & D. Narvaez (Ed.), *Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı* (ss. 447-473). Edam Yayın.
- Kuçuradi, I. (2020). *İnsan ve Değerleri*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

- Lapsley, D. K. (2019). Eğitimin Hedefi Olarak Ahlaki Öz Kimlik (C. Şeker, Çev.). İçinde L. P. Nucci & D. Narvaez (Ed.), *Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı* (ss. 33-56). Edam Yayın.
- Lickona, T. (1991). *Educating for Character. How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*. Bantam Books, 666 Fifth Avenue, New York, NY 10103 (\$22).
- Lickona, T. (1996). Eleven Principles of Effective Character Education. *Journal of Moral Education*, 25(1), 93-100. <https://doi.org/10.1080/0305724960250110>
- Mahiroğulları, A. (2010). Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, Article 50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/891/9956>
- Maxwell, B. (2018). Değerler (T. Şenmerdan Uçar, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi*. Edam Yayın.
- MEB. (1973). *Millî Eğitim Temel Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- MEB. (2018). *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>
- Mengüşoğlu, T. (2021). *İnsan Felsefesi*. Doğu Batı Yayınları.
- Nucci, L. P., & Narvaez, D. (2019). Giriş ve genel değerlendirme (C. Şeker, Çev.). İçinde L. P. Nucci & D. Narvaez (Ed.), *Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı* (ss. 1-8). Edam Yayın.
- Okçu, D., & Pilatin, U. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Sabır Değeri İle İlgili Algılarının Resim Yoluyla Değerlendirilmesi. *Batman Üniversitesi İslami İlimler Hakemli Dergisi*, 2(1), 102-113. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buiif/article/437978>
- Özçınar, A. (2022). *İlköğretim 1. Sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki görsellerin kök değerler açısından incelenmesi ve akademisyen görüşleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, Y., Uzun, E. M., & Bütün, E. (2021). Temel Eğitim Öğretmenlerinin Değer Eğitimine Yönelik Görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(42), 227-266. <https://doi.org/10.34234/ded.958030>
- Öztürk, T., & Özkan, Z. S. (2018). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), Article 1. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/enad/issue/36482/413898>
- Power, A. M. R. (2018). Durkheim, Emile (Y. Kandemir, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi*. Edam Yayın.
- Reed, D. C. (2018a). Adalet (C. Şeker, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi* (ss. 1-3). Edam Yayın.
- Reed, D. C. (2018b). Dürüstlük (M. Tosun, Çev.). İçinde F. C. Power, R. J. Nuzzi, D. Narvaez, D. K. Lapsley, & T. C. Hunt (Ed.), *Değerler Eğitimi Ansiklopedisi* (ss. 200-202). Edam Yayın.
- Ryan, K. (1986). The New Moral Education. *The Phi Delta Kappan*, 68(2), 167-170. <https://www.jstor.org/stable/20403295>

- Sak, R., Sak, İ. T. Ş., Şendil, Ç. Ö., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), Article 1. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Sarı, M., & Yolcu, E. (2021). İlköğretim ve Ortaöğretim Programlarında Değerler. İçinde F. Ersoy & P. Ünüvar (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (2. Basım, ss. 135-176). Anı Yayıncılık.
- Sazyek, H. (2013). *Roman Terimleri Sözlüğü*. Hece Yayınları ve Dergileri.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. İçinde *Advances in Experimental Social Psychology* (C. 25, ss. 1-65). [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Soysal, M. (2010). *İlköğretim 7-12 yaş arası çocuklarda ahlaki karakter özellikleri ve eğitimi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.
- TDK. (2023a). *Doğruluk ne demek TDK Sözlük Anlamı*. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=dogruluk>
- TDK. (2023b). *Dost ne demek TDK Sözlük Anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=dost>
- TDK. (2023c). *Dostluk ne demek TDK Sözlük Anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=dostluk>
- TDK. (2023d). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=adalet>
- TDK. (2023e). *Karakter ne demek TDK Sözlük Anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=karakter>
- TDK. (2023f). *Öz denetim ne demek TDK Sözlük Anlamı*. [https://sozluk.gov.tr/?kelime=öz denetim](https://sozluk.gov.tr/?kelime=ozdenetim)
- TDK. (2023g). *Sabır ne demek TDK Sözlük Anlamı*. [https://sozluk.gov.tr/?kelime=sabır](https://sozluk.gov.tr/?kelime=sabir)
- TDK. (2023h). *Saygı ne demek TDK Sözlük Anlamı*. Güncel Türkçe Sözlük. [https://sozluk.gov.tr/?kelime=saygı](https://sozluk.gov.tr/?kelime=saygi)
- TDK. (2023i). *Sevgi ne demek TDK Sözlük Anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=sevgi>
- TDK. (2023j). *Sorumluluk ne demek TDK Sözlük Anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=sorumluluk>
- TDK. (2023k). *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. (2023l). *Vatanseverlik ne demek TDK Sözlük Anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=vatanseverlik>
- TDK. (2023m). *Yardımseverlik ne demek TDK Sözlük Anlamı*. [https://sozluk.gov.tr/?kelime=yardımseverlik](https://sozluk.gov.tr/?kelime=yardimseverlik)
- Tekin, M. (2016). *Roman Sanatı: Romanın Unsurları*. Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Tezcan, Ö., Baysal, Z. N., & Nemli, B. D. (2017). Hayat Bilgisi Ders Bütünlüğünün ve Gerekliliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, Article 30. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.759>
- Uçar, F. H., & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), Article 2. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oltu/issue/64381/900988>

- Uçar, M. (2019). Temel Kavramlar. İçinde N. Yılmaz & M. Kağan (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (1.baskı, ss. 1-23). Pegem Akademi.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2020). *Değerler Eğitimi* (6. Baskı). Pegem Akademi.
- UNESCO. (2002). *Framework for action on values education in early childhood— UNESCO Digital Library*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128712>
- Watson, M. (2019). Gelişimsel Disiplin ve Ahlak Eğitimi (C. Şeker, Çev.). İçinde L. P. Nucci & D. Narvaez (Ed.), *Ahlak ve Karakter Eğitimi El Kitabı*. Edam Yayın.
- Yaşaroğlu, C. (2018). Öğretim Programlarında Değerler: Hayat Bilgisi Dersi Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), Article 5. <https://doi.org/10.18506/anemon.394551>
- Yazıcı, S. (2011). Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(4), 2173-2188. https://www.academia.edu/30607317/Değerler_Eğitiminde_Kahramanlardan_Yararlanma
- Yazıcı, S., & Yazıcı, A. (2011). *Felsefi, psikolojik ve Eğitim Boyutlarıyla Karakter*. Çizgi Kitabevi.
- Yıldırım, S. G., & Demirel, M. (2019). Türk Tarihinde Değerler ve Değerler Eğitimi Üzerine Bir İnceleme. *Journal of Education, Theory and Practical Research*, 5(1), Article 1. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ekud/issue/44939/559445>
- Yıldız, D. Ç. (2011). İbrahim Zeki Burdurlu'nun Eserlerinde Sevgi Değeri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 203-230. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sutad/issue/26255/276577>
- Zümrütkal, S., & Arslantaş, H. A. (2021). DEĞER EĞİTİMİ PERSPEKTİFİNDE ÖĞRETMEN ROLÜ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(50), Article 50. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.936376>

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Nagihan Arslan	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	Erzincan Eğitim Fakültesi
Bölümü	Sınıf Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	